

โขน

มรดกวัฒนธรรม
ที่จับต้องไม่ได้
ของมนุษยชาติ
รายการแรกของประเทศไทย

Khon : Thailand's
First Representative List
of the Intangible Cultural
Heritage of Humanity

โยน

มรดกวัฒนธรรมาที่จับต้องไม่ได้ ของมนุษยชาติรายการแรกของประเทศไทย

Khon : Thailand's First Representative
List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

คำนำ

องค์การยูเนสโกได้ประกาศขึ้นทะเบียน “โขน” เป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ถือเป็นที่ยืนยันบทบาทของประเทศไทยในเวทีโลกต่อการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. ๒๐๐๓ และภายใต้แนวปฏิบัติ การดำเนินงานตามอนุสัญญาฯ ประเทศไทยจำเป็นต้องดำเนินการเพิ่มความตระหนักเพื่อให้เกิดความเคารพและเรียนรู้คุณค่าทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมโขน

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการจัดทำหนังสือ “โขน : มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติรายการแรกของประเทศไทย (Khon : Thailand's First Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity)” เล่มนี้ขึ้น โดยภายในเล่มจะมีการรวบรวมข้อมูลเนื้อหา ทั้งในส่วนของเส้นทางสู่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติรายการแรกของประเทศไทย การประมวลเหตุการณ์การประกาศขึ้นทะเบียนโขนขององค์การยูเนสโก รวมไปถึงองค์ความรู้ คุณค่า ความสำคัญ ประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการ วิธีแสดง ขนบและจารีตของศิลปะการแสดงโขน ตลอดจนทำเนียบนามคณะโขนที่มีอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือนี้จักอำนวยประโยชน์ต่อนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์และประชาชนผู้สนใจโดยทั่วกัน รวมถึงช่วยส่งเสริม กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม และบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ถือครอง ผู้ถ่ายทอดและผู้สืบทอดองค์ความรู้มรดกวัฒนธรรมโขนได้อย่างยั่งยืน และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์และสร้างความทรงจำร่วมในฐานะที่โขนได้รับการประกาศให้ขึ้นทะเบียนเป็นตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ รายการแรกของประเทศไทย นำไปสู่ความภาคภูมิใจในความเป็นไทยจนเกิดสำนึกความเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมโขนร่วมกันของคนไทยในท้ายที่สุด

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

Preface

As UNESCO has registered Khon as the Intangible Cultural Heritage of Humanity on November 29, 2019, this action strongly affirms Thailand's active role on the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003 on the world stage with absolute clarity. In accordance with the practice of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003, it is essential for Thailand to raise more awareness of Khon in order to build respect and appreciation across all levels; local, national and international in Thai society as well as extensively engagement in promotion and safeguarding of Khon.

As a consequence, the Department of Cultural Promotion has published a book entitled "Khon: Thailand's First Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity". Apart from the archive of the road to Thailand's First Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity, this book also contains knowledge, value, importance, history, evolution, performing methods, convention and tradition of Khon performance. Not only the academic content, but this book also provides an up-to-date directory of Khon troupes in Thailand.

The Department of Cultural Promotion sincerely hopes that this book will be beneficial to students, teachers and the general public. Furthermore, it is highly intended to promote and strengthen the participation of communities, groups, stakeholders and particularly the groups or individuals concerned and successors of intangible cultural heritage of Khon with sustainable development.

Department of Cultural Promotion

สารบัญ

Contents

ส่วนที่ ๑ โขน : มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติรายการแรกประเทศไทย	5
Section 1 Khon : Thailand's First Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity	
ส่วนที่ ๒ โขน : มรดกวัฒนธรรมของมนุษยชาติ	17
Section 2 Khon : Cultural Heritage of Humanity	
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับพระราชกรณียกิจด้านศิลปการแสดงโขน	19
Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother and the Royal Duty in Khon Performing Arts	
โขน : มหรสพแห่งชาติ	20
Khon : Thai National Performing Arts	
ความสำคัญของรามเกียรติ์ในมหรสพโขน	21
The Importance of the Ramakien Story in Khon	
ที่มาของมหรสพโขน	31
The Origin of Khon	
บูรณาการประณีตศิลป์ในมหรสพโขน	43
The Integration of Fine Arts in Khon Performance	
ประเภทของโขน	73
Types of Khon	
วิวัฒนาการมหรสพโขน	85
Evolution of Khon Performance	
จารีตและขนบของมหรสพโขน	125
Khon Traditions	
หัวโขนและวงศ์รามเกียรติ์	135
Khon Masks and Lineages	
การแสดงรามายณะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	179
Ramayana Performances in Southeast Asia	
บรรณานุกรม	202
Bibliography	
ภาคผนวก ทำเนียบนามคณะโขนที่มีอยู่ในปัจจุบันในประเทศไทย	204

ส่วนที่ ๑

โขน : มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติรายการแรกของประเทศไทย

Section 1

Khon : Thailand's First Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

โขน : มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ รายการแรกของประเทศไทย

Khon : Thailand's First Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้คืออะไร What is the Intangible Cultural Heritage?

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage หรือ ICH) หรือที่ในประเทศไทยมักเรียกกันว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งมาตรา ๒ แห่งอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. ๒๐๐๓ ขององค์การยูเนสโก ระบุนิยามของคำว่า "มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้" ว่าหมายถึง การปฏิบัติ (practices) การเป็นตัวแทน (representations) การแสดงออก (expressions) ความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นี้ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้น จึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

Intangible Cultural Heritage (ICH) or commonly defined in Thailand as "cultural wisdom heritage", whereas Article 2 in the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage or 2003 UNESCO Convention, definition of the "intangible cultural heritage" means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artifacts and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals of their own cultural heritage recognize as part of their cultural heritage.

The intangible cultural heritage which transmitted from generation to generation is constantly recreated by communities and groups in response to their environment. This process reveals their interaction with nature and their history and provides them with a sense of identity recognition and continuity. Thus, this results in promoting respect in cultural diversity and human creativity.

การจัดแบ่งลักษณะของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม) Domains of Intangible Cultural Heritage's Attributes (Cultural Wisdom Heritage)	
อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษา มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. ๒๐๐๓ Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003	พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 (2016)
(๑) ประเพณีและการแสดงออกของมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะพาหะ ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (1) oral traditions and expression, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage; (๒) ศิลปะการแสดง (2) performing arts; (๓) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ (3) social practices, rituals, and festive events; (๔) ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (4) knowledge and practices concerning nature and the uni- verse; (๕) ฝีมือช่างแนวประเพณีนิยม (5) skills to produce traditional crafts.	(๑) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา (1) folk literature and languages; (๒) ศิลปะการแสดง (2) performing arts; (๓) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล (3) social practices, rituals, customs and festivals; (๔) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (4) knowledge and practices concerning the nature and the universe; (๕) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (5) traditional craftsmanship; (๖) การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (6) folk plays, folk sports and martial arts.

มรดกวัฒนธรรมโขนของประเทศไทย

โขนในประเทศไทย นิยมแสดงเรื่อง รามเกียรติ์ ซึ่งมีที่มาจากมหากาพย์รามายณะของอินเดีย เช่นเดียวกับหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โขนไทยมีคุณลักษณะเป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงที่แตกต่างจากประเทศอื่นในรายละเอียดของการแสดง โดยมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในราชสำนักและตามบ้านขุนนางชั้นสูงจะมีการฝึกหัดการแสดงโขน เพื่อใช้แสดงในงานมหรสพหลวงและพิธีต่าง ๆ สำหรับสร้างความบันเทิงและเป็นสื่อเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สอดแทรกคติธรรมต่าง ๆ ผู้ชมผ่านการแสดงของตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์ของความดี ความชั่ว ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ฯลฯ ปัจจุบันศิลปะการแสดงโขนได้เผยแพร่ไปสู่ประชาชน มีคณะโขนพื้นบ้านเกิดขึ้นหลายคณะ พร้อมทั้งมีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ จึงทำให้โขนในประเทศไทยมีความเข้มแข็งและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในการสืบทอดโขนล้วนมีการพัฒนารายละเอียดในศิลปะการแสดง เช่น ท่ารำ ท่าเต้น เครื่องแต่งกาย บทโขน บทร้อง เพลง และดนตรีที่ใช้บรรเลง รวมทั้งฉากและอุปกรณ์ ตลอดจนเทคนิคทางการแสดงก็ล้วนเป็นพัฒนาการที่มีมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นเอกลักษณ์การแสดงโขนในประเทศไทย

Khon, Cultural Heritage in Thailand

Based exclusively on the Indian epic, Ramayana, the most popular and famous Ramakien in Thai version was adapted in later days for the purpose of performing masked dance drama, like other Southeast Asian countries. As Thailand's classical, high art form of performance, Thailand's Khon has specific characteristics differently from the neighboring nations' masked dance. Dated back since the long Ayuthaya period, Khon was traditionally practiced and transmitted in the royal or princely courts, and in dance masters' households only for royal entertainment or on special occasions of royal ceremonies. Khon, however, can be considered a cultural learning media with an intervention of morals and ethics through audience's enjoyment performed by Khon troupe. Characters of Khon represent the symbol of virtue, evils deeds, gratitude, honesty and etc. To date, Khon masked dance drama has broadly expanded to the general public and came to the founding of several Khon troupes. At the same time, courses to study Khon, masked dance drama are offered countrywide in educational institutions of various levels. Khon masked dance drama in Thailand therefore has actively and successively been passed down from generation to generation that resulted an improvement of performing arts i.e. dancing postures, costumes, Khon scripts, narations, song and music as well as back drops, equipment including performing techniques. The mentioned continuing development eventually turned out to be the unique Khon performance in Thailand.

การส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมโขน ของประเทศไทยในปัจจุบัน

แนวทางการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรม “โขน” ภายหลังจากได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนจากองค์การยูเนสโกให้เป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ มีมาตรการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

(ก) มาตรการด้านกฎหมาย

- จัดตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สนับสนุนให้มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ส่งเสริมให้เกิดการฝึกอบรมและศึกษาวิจัยและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

- จัดทำแผนแม่บทในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชน กลุ่มคน บุคคล องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแสดงโขนในแขนงต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

(ข) มาตรการด้านงบประมาณ

- ภาครัฐ ควรผลักดันให้มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการส่งเสริมและรักษาศิลปะการแสดงโขนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการแสดงโขนแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายงบประมาณสูงมาก ประกอบด้วย ค่าตอบแทนนักแสดง นักดนตรี ค่าเครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย นักร้อง นักพากย์ เจริจา รวมถึงอุปกรณ์การแสดงต่าง ๆ

- กระตุ้นให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาศิลปะการแสดงโขนโดยสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งภาคเอกชนเหล่านี้จะได้รับการยกย่องและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่ภาครัฐจัดขึ้น เช่น ในอนาคตอาจกำหนดการลดหย่อนด้านภาษีสำหรับการจ้างคณะโขนไปแสดง เป็นต้น

(ค) มาตรการด้านบุคลากร

โดยดำเนินการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญให้เป็นศิลปินแห่งชาติหรือผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม เนื่องจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโขน ล้วนเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและต้องอุทิศตนเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้เกิดการสืบทอด จึงควรสร้างความภาคภูมิใจให้กับบุคลากรเหล่านี้ในฐานะผู้มีคุณูปการ

(ง) มาตรการด้านการศึกษาวิจัย

เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมให้มีการศึกษาและวิจัยองค์ความรู้และภูมิปัญญาเกี่ยวกับโขนในด้านต่าง ๆ อาทิ ความรู้ด้านศิลปะการแสดงโขนในหลายแขนง ทั้งดนตรีงานช่าง พิธีกรรม จารีตในการแสดง และส่งเสริมให้มีการศึกษาจัดเก็บองค์ความรู้ให้เป็นระบบ โดยการสนับสนุนให้มีการจัดการความรู้และศึกษาวิจัย เพื่อการพัฒนาให้ภูมิปัญญาความรู้ด้านศิลปะการแสดงโขนสืบทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลัง รวมทั้งการจัดทำคลังข้อมูลโขนดิจิทัลเพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้น และการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโขนให้กับผู้ถือครองมรดกโขนและประชาชนผู้สนใจทั่วไป

(จ) มาตรการด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์โขนให้เป็นที่แพร่หลายและเข้าถึงในทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งแม้ว่าโขนจะมีการเรียนการสอนในระบอบการศึกษา แต่ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ได้ทั้งหมด หลายคนไม่เข้าใจจารีตการปฏิบัติและนำไปใช้อย่างไม่เหมาะสม เช่น การนำโขนไปผลิตเป็นสื่อเผยแพร่ในทำนองตลกขบขัน จนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้รับสืบทอดที่เคร่งครัดในจารีตและคนรุ่นใหม่ที่ไม่เข้าใจจารีตในการปฏิบัติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างความตระหนักรู้ให้ทุกคนเข้าใจ คุณค่าความหมาย และความสำคัญของโขนให้ตรงกันผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อโทรทัศน์วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ โซเชียลมีเดีย

(ฉ) มาตรการด้านการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับโขน

โดยการสร้างหรือส่งเสริมสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับโขน เพื่อเป็นพื้นที่ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโขนให้กับเด็ก เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไปได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างเหมาะสม ยกตัวอย่างเช่น มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีแผนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์โขนพระราชทาน เพื่อจัดเก็บเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดงและอุปกรณ์ประกอบฉากต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมือทางเทคนิคประกอบการแสดงอย่างเป็นระบบ เพื่อเปิดให้ผู้สนใจเข้าชมได้ หรือการเปิดพื้นที่บ้านที่ทำหัวโขนให้ผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมและทดลองหัดทำหัวโขน เป็นต้น

Promotion and Safeguarding of Khon, Cultural Heritage in Thailand Today

Guidelines for promotion and safeguarding of cultural heritage "Khon" after being inscribed on UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of humanity included the following measures.

(a) Legal Measures

- To establish a bureau in charge of operations following the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 (2016), with responsibility for the promotion and preservation of the national intangible cultural heritage, promoting a cooperative network between the public and private bodies as well as organizing practice, conducting relevant research, public relations and dissemination of passing down the national precious heritage in perpetuation.

- To concretely prepare a master plan for the promotion and safeguarding of the intangible cultural heritage enabling participation by those involved in various fields of Khon performance i.e. community, groups, individuals, organizations as well as related institutes.

(b) Budget Measures

- To push for more budget allocation by the government sector for the promotion and safeguarding of Khon due to costly expenses in each Khon performance which include payment for performers, musicians, chorus and high-priced musical instruments, costumes, ornaments and other related materials.

- To encourage participation of private sector in the promotion and safeguarding of Khon with allocated budget while recognition and various benefits be provided in return by the state, for example, tax exemption when hiring a Khon troupe to show.

(c) Personnel Measures

To honor the experts who overachieve in Khon by nomination process of the prestigious National Artist Award or outstanding cultural achievement, since those who involved in Khon are true experts in this specific field. Devotedly, the artistic skills have been transferred by them to keep passing down the national heritage possible in the days ahead. They should therefore have pride in their significant contribution to the gorgeous performing arts.

(d) Research Measures

To enhance and promote the study and research on knowledge and wisdom related to Khon, for instance, the knowledge of the art of Khon performing in various aspects such as music, craftsmanship, ritual and traditions of the performing. Furthermore,

to encourage the study of systematic data collecting by means of knowledge management plus research study aiming at developing Khon performance wisdom in order to further passing on to the next generation. Besides the knowledge management, it is also essential to create Khon accessible for digital archives in order to be the possessors of Khon heritage and the public for the purpose of study and research.

(e) Dissemination and Public Relations Measures

To suitably launch public relations and dissemination of Khon subject to all target groups, although Khon courses are offered in educational system but in fact, remained inaccessible to the majority of people. Many do not understand the practical tradition and thus use it improperly i.e. using Khon as media and make fun of it which finally led to conflicts between successors adhering to Khon tradition and the new generation who do not understand the practical folkways. It is necessary to raise people awareness of understanding the same connotation, value, and prominence of Khon via media i.e. television, radio, printed media and social media.

(f) Promoting Khon Study Measures

To promote and support setting up learning venues as part of promoting Khon study for children, students and the public who interested in Khon. For example, The SUPPORT Foundation of Her Majesty Queen Sirikit has recently planned to establish the Royal Khon Museum as aiming for the systematic storage of costumes, performing equipment, backdrops, and technical supplies that will soon open for public to visit. Another sample ; Khon mask making center opens and create a programme which visitors are welcome to experience and learn how to make Khon mask.

หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

ในเอกสารที่เสนอ รัฐภาคีสมาชิกจะต้องแสดงให้เห็นว่าเรื่องที่เสนอขอขึ้นทะเบียนในรายการที่เป็นตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

R.1 เรื่องนั้นสอดคล้องกับลักษณะมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามที่นิยามไว้ในอนุสัญญา มาตรา ๒

R.2 เรื่องนั้นเมื่อได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว จะส่งเสริมความประจักษ์และตระหนักรู้ถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อีกทั้งกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การสะท้อนถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในระดับโลกและแสดงถึงความสร้างสรรค์ของมนุษยชาติ

R.3 มาตรการสงวนรักษานั้นได้พิจารณากันมาอย่างละเอียดรอบคอบเพื่อการปกป้องและส่งเสริมเรื่องนั้น

R.4 เรื่องที่จะเสนอนั้น เกิดจากชุมชน กลุ่ม หรือบางกรณีอาจเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ พร้อมทั้งได้รับความเห็นชอบซึ่งมาจากความรู้เข้าใจอย่างเป็นอิสระเสียก่อน

R.5 เรื่องนั้นปรากฏและดำรงอยู่ในดินแดนของรัฐภาคีสมาชิกที่เสนอ โดยบรรจุอยู่แล้วในบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีสมาชิกตามที่นิยามไว้ในอนุสัญญา มาตรา ๑๑ และ ๑๒

ทำไมจึงต้องผลักดันมรดกวัฒนธรรมโขน

โขนไทยนั้นมีคุณสมบัติสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ยูเนสโกทุกประการ จะสังเกตได้ว่าในวันที่มีการพิจารณาโขนเพื่อขึ้นทะเบียนของคณะกรรมการร่วมระหว่างรัฐบาลขององค์การยูเนสโก เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ โขนไทยมิได้ถูกคณะกรรมการตั้งข้อสังเกตถึงคุณสมบัตินี้แต่ประการใด เนื่องจากโขนไทยมีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ ซึ่งค่อนข้างเป็นเอกลักษณ์ของประเทศอยู่แล้ว เช่น โขน ได้รับการประกาศขึ้นบัญชีเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ในลำดับที่ ๑ สาขา ศิลปะการแสดง เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๒ โขนมีการเผยแพร่และถ่ายทอดไปสู่ประชาชน โดยมีคณะโขนพื้นบ้านเกิดขึ้นหลายคณะ รวมถึงโขนเด็กและเยาวชน มีการจัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ จึงทำให้โขนในประเทศไทยมีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ทำท่า ทำเดิน เครื่องแต่งกาย บทโขน บทร้อง เพลงและดนตรีที่ใช้บรรเลง รวมทั้งฉากและอุปกรณ์ที่ใช้เทคนิคสมัยใหม่ ด้วยองค์ประกอบอันเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น จึงทำให้โขนไทยยิ่งใหญ่อลังการ สร้างความตื่นตาประทับใจทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นต้น

Criteria for Inscription on Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

In nomination files, the submitting State (s) Party (ies) is (are) requested to demonstrate that an element proposed for inscription on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity satisfies all of the following criteria:

R.1 The element constitutes intangible cultural heritage as defined in Article 2 of the Convention.

R.2 Inscription of the element will contribute to ensuring visibility and awareness of the significance of the intangible cultural heritage and to encouraging dialogue, thus reflecting cultural diversity worldwide and testifying to human creativity.

R.3 Safeguarding measures are elaborated that may protect and promote the element.

R.4 The element has been nominated following the widest possible participation of the community, group or, if applicable, individuals concerned and with their free, prior and informed consent.

R.5 The element is included in an inventory of the intangible cultural heritage present in the territory (ies) of the submitting State(s) Party (ies), as defined in Article 11 and Article 12 of the Convention.

Why Khon, the intangible cultural heritage was pushed for listing?

Obviously, Thailand's Khon attributes meet all UNESCO required criteria. It was noticed that on November 29, 2018, the day of Thailand's Khon on scrutiny for listing under the Intergovernmental Committee of UNESCO, no comments made on such criteria owing to uniqueness of Thailand's Khon. For some stances; on September 19, 2009 Khon masked dance was registered the first national cultural wisdom heritage (Performing Arts); establishment of many folk Khon troupes as well as children and youth Khon troupe, Khon instruction is offered in many educational institutions across the country. As a result, strengthening Khon in Thailand is under way by continuing development such as dancing postures, acrobatic movement, costumes, ornaments, narration, dialogues, song, music as well as props and stage equipment by new technique. With distinctive components that splendidly make Thailand's Khon performance so stunning with impressive scenery in front of Thai and foreigner spectators.

กระบวนการเสนอมรดกวัฒนธรรมโขนเป็นรายการตัวแทน

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

Submission Process of Khon, the Cultural Heritage for Inscription on Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

พ.ศ. ๒๕๕๗
2014

● กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้จัดเก็บรวบรวมข้อมูลศิลปะการแสดงโขน ซึ่งได้มอบหมายให้คณะผู้วิจัย โดยมีรองศาสตราจารย์อมรา กล้าเจริญ เป็นผู้ดำเนินการ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าและรองรับการดำเนินงานของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมต่อไปในอนาคต

● Department of Cultural Promotion assigned a research team by Associate Professor Amara Klamcharoen to gather key information as database about "Khon" one of performing arts for further study in response to the Department's mission in the future.

พ.ศ. ๒๕๕๙
2016

● คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธาน ได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๙ ให้กรมส่งเสริมวัฒนธรรมเตรียมเสนอรายการโขนนาฏไทย โขน มวยไทยและอาหารไทย เพื่อขึ้นทะเบียนกับองค์การยูเนสโก

● ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๙ โดยมีผลเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๙

● The Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Committee chaired by Minister of Culture lastly reached a conclusion on May 25, 2016 assigning Department of Cultural Promotion to process a submission of Khon, traditional Thai massage, Nora dance, Muay Thai kickboxing and traditional Thai meal set on UNESCO's Intangible Cultural Heritage list.

● On June 10, 2016 Thailand ratified the UNESCO 2003 Convention for the Safeguarding Intangible Cultural Heritage which entered into force on June 10, 2016.

พ.ศ. ๒๕๖๑
2018

● คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑ แล้วมีมติเห็นชอบให้ใช้ชื่อว่า 'Khon, masked dance drama in Thailand' ซึ่งสอดคล้องตามที่ฝ่ายแผนกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การยูเนสโกแนะนำ

● ที่ประชุมคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เห็นชอบให้ขึ้นทะเบียนโขนเป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ณ เมืองพอร์ตหลุยส์ สาธารณรัฐอริเชียส

● นายทิม เคอร์ติส เลขาธิการอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้มีหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑ ถึงเอกอัครราชทูตวิสามัญผู้มีอำนาจเต็มแห่งราชอาณาจักรไทย ประจำประเทศฝรั่งเศส และผู้แทนถาวรแห่งราชอาณาจักรไทยประจำยูเนสโก แสดงความยินดีที่โขนได้ขึ้นทะเบียนในรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ พร้อมแนบไฟล์สำเนาเกียรติบัตรแสดงการขึ้นบัญชีซึ่งลงนามโดยผู้อำนวยการใหญ่องค์การยูเนสโกและเอกสารสรุปมติผลการพิจารณาของคณะกรรมการฯ

● Referring to resolution in the meeting on July 20, 2018, the Preservation and Protection of Intangible Cultural Heritage Committee agreed to use the term "Khon, masked dance drama in Thailand" as earlier suggested by UNESCO's Intangible Cultural Heritage Bureau.

● on November 29, 2018, Thailand's Khon masked dance drama was inscribed on UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of humanity, a decision reached at the 13th Session of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in Port Louis, Republic of Mauritius.

● Mr. Tim Curtis, Secretary of the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage sent an email dated December 21, 2018 to Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to France and Permanent Delegate of the Kingdom of Thailand to UNESCO extending his congratulations on Thailand's Khon inscription on Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity with attachments; a copy of Certificate of the above inscription, signed by UNESCO Director General including a report summary on the Committee's scrutiny results.

พ.ศ. ๒๕๕๒
2009

● กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้ประกาศให้โขนขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นรายการแรกของสาขาศิลปะการแสดงของประเทศไทย ซึ่งได้มีการจัดทำข้อมูลสาระสำคัญ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชุมชนหรือผู้ที่ปฏิบัติสืบทอด

● Department of Cultural Promotion inscribed Khon as the first Thai cultural wisdom heritage (Performing Art). In this regard, essential information was collected as well as to conduct knowledge sharing process with the community or bearers and practitioners.

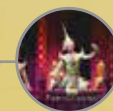
พ.ศ. ๒๕๕๘
2015

● กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ร่วมกับสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดการประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงโขนทั่วประเทศ เพื่อขอความเห็นโดยพร้อมใจกันให้ประเทศไทยเตรียมเสนอโขน เข้าสู่การพิจารณาขององค์การยูเนสโก เพื่อขอขึ้นทะเบียนต่อไป

● Under collaboration with Thai Khadi Research Institute at Thammasat University, Department of Cultural Promotion organized a meeting with individuals across the regions involved with Khon, masked dance seeking agreed solution in connection with a preparation to submit Khon to UNESCO for listing Intangible Cultural Heritage of Humanity.

พ.ศ. ๒๕๖๐
2017

● วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้ประเทศไทยเสนอโขนและนาฏไทย เข้าสู่การพิจารณาขององค์การยูเนสโก เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

● ในเดือนสิงหาคม ๒๕๖๐ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) กับหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอีกครั้งหนึ่ง เพื่อระดมความคิดเห็นเรื่องแนวทางการส่งเสริมและรักษาศิลปะการแสดงโขนของประเทศไทย

● On March 28, 2017, the Cabinet agreed with the proposal of Ministry of Culture for the inclusion of Khon masked dance drama and traditional Thai massage on Representative List of the Intangible cultural Heritage of Humanity of UNESCO.

● Hosted by Department of Cultural Promotion in August 2017, another focus group participants included government agencies and parties concerned, for brainstorming on guidelines for promotion and safeguarding Khon performance in Thailand.

พ.ศ. ๒๕๖๒
2019

● กระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เสนอแผนการจัดงานเทศกาลโขน ในโอกาสที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

● On the grand occasion of Khon masked dance drama in Thailand is inscribed on the Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity, the Ministry of Culture by the Department of Cultural Promotion has proposed a plan to organize a Khon festival as part of celebrations of the national pride.

โขน จึงถือเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้รายการแรกของประเทศไทยที่ได้รับการประกาศให้ขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ซึ่งเป็นการยืนยันบทบาทของประเทศไทยในเวทีโลก อีกทั้งเป็นการสนับสนุนบทบาทประธานอาเซียนของประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยได้มีการดำเนินงานเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การเผยแพร่คุณค่า สาระความสำคัญ ตลอดจนเอกลักษณ์ของชาติเรื่องโขนให้เป็นที่ยอมรับแก่คนไทยและนานาชาติ รวมถึงเพื่อสร้างค่านิยมให้คนไทยภูมิใจในวัฒนธรรมไทย และยอมรับความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการส่งเสริมบทบาทและการใช้โอกาสในประชาคมอาเซียน และการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมโดยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่แต่ละประเทศจะต้องรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง อันมีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงความเป็นตัวตน ซึ่งจะส่งผลต่อความเจริญงอกงามทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจในภูมิภาค

Khon's addition to UNESCO's list marked the first time and the first cultural item of Thailand's inscription on the Representative List of Intangible Cultural Heritage of humanity significantly confirmed Thailand's role on the global arena and also supported the role of Thailand's ASEAN Chairmanship in 2019. From this point, Thailand has proved putting efforts in safeguarding its cultural uniqueness, dissipation of exceptional value and features of Khon, the national identity to Thai and international society – a way to appreciate and take pride in Thai culture while welcome cultural diversity in line with promoting instrumental role and using available opportunity in ASEAN community. In terms of preservation of arts and culture, it is crucial for each country to be aware of safeguarding its own identity through intangible cultural heritage; the important tool to exhibit selfness which will have impact on the socio-economic prosperity throughout the region.

โขน : มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติรายการแรกของประเทศไทย

ประมวลเหตุการณ์การประกาศขึ้นทะเบียนโขน เป็นรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ณ เมืองพอร์ตหลุยส์ สาธารณรัฐมอริเชียส

Images taken during UNESCO's Inscription on Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity on November 29, 2018 at Port Louis, Republic of Mauritius.

การประชุมคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ครั้งที่ ๑๓ ระหว่างวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน - ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑ ณ เมืองพอร์ตหลุยส์ สาธารณรัฐมอริเชียส ซึ่งมีวาระการพิจารณาขึ้นทะเบียนโขนของประเทศไทยเป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

The 13th session of the Intergovernmental Committee for Safeguarding of Intangible Cultural Heritage November 24 - December 3, 2018 at Port Louis, Republic of Mauritius Agenda item to include; consideration of Thailand's Khon, masked dance drama for UNESCO's Inscription on Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

นายชาย นครชัย อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนประเทศไทย ขณะให้สัมภาษณ์ สื่อมวลชนถึงความพร้อมในการเสนอรายการโขน เข้าสู่การพิจารณาขององค์การยูเนสโก

Mr.chai Nakhonchai, Director-General of Department of Cultural Promotion, Chief of Thailand delegation giving an interview with mass media regarding preparations for Khon submission to UNESCO's consideration

นางสาวตรี สุวรรณสถิตย์ ผู้ทรงคุณวุฒิของ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมและคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งแจ้งขั้นตอนในการเสนอขึ้นทะเบียน รายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ต่อองค์การยูเนสโก

Mrs.Savitri Suwansathit, Expert of Department of Cultural Promotion and member of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Committee, elaborating submission procedures for UNESCO's Inscription on Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

นายอนุชา ทิระคานนท์ ผู้อำนวยการสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และอนุกรรมการพิจารณารายการ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อเสนอขึ้นทะเบียนยูเนสโก ซึ่งแจ้งกระบวนการในการจัดทำข้อมูลมรดกวัฒนธรรมโขนของ ประเทศไทยเพื่อขึ้นทะเบียนต่อองค์การยูเนสโก

Mr.Anucha Thirakanont, Director of Thai Khadi Research Institute, Thammasat University and Sub-committee of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Committee, providing details about collection of relevant information on Khon for listing by UNESCO.

นายชาย นครชัย อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนประเทศไทย
 นำเสนอข้อมูลมรดกวัฒนธรรมโขนต่อคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
 (แถวนั่งด้านหน้า - จากซ้ายไปขวา) นางสาวตรี สุวรรณสถิตย์ ผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
 นายชาย นครชัย อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนประเทศไทย นายปราโมทย์ ดั่งอิม รองผู้แทนถาวรไทยประจำยูเนสโก
 (แถวยืนด้านหลัง - จากซ้ายไปขวา) นางสาวรัชดาพร ศรีภิบาล ผู้อำนวยการกลุ่มมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
 นางสาวอัจฉราพร พงษ์ฉวี ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
 นางกุสุมา นวพันธ์พิมล นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

Chief of Thai delegates, Mr.Chai Nakhonchai, Director - General of Department of Cultural Promotion, presenting information on Khon, masked dance drama to the Intergovernmental Committee for Safeguarding of Intangible Cultural Heritage (Seating front row - from left to right) Mrs.Savitri Suwansathit, Expert and member of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Committee Mr.Chai Nakhonchai, Director - General of Department of Cultural Promotion, as Chief of Thai Delegates Mr.Pramote Duang-Im, Deputy Permanent Delegate of the Kingdom of Thailand to UNESCO (Standing back row - from left to right) Ms.Rachdaporn Sripibarn, Head, International Intangible Cultural Heritage Group, Department of Cultural Promotion Ms.Archaraporn Pongchawee, Director, Institute of Cultural Education, Department of Cultural Promotion Mrs.Kusuma Nawaphanpimol, Foreign Relations officer, Senior Professional Level, Bureau of International Cooperation, Ministry of Education

ของที่ระลึกสำหรับมอบให้ผู้เข้าร่วมการประชุม ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก โดยนอกจาก
 จะแสดงถึงคุณค่าและสาระสำคัญของมรดกวัฒนธรรมโขนแล้ว ยังถือเป็นการนำมรดกวัฒนธรรม
 ดังกล่าวมาสร้างสรรค์และต่อยอดในรูปแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ
 Token of appreciation for the 13th Session participants apparently gained much
 interest. Apart from showing value and contents of Khon, Thai cultural heritage
 transformed into creative style and expand to commercial products form ideally
 fit for promoting the national distinctiveness.

หัวหน้าคณะผู้แทนประเทศไทยมอบของที่ระลึกแก่คณะกรรมการระหว่างรัฐบาล ฯ
 ภายหลังจากการประกาศให้โขนขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ
 Token of appreciation presented to the Intergovernmental Committee by Chief of Thai
 delegation after announcement of Khon being inscribed on UNESCO's Representative
 List of Intangible Cultural Heritage of Humanity.

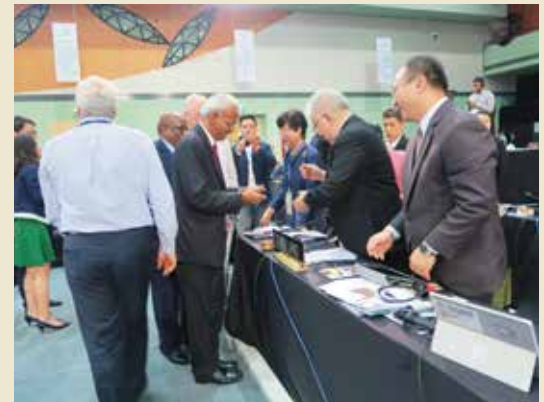

โขน : มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติรายการแรกของประเทศไทย

การแสดงโขนภายหลังการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

Thailand's Khon, masked dance drama performance on stage after announcement of Thailand's Khon is inscribed on UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity.

บรรยากาศการร่วมแสดงความยินดีกับประเทศไทยที่โขนได้รับการประกาศให้ขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติและถือเป็นรายการแรกของประเทศไทย
Atmosphere of congratulations extended to Thailand for Khon being inscribed on UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity.
This is the first item and Thailand's first inscription as Intangible Cultural Heritage of Humanity.

คณะผู้แทนประเทศไทยที่เดินทางไปปฏิบัติการกิจการขอขึ้นทะเบียนโขนต่อองค์การยูเนสโกในครั้งนี้

Thai delegation on mission to propose Thailand's Khon on UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity

รายนามคณะผู้แทนประเทศไทย
ซึ่งเดินทางไปปฏิบัติภารกิจเสนอข้อมูลมรดกวัฒนธรรมโขนเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทน
มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติต่อองค์การยูเนสโก ณ เมืองพอร์ตหลุยส์ สาธารณรัฐมอริเชียส
List of Thai Delegates Proposing Thai Cultural Heritage "Khon" to be inscribed on the Representative
List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity to the UNESCO at Port Louis, Republic of Mauritius

1. นายชาย นครชัย อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนประเทศไทย
Mr. Chai Nakhonchai Director-General of Department of Cultural Promotion, Chief of Thailand delegation
2. นายปราโมทย์ ดั่งอิม รองผู้แทนถาวรไทยประจำยูเนสโก
Mr. Pramote Duang-Im Deputy Permanent Delegate
3. นางสาวตรี สุวรรณสถิตย์ ผู้ทรงคุณวุฒิของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมและคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
Mrs. Savitri Suwansathit Expert of Department of Cultural Promotion and member of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Committee
4. นายอนุชา ทิรคานนท์ ผู้อำนวยการสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอนุกรรมการพิจารณารายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อเสนอขึ้นทะเบียนยูเนสโก
Mr. Anucha Thirakanont Director of Thai Khadi Research Institute, Thammasat University and Sub-committee of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Committee
5. นางสาวอัจฉราพร พงษ์ฉวี ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Miss Archaraporn Pongchavee Director of Institute of Cultural Studies, Department of Cultural Promotion
6. นายอิสระ รวีตระกูลไพบูลย์ ผู้อำนวยการกองกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Mr. Itsara Rewtragulpibul Director of Cultural Promotion Fund Division, Department of Cultural Promotion
7. นางสุกัญญา เย็นสุข ผู้อำนวยการกลุ่มสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Mrs. Sukanya Yensuk Director of Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage Division, Department of Cultural Promotion
8. นางสาวรัชดาพร ศรีภิบาล ผู้อำนวยการกลุ่มมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Miss Rachdaporn Sripibarn Director of International Intangible Cultural Heritage Division, Department of Cultural Promotion
9. นางสาวเขาวนิศ เต็งไตรรัตน์ ผู้อำนวยการกลุ่มประชาสัมพันธ์ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Miss Yaowanis Tengtrirat Director of Public Relations Division, Department of Cultural Promotion
10. นางอารียา สุภาพ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Mrs. Areeya Sooparb Cultural Officer (Senior Professional Level), Department of Cultural Promotion
11. นางกุสุมา นวพันธ์พิมล นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
Mrs. Kusuma Nawaphanpimol Senior Officer, Culture and Communication Unit, Bureau of International Cooperation, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education
12. นางสาวจิตพร ลิ้มปิสวัสดิ์ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Miss Titaporn Limpivasti Cultural Officer (Professional Level), Department of Cultural Promotion
13. นายชาคริต สิทธิฤทธิ์ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Mr. Chakrit Sittirit Cultural Officer (Professional Level), Department of Cultural Promotion
14. นายวิศรุต งามสงวน นักแสดงโขน
Mr. Wisarut Ngamsanguan Freelance Khon Dancer

พระรามประชุมทัพวานร
Rama gathers the monkey army

ส่วนที่ ๒

โขน : มรดกวัฒนธรรมของมนุษยชาติ

Section 2

Khon : Cultural Heritage of Humanity

พระรามยกทัพ

Rama and Lakshmana with the Monkey Army

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับพระราชกรณียกิจด้านศิลปะการแสดงโขน Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother and the Royal Duty in Khon Performing Arts

โขนเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงที่บรรพชนไทยได้สร้างสรรค์ขึ้นตั้งแต่อดีต และยังคงได้รับการถ่ายทอดและสืบทอดเป็นศิลปะการแสดงประจำชาติอย่างต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่า ๖ ศตวรรษ โขนซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาในรูปของมหรสพหลวง จึงสร้างสรรค์ขึ้นอย่างประณีตองค์ประกอบต่างๆ ทั้งผู้แสดง การแต่งกาย เรื่องที่แสดงวิธีแสดง ดนตรี และเพลงที่ประกอบการแสดง สามารถแสดงให้เห็นถึงการบูรณาการประณีตศิลป์ไทยหลายสาขาเข้าด้วยกัน ทั้งประติมากรรม จิตรกรรม ทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ ตลอดจนวรรณคดี "รามเกียรติ์" ซึ่งเป็นเพียงเรื่องเดียวที่นำมาใช้แสดงจนกลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของโขน

Khon is the advanced dancing art created by Thai ancestors since the ancient times and has been educated and passed on as the national performance for no less than 6 decades. Khon was originally developed to entertain the royal families, and has thus been created with delicacy. Different components; performers, costumes, the plays, the way it is performed, music and songs all display the integration of several facets of Thai fine arts; sculpture, paintings, handicraft, dancing arts and literature, for instance, "Ramayana"; the only literature commonly performed in Khon until it has formed one of Khon's key identities.

การแสดงโขน ชุด "ศึกพรหมมาศ"

The royal Khon Performance depicting "Phrom-Mas" episode

ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี สืบมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับเรื่องรามเกียรติ์เป็นอย่างยิ่ง ส่งผลให้โขนเป็นมหรสพในงานพระราชพิธีมาโดยตลอดในฐานะเป็นสมบัติทางศิลปวัฒนธรรมอันงดงามของประเทศ จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร การอนุรักษ์ศิลปปะการแสดงโขน ถือเป็นหนึ่งในพระราชกรณียกิจที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงตระหนักถึงความสำคัญ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงตระหนักในคุณค่าของศิลปปะการแสดงแห่งชาติแขนงนี้ จึงมีพระราชดำริที่จะฟื้นฟูการแสดงโขน ด้วยมีพระราชเสาวนีย์ว่า สมควรอนุรักษ์ศิลปปะการแสดงโขนและเครื่องแต่งกายโขนไว้ไม่ให้สูญหาย อีกทั้งควรจัดการแสดงโขนเพื่อให้ประชาชนได้สัมผัสถึงความประณีตงดงามและคุณค่าในเชิงช่าง โดยผสมผสานเข้ากับเทคนิคการแสดงละครเวทีสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดความตื่นตาตื่นใจยิ่งขึ้น จึงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายโขน เพื่อจัดสร้างให้ถูกต้องตามแบบแผนของโบราณ นับเป็นปฐมเหตุแห่งการจัดแสดง "โขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ" ซึ่งจัดแสดงครั้งแรกคือชุด "พรหมมาศ" เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๐ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรม

แห่งประเทศไทย เนื่องในโอกาสสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๕ พรรษา โขนพระราชทานจัดแสดงตอนต่าง ๆ อีกหลายคราว จนกระทั่งถึงปัจจุบันในพุทธศักราช ๒๕๖๑ จัดแสดงชุด "พิเภกสวามีภักดี"

จากแนวพระราชดำริในการส่งเสริมและรักษาศิลปะการแสดงโขนของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เป็นผลให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนตื่นตัวในการฟื้นฟูศิลปปะโขน เช่น การจัดแสดง "โขนศาลาเฉลิมกรุง" เป็นต้น มีการจัดการเรียนการสอนโขนให้แก่นักเรียนนักศึกษาในสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ ก่อให้เกิดศิลปินนักแสดงโขนและช่างฝีมือรุ่นใหม่ขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งช่างทำหัวโขน ช่างทอผ้า ช่างปักสะดึงกรึงไหม ช่างเงินช่างทอง ช่างแกะสลัก ช่างเขียนและช่างแต่งหน้าโขน ปรากฏการณ์เหล่านี้นอกจากจะแสดงให้เห็นว่า ศิลปะการแสดงโขนและช่างฝีมือโขนทุกประเภทได้รับการฟื้นฟูให้กลับคืนสู่วิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งจะได้รับการสืบทอดไว้เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของแผ่นดินแล้ว ยังเป็นการสืบสานแนวพระราชดำริให้ศิลปปะการแสดงโขนเป็นมรดกที่คนไทยทุกคนภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชาติ สมดังพระราชปณิธานของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สืบไป

ฉากการสู้รบระหว่างกองทัพพระรามกับเหล่าอสูร
A battle scene between Rama's army and demon army

Since the time of Ayutthaya, Krung Thonburi all the way to Rattanakosin, several of Thai kings have been placing emphasis on Ramayana, resulting in Khon's becoming the major form of entertainment in royal ceremonies all along as the nation's exquisite traditional and cultural asset. During the reign of King Rama IX, preserving Khon performance was one of the significant royal duties of HM Queen Sirikit.

HM Queen Sirikit The Queen Mother is fully aware of values presented by this national performance; Khon. Therefore, she has formulated the idea of reviving Khon performance, with the direction that Khon arts and costumes shall be preserved. Moreover, Khon performance should be publicly organized so that citizens can experience the meticulousness and the values in craftsmanship, with the incorporation of modern stage play techniques for more excitement. With this, she granted her personal sponsorship as the scholarship to research and study more on Khon costume to accurately follow the ancient traditions. This also serves as the primary motive for organizing "Khon Performance for The Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques of Her Majesty

Queen Sirikit of Thailand", whereby the first performance was "Bhramas", performed in 2007 at the Grand Convention Hall, Thailand Cultural Center, on occasion of HM King Rama IX's 80th birthday and HM Queen Sirikit The Queen Mother's 75th birthday. After that, there have been several other episodes of royal Khon performance up until 2018, when "Pipek's Allegiance" was performed.

From the royal direction in supporting and preserving Khon performance of HM Queen Sirikit The Queen Mother, public and private sector organizations have become active in reviving Khon arts, for instance, there was an arrangement of "Khon Sala Chalermkrung" performance, provision of Khon classes for students in educational institutes all over the country, producing a lot of young generation Khon artists and craftsmen; Khon mask artists, fabric weavers, embroiderers, silversmith, goldsmith, carvers, and make-up artists. This phenomena not only reflects that Khon arts and craftsmanship have been revived to the Thai way of life, which will be inherited to be the country's valuable cultural asset, it also continues HM Queen Sirikit The Queen Mother's royal notion to place Khon as the heritage that Thai people are proud of.

โขน : มหรสพแห่งชาติ

Khon : Thai National Performing Arts

โขนเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงที่บรรพชนไทยได้สร้างสรรค์ขึ้นตั้งแต่อดีต มีประวัติความเป็นมายาวนานไม่ต่ำกว่า ๖๐๐ ปี และยังเป็นมรดกเป็นมหรสพประจำชาติมาจนถึงปัจจุบัน โขนเป็นมหรสพหลวงที่แสดงในพระราชพิธีสำคัญๆ มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถือเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศอย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์ องค์ประกอบต่างๆ ของมหรสพโขน นับตั้งแต่การเริ่มฝึกหัด วิธีแสดง ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย และดนตรีประกอบ ล้วนเกี่ยวเนื่องด้วยขนบ จารีตประเพณี และพิธีกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งสืบเนื่องมาไม่น้อยกว่า ๖ ศตวรรษ

Khon is a high art form of performance that was created by Thai people in the last 600 years. It is an important and illustrious art that has been performed at royal ceremonies since the Ayutthaya period (1351-1767 CE). Performing Khon requires years of training, a profound understanding of the performing methods and a familiarity with the music, traditions, customs and rituals involved. These traditions have been passed down from generation to generation for the past 6 Centuries.

ความสำคัญของรามเกียรติ์ในมหรสพโขน

The Importance of the Ramakien Story in Khon

พระราม
Rama

เอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของมหรสพโขนคือ เรื่องที่นำมาแสดงต้องเป็นเรื่อง “รามเกียรติ์” เพียงเรื่องเดียวเท่านั้น รามเกียรติ์ แปลว่า เกียรติของพระราม เนื้อหาของเรื่องเป็นการทำสงครามระหว่างฝ่ายธรรม คือพระราม กับฝ่ายอธรรม คือทศกัณฐ์ ซึ่งผลสรุปของสงครามคือ ฝ่ายธรรมชนะฝ่ายอธรรม เรื่องราวของพระรามเป็นนิทานเก่าแก่ที่ชาวอินเดียโบราณรู้จักแพร่หลายมาตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล เชื่อว่าพระรามเป็นพระนารายณ์อวตารปางหนึ่งคือรามาวตาร ต่อมาฤๅษีวาลมิกินำมาแต่งเป็น “มหากาพย์รามายณะ” มีเนื้อหาเป็นการสรรเสริญวีรกษัตริย์แห่งราชวงศ์รัฐในตำนานโบราณ นักปราชญ์ทางวรรณคดีสันสกฤตมีความเห็นว่า มหากาพย์รามายณะของฤๅษีวาลมิกิมีอายุไม่ต่ำกว่า ๖,๐๐๐ ปี มหากาพย์เรื่องดังกล่าวเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของชนชาติที่นับถือศาสนาฮินดูมาจนถึงปัจจุบัน

One of the main identities of Khon art is that the story performed can only be taken from “The Ramakien” (Ramayana). Ramakien means the honor of Rama. The story is concerned with the war between the dhamma (good) party of Rama and the adhamma (evil) party of the demon king Tosakanth (Ravana). The story concludes with the victory of Rama over Tosakanth. The Rama story is an ancient Hindu folklore that has been widely known among the people of India since the time before the Buddha Era. In the folklore it is believed that Rama is one of the avatars (reincarnations) called “Ramavatar” of the god Narayana (Vishnu). Later in the 5th Century BC, the Hindu sage Rishi Valmiki wrote an epic poem called “Ramayana”, which praises the heroic kings of the Raghuवंशी dynasty mentioned in ancient lore. Today, Hindu followers still believe that the epic poem is a sacred text.

เมื่อชาวอินเดียเดินทางไปค้าขายและตั้งหลักแหล่งในภูมิภาคต่างๆ ก็นำลัทธิศาสนาและคติความเชื่อไปเผยแพร่ในภูมิภาคนั้นด้วย เรื่องราวของพระรามแพร่กระจายมายังดินแดนสุวรรณภูมิและหลายประเทศในภูมิภาคที่ชาวอินเดียโบราณเดินทางมาถึง ได้แก่ เขมร ลาว มลายู อินโดนีเซีย พม่า และไทย ชนชาติเหล่านี้ล้วนได้รับคติความเชื่อทางศาสนาฮินดู รวมถึงเรื่องราวเทพปกรณัมต่างๆ ไปเล่าขานเป็นตำนานสถานที่ สร้างสรรค์เป็นศิลปกรรมขึ้นหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะเรื่องของพระรามซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายที่สุดเรื่องหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

The Indians who traded or settled in other regions took their religion and traditions with them and introduced these ideas to the locals. Thus, the story of Rama spread to the mythical land of Suvarnabhumi and many countries where the ancient Indians traveled to including Cambodia, Lao, Malaysia, Indonesia, Myanmar and Thailand. The people of these countries adopted Hindu myth beliefs, including the legends of Hindu deities and retold them as local legends, recreating them into many works of art. Among the Hindu myth, the story of Rama is the most famous and widely spread in Southeast Asia.

พระรามรบทศกัณฐ์

A battle scene between Rama and Tosakanth

"หนุมานเข้าห้องทศกัณฐ์" จิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
A mural painting depicts a scene from Ramakien

โชน : ทำเทียบนามคณะโชนที่มีอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย

ภาคผนวก

ทำเทียบนามคณะโชนที่มีอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย

ลำดับ ที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโชน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
๑	กระบี่	๑	คนศิลป์ใจโชน	นายเสรี หอมหวาน	๒๘/๒ ถนนวิจิตร ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ ๘๑๐๐๐	๐๘-๓๓๙๒-๐๘๐๖	SPRE0806@gmail.com	-	
๒	กรุงเทพฯ	๓๓	บ้านราศีศิลป์	นายพินิจ สุทธิเนตร	บ้านราศีศิลป์ เลขที่ ๑๗๓ ถนนหลานหลวง แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐	๐-๒๒๘๑-๔๘๓๘ ๐๙-๙๑๔๙-๕๒๔๙	pou@narasin @hotmail.com	-	
			สถาบันศึกษาศาสตร์	นายสุดจิตต์ พันธุ์สังข์ นางตรีรัตน์ เรียมรักษ์	๙๙/๙ ซอยงามดูพลี แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๒๐	๐๘-๑๔๕๑-๐๙๕๖ ๐๘-๑๒๓๔-๗๐๑๙	kukritinstitute @gmail.com	-	
			คณะประยุทธ์ ดาวใต้	คาริน แซ่คู นายสุรจิตร์ ดาวใต้	๔/๒ ซอยอ่อนนุช ๖๙ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๕๐	๐๘-๑๓๔๖-๖๕๐๑๓ ๐-๒๓๒๘-๗๗๘๒	-	-	
			โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร	-	๑๗๔ ซอยสุขุมวิท ๒๓ แขวงคลองเตยเหนือ คลองเตยเหนือ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๑๐	๐-๒๒๖๐-๙๙๘๖	-	-	
			โรงเรียนจิตรลดา	-	สำนักพระราชวัง (สนามเสือป่า) ถนนศรีอยุธยา แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐	๐-๒๒๘๐-๔๘๓๐-๑	-	-	
			โรงเรียนอัสสัมชัญ	-	๒๖ ถนนเจริญกรุง ซอยเจริญกรุง ๔๐ แขวงบางรัก เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐	๐-๒๖๓๗-๑๑๑๒-๕	-	-	
			โรงเรียนที่ปิงกรวิทยาพัฒน์ (ทวีวัฒนา) ในพระราชูปถัมภ์ฯ	-	๑๓๖/๑ ถนนเลียบบคลองปทุม แขวงทวีวัฒนา เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐	๐-๒๘๐๖-๗๔๙๒	-	-	
			โรงเรียนพระตำหนัก สวนกุหลาบ	-	ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐	๐-๒๒๒๒-๖๕๖๑	-	-	
			โรงเรียนรุ่งอรุณ	-	๓๙๑ ถนนพระราม ๒ ซอย ๓๓ แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๕๐	๐-๒๘๔๐-๒๕๐๑	-	-	
			โรงเรียนวัดกกก	-	๕๑๗/๓ พระรามที่ ๒ ซอย ๔๔ แยก ๕-๑-๔ แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๕๐	๐-๒๕๑๕-๑๒๕๔	-	-	
			โรงเรียนวรรณสว่างจิต	-	๑๓๗ หมู่ ๖ ถนนพระรามที่ ๒ แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๕๐	๐-๒๘๙๕-๖๙๔๔-๕	-	-	
			โรงเรียนพญาไท	-	๓๐๖ ถนนศรีอยุธยา แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ๑๐๔๐๐	๐-๒๓๕๔-๕๒๕๑	-	-	
			โรงเรียนวัดศาลาครืน	-	๑๐๒/๑ ซอยวุฒากาศ ๔๒ แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๕๐	๐-๒๕๖๘-๖๐๕๒	-	-	
			โรงเรียนรุ่งเรืองอุปถัมภ์	-	๑๒๒ ซอยสุขุมวิท ๑๐๓/๑-๒ ถนนสุขุมวิท แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๖๐	๐-๒๓๙๓-๐๗๐๙	-	-	
			โรงเรียนศุภวรมณ	-	๒๓๑/๕๓ ถนนเจริญสุขุมวิท แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐	๐-๒๔๑๑-๒๓๗๙	-	-	
			โชนโรงเรียนดอนเมือง จตุรจินดา	-	๑๕๓/๓๔ ถนนเชิดวุฒากาศ แขวงดอนเมือง เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๑๐	๐-๒๕๖๕-๓๗๒๕-๖	-	-	
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์	-	๒ ถนนราชินี แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐	๐-๒๒๒๔-๔๗๐๔	-	-				
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	-	๒ ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐	๐-๒๖๑๓-๓๓๓๓	-	-				

ลำดับ ที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
			มหาวิทยาลัยรามคำแหง	-	๒๐๘๖ ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๕๐	๐-๒๓๑๐-๘๐๐๐	-	-	
			มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนคร	-	๙ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๒๐	๐-๒๕๕๔-๘๘๕๖	-	-	
			มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต	-	๑๑๐/๑-๔ ถนนประชาชื่น แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๑๐	๐-๒๕๕๕-๗๓๐๐	-	-	
			วิทยาลัยนาฏศิลปกรุงเทพ	-	๔ ถนนราชินี แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐	๐-๒๒๒๔-๔๗๐๔	-	-	
			ศาลาเฉลิมกรุง	-	๖๖ ศาลาเฉลิมกรุง ถนนเจริญกรุง แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐	๐-๒๒๒๔-๔๙๙๙	-	-	
			สยามนิรมิต	-	๑๙ ถนนเทียมร่วมมิตร แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐	๐-๒๖๔๙-๙๒๒๒	-	-	
			ศูนย์วัฒนธรรม แห่งประเทศไทย	-	๑๕ ถนนเทียมร่วมมิตร แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐	๐-๒๒๔๗-๐๐๒๘	-	-	
			มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	-	แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๓	๐-๒๒๘๓-๙๒๒๓	-	-	
			บ้านโขนไทย	-	เลขที่ ๓๒/๑๘ ซอยทวีวัฒนา ๒๕ แขวงทวีวัฒนา เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐	๐-๒๘๘๙-๙๙๖๑	-	-	
			สำนักการสังคีต กรมศิลปากร	-	๒ ถนนราชินี เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐	๐-๒๒๒๔-๑๓๘๗	-	-	
			บ้านศิลปิน (คลองบางหลวง)	ศศิพิมล พاجرทิศ	๓๐๙ ซอยเพชรเกษม ๒๘ ถนนเพชรเกษม แขวงคูหาสวรรค์ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๖๐	๐๘-๙๑๒๕-๓๙๔๙	-	-	
			โขนบ้านยิ้ม	นายประเสริฐ สุวรรณวัฒน์	๕๗/๓๔ หมู่ที่ ๗ แขวงจอมทอง เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร	๐๘-๐๐๗๓-๐๙๘๙	-	-	
			“ชมรมโขนวัดกก สภาวัฒนธรรม เขตบางขุนเทียน”	นายธีรพันธ์ งามถิ่น	๑๓ ซอยเอกชัย ๔๘ แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร	๐๙-๗๒๔๕-๙๖๐๓ ๐๘-๖๕๕๘-๔๑๘๐	-	-	
			คณะโขน จากสำนัก ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ บ้านสมเด็จเจ้าพระยา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐภา ญาญนาวิ	๑๐๖๑ ซอยอิสรภาพ ๑๕ แขวงหิรัญบุรี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐	๐๘-๑๖๑๑-๗๒๑๖	-	-	
๓	กาญจนบุรี	๖	โขน น.ร.ป.	นายศุภากร เมฆขยาย (ผู้อำนวยการโรงเรียน) นายศิริภัทร กลีบล้ำควน (ครูผู้ฝึกสอน)	โรงเรียนหนองรีประชานิมิต ๒๒๒ หมู่ ๒ ตำบลหนองรี อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี	๐๙-๒๒๖๗-๖๗๐๐ ๐๙-๕๕๕๐-๗๗๙๗	-	-	
			โขนปฐมบ้านบ่อ	นายศิริศักดิ์ เหมือนบัว (ครูผู้ฝึกสอน)	โรงเรียนเทศบาล ๓ (บ้านบ่อ) ตำบลปากแพรก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี	๐๙-๗๐๘๙-๗๒๕๙	-	-	
			ภูวานาญย์	นายภูวนารถ ศรีจันทร์ดี	ร้านภูวานาญย์ ๒๔/๒๙ ซอยโรงน้ำแข็ง ตำบลบ้านใต้ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี	๐๘-๖๐๔๓-๒๑๗๕	-	-	
			โขนโรงเรียน สมเด็จพระปิยมหาราช รมณียเขต	ดร.ณรงค์ ศิริเมือง (ผู้อำนวยการโรงเรียน) นายวัชร พานิชย์วิจิตร (ครูผู้ฝึกสอน)	โรงเรียนสมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต ๒๓๖ หมู่ ๗ ตำบลไทรโยค อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี	๐๘-๙๘๐๖-๙๑๖๐ ๐๘-๑๐๐๕-๗๕๗๐	-	-	
			โขนโรงเรียนบ้านอู่ล่อง	นางวารุณี พรมฝ้าย (ครูผู้ฝึกสอน)	โรงเรียนบ้านอู่ล่อง หมู่ ๔ ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	๐๘-๗๐๙๘-๐๘๗๙	-	-	

โขน : ทำเทียบนามคณะโขนที่มีอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
			โขนโรงเรียนกาญจนาอนุเคราะห์	นายสฤติยศสาทร สังกรณีย์ (ครูผู้ฝึกสอน) นางสาวจิตรมนัส เนียมเนตร (ครูผู้ฝึกสอน) นางสาวพุทธวรรณ มงคล (ครูผู้ฝึกสอน) นางณปภัช สนธิสว่าง (ครูผู้ฝึกสอน) นางศิรินารถ เหลืองสด (ครูผู้ฝึกสอน)	โรงเรียนกาญจนาอนุเคราะห์ ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี	๐๘-๑๑๙๒-๒๓๑๒ ๐๙-๕๕๓๙-๖๕๓๙	-	-	
๔	กาฬสินธุ์	๒	โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์	-	๖๖ ถนนอรุณรพี ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ๔๖๐๐๐	๐-๔๓๘๑-๑๒๗๘	-	-	
			วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์	-	๑๑ ถนนสนามบิน ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ๔๖๐๐๐	๐-๔๓๘๑-๑๓๑๗	-	-	
๕	กำแพงเพชร	๓	โขนโรงเรียนบ้านสามะโกรก	นางสาวเบญจนาถ อมรประสิทธิ์	โรงเรียนบ้านสามะโกรก หมู่ ๖ ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร	๐๙-๒๔๑๕-๖๙๙๗	Tuek2512@gmail.com	-	
			โขนนักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ ศูนย์วิจัยศึกษา สธ.	นางเยาวลักษณ์ ใจวิสุทธิพรธา	พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ (เรือนไทย) สำนักศิลปะวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ๑๐๔/๕ ถนนปิ่นดำริห์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร	๐๘-๑๙๖๒-๖๘๖๒	Tamon-1@hotmail.com	-	
			ชมรมนาฏยະนันดา โรงเรียนขานูวิทยา	นางน้ำเพชร บัวสำลี	โรงเรียนขานูวิทยา ๓๔๑ หมู่ ๒ ตำบลแสนตอ อำเภอขานูนวรัลชัยบุรี จังหวัดกำแพงเพชร	๐๙-๘๘๙๕-๖๙๒๙	school@kaun.ac.th www.kanu.ac.th	-	
๖	จันทบุรี	๔	จักรวาลมงคลศิลป์	นายจักรวาล มงคลสุข	๑๘/๒ หมู่ที่ ๖ บ้านท่าใต้ ตำบลตะกาดเจ้า อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี	๐๘-๗๑๐๒-๗๒๓๙	-	-	
			โรงเรียนอนุบาลบุญสม	-	๙๘๑ ท่าแฉลบ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐	๐-๓๙๓๑-๑๓๔๔	-	-	
			โรงเรียนวัดราพัน	-	หมู่ ๕ ถนนทางหลวง ตำบลราพัน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ๒๒๑๗๐	๐-๓๙๔๑-๗๙๘๓	-	-	
			วิทยาลัยนาฏศิลปจันทบุรี	-	ตำบลวัดใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐	๐-๓๙๓๒-๒๐๓๔	-	-	
๗	ชลบุรี	๑๓	โรงเรียนอนุบาลบางละมุง	นางพจนา เรืองนนท์	๖๘ หมู่ ๒ ตำบลบางละมุง อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๕๐	๐๘-๔๘๗๓-๒๘๙๓	podchana@gmail.com	-	
			โรงเรียนบางละมุง	-	๔ หมู่ ๒ ถนนสุขุมวิท เมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๕๐	๐-๓๘๒๒-๑๖๒๐	-	-	
			ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านหนองปรือ	นายอเนก พัฒนงาม นายโสฬส พันทวี	๑๖๓/๔๘ หมู่ ๖ ตำบลหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๕๐	๐๘-๑๙๘๒-๖๗๗๙ ๐๖-๑๐๕๙-๐๙๙๓	-	-	
			โรงเรียนวัดหนองเกตุใหญ่	นางสาวอรวรรณ ไชยชาญ	๔๒/๑ หมู่ ๑ ตำบลหนองปลาไหล อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๕๐	๐๘-๕๐๔๓-๕๖๑๙	Pekalet_poonpoon@hotmail.com	-	
			เด็กไทยหัวใจโขน	นางพรรณชน ธรรมรักชิต	โรงเรียนเมืองพัทยา ๘ ตำบลหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๕๐	๐๘-๑๕๒๔-๖๓๖๖	mongkol_poonpoon@hotmail.com	-	
			นาฏศิลป์และโขน โรงเรียนบางละมุง	นายวีระชัย สิงห์ช่างชัย	๒ บ้านนาเกลือ ตำบลนาเกลือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๕๐	๐๖-๑๕๕๒-๔๕๖๒	-	-	
			โรงเรียนชลกันยานุกูล CN_THAIDANCE	นายพงศ์ศักดิ์ คงมูล นายธีรยุทธ อัมรากุล นางนฤมล กันตังกูล	๓๑ ถนนตำหนักน้ำ ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๐๐๐	๐๙-๗๓๔๙-๖๒๐๖ ๐๘-๕๐๙๑-๙๖๗๐ ๐๙-๒๖๙๒-๑๑๑๘	Tose_mirotic@live.com Dheerayut.ammara@gmail.com narumonGif@gmail.com	-	
			โรงเรียนชลบุรี “สุขบท”	นายเจนณรงค์ วงศ์สวัสดิ์	๒๔๕ หมู่ ๖ ตำบลบางทราย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๐๐๐	๐๘-๓๔๘๕-๖๘๒๗	Janenarong.Wo@skb.ac.th	-	

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
			โขนโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ชลบุรี	นายพงษ์เทพ น้อมปัญญากุล	๘ หมู่ ๓ ตำบลปอวิน อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ๒๐๒๓๐	๐๖-๒๔๒๖-๓๒๙๒ ๐-๓๘๑๑-๙๖๔๙	Teaw589@gmail.com	-	
			โรงเรียนศรีราชา	นางเพลินทิศ รัศมีงาม	เลขที่ ๑ ถนนจิมจอมพล ตำบลศรีราชา อำเภอศรีราชา ๒๐๑๑๐	๐๖-๓๗๓๑-๕๓๕๑	Koyplem2515@gmail.com	-	
			โรงเรียนอนุบาลเมืองใหม่ชลบุรี	นางสาวพิชญ์สินี นาเพชร นางสาวเฉลิมขวัญ ฤๅษา	๓๓๓/๓ หมู่ ๓ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๐๐๐	๐๙-๐๙๗๓-๗๗๒๘ ๐๘-๑๗๗๗-๔๒๐๔	Phitsini.17@outlook.com	-	
			เด็กบ้านศรีมหาราชา	นางรจนา รัตนวารี ผอ.โรงเรียนเทศบาล บ้านศรีมหาราชา	๕ ถนนจิมจอมพล ตำบลศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๑๐	๐๘-๑๘๓๓-๑๗๑๘	-	-	
			คณะดนตรีและการแสดงมหาวิทยาลัยบูรพา	อาจารย์นพพล จำเริญทอง	คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา ๑๖๙ ถนนลงหาดบางแสน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๓๑	๐-๓๘๑๒-๒๒๒๒ ต่อ ๒๕๖๖ ๐๘-๑๘๐๕-๐๕๓๑	nopponmupa@gmail.com	-	
๘	ชุมพร	๑	โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๒๐ จังหวัดชุมพร	นายอนุรักษ์ จันทร์สุวรรณ	โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๒๐ จังหวัดชุมพร ๑๘๘ หมู่ ๗ ตำบลสลูย์ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร ๘๖๑๔๐	๐๘-๖๑๒๐-๒๒๒๓	Kru_anurak@hotmail.com	-	
๙	เชียงราย	๒	-	นายสุเมธ มาบาง	๑๑/๑ ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ๕๕๑๖๐	๐๘-๖๐๙๒-๔๘๗๑	Sumet.mabang@gmail.com	เป็นอาจารย์สอนนาฏศิลป์และโขนโรงเรียนเทศบาล ๕ เด่นห้า ถนนสันโค้งน้อย ตำบลรอบเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ๕๗๐๐๐ จำนวนนักเรียนที่เรียนโขน ๘ คน	
			-	นายฤทธิชัย แก้วใหม่	๓๐๐/๓๕ ตำบลคูใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐	๐๙-๕๕๔๒-๘๙๖๕	Bom25202@hotmail.com	เป็นอาจารย์สอนนาฏศิลป์และโขนโรงเรียนเทศบาล ๑ (วัดพรหมวิหาร) สังกัดกองการศึกษาเทศบาล ตำบลแม่สาย ๙๔/๑ หมู่ ๑๐ บ้านป่ายางผาแดง ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๓๐ จำนวนนักเรียนที่เรียนโขน ๒๐ คน	
๑๐	เชียงใหม่	๑๐	โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร	-	ถนนโสตศึกษา ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐	๐-๕๓๒๒-๒๔๗๕	-	-	
			โรงเรียนกาวีละอนุกุล	-	๒/๒ สันนาลุง-เชียงใหม่ สันนาลุง ซอย ๒ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๐๐๐	๐-๕๓๒๔-๔๗๗๐	-	-	
				นายกิตติวัฒน์ ขวัญเรือน	ปียนาญา ๕๗/๙ ถนนสิรินธร ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐	๐-๖๒๓๑-๔๔๗๙-๙	-	-	
				นายปกรณ์ มังกรแก้ว	๒๘/๒๗ หมู่ ๒ ตำบลแม่คือ อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๒๐	๐-๕๓๑๑-๒๕๙๕	Hewsoo3@gmail.com	-	
				นายธีรยุทธ จุลละปิยะ	๔๒ ซอย ๓ ถนนศรีปิงเมือง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๐๐	๐-๕๓๑๑-๒๕๙๕	-	-	
				นายพันธกร สมวงศ์	๓๗ หมู่ ๙ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐	๐-๕๓๑๑-๒๕๙๖	-	-	
				นายธนาวุฒิ ตุ่นแก้ว	๗๐ หมู่ ๑๔ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๔๐	๐-๕๓๑๑-๒๕๙๗	-	-	
			โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่	-	๔๑ ถนนอารักษ์ ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐	๐-๕๓๒๗-๘๐๐๙	-	-	
โรงเรียนเรปัญญาเสวีวิทยาลัย	-	๑๖๖ ถนนเจริญประเทศ ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง เชียงใหม่ ๕๐๑๐๐	๐-๕๓๒๘-๒๓๙๕	-	-				

โชน : ทำเทียบนามคณะโชนที่มีอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโชน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
๑๑	ตรัง	๒	โชนสงฆานครินทร์ วิทยาเขตตรัง	ดร.สมโภชน เกตุแก้ว	ตำบลควนปลิง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ๙๒๐๐๐	๐-๗๕๒๐-๑๗๑๒, ๐๘-๕๕๐-๗๕๑๓-๘	sompoch.k@psu.oc.th	-	
			โชนปะเหลียนผดุงศิษย์	นายผดุงศุกดิ์ ผิวนวล	๑๓๕ หมู่ที่ ๑ ตำบลสุโษะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ๙๒๑๒๐	๐-๗๕๒๙-๑๕๔๔, ๐๘-๕๕๔๒-๗๙๔๓	g_omsn@hotmail.com	-	
๑๒	ตราด	๑	คณะศิษย์ศรีภิญโญชัย	นายเจริญ ประจวบเขต นายฉวี ประจวบเขต นายสวัสดิ์ เหล็กเพชร	๘๐ หมู่ ๑ ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด ๒๓๐๐๐ ๕๖ หมู่ ๑ ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด ๒๓๐๐๐ ๕๙ หมู่ ๑ ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด ๒๓๐๐๐	๐๘-๕๘๖๘-๗๑๓๑ ๐๘-๕๗๘๔-๓๐๓๒ ๐๘-๐๐๑๗-๖๘๕๖	-	-	
๑๓	นครนายก	๑	ชมรมศิลปการแสดง นาฏศิลป์ชั้นสูง (โชน)	นายปิยพันธ์ ยวงปรางค์ (อาจารย์ผู้ควบคุม)	โรงเรียนบ้านนา "นากยพิทยากร" ๑๑๒ หมู่ ๔ ถนนสุวรรณศร ตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ๒๖๑๑๐	๐๘-๙๒๘๑-๐๓๕๘ ๐๙-๕๕๕๘-๕๑๖๗	nakhonnayokculture@gmail.com	-	
๑๔	นครปฐม	๖	โรงเรียนบ้านรำไทย	คุณจิระนันท์ พานทอง	๓๗/๑๙ หมู่ ๔ ตำบลบางกระทีก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๒๐	๐๙-๙๐๐๔-๗๖๓๘	-	-	
			หมู่บ้านโชน	คุณธนิดา ควรสถาน	เดอะศาลายา ๘๘/๘ หมู่ ๕ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐	๐๘-๑๗๒๗-๒๕๐๐, ๐-๒๕๒๙-๘๕๐๑-๕	-	-	
			สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จุลชาติ อรรถยะนาถ	๑๙๙/๑๙ หมู่ ๓ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐	๐๒-๕๘๒๒๑๗๖-๘	-	-	
			ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน กาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง)	อาจารย์สุเมธ เอี่ยมประชาศรีหงษ์	๓๐๑ ถนนศาลายา-บางภาษี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐	๐๘-๖๙๘๑-๐๒๓๔	-	-	
			โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย	อาจารย์จวีร์วรรณ ร้อยโพ	โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย ๖/๘ หมู่ ๕ ตำบลสนามจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐	๐๘-๙๗๘๑-๒๕๑๙	-	-	
			โรงเรียนสารสาสน์วิเทศ นครปฐม	-	หมู่ ๕ ๑๖๙ ตำบลถนนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐	-	-	-	
๑๕	นครพนม	๔	มหาวิทยาลัยนครพนม	นายนิพนธ์ภักดิ์ พิมพ์ศักดิ์	๑๐๓ ถนนชายางกูร ตำบลขามเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ๕๘๐๐๐	๐๘-๗๒๒๒-๖๕๖๕	-	-	
			โรงเรียนนครพนมวิทยาคม	นายนวัชร นนทศวงค์	ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ๕๘๐๐๐	๐๙-๕๙๕๖-๕๕๕๒	-	-	
			โรงเรียนบ้านโพนจาน	นายณัฏฐมน วรชวรภา	ตำบลโพนจาน อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม ๕๘๑๙๐	-	-	-	
			โรงเรียนเชียงยืนวิทยา	วัฒน์ศักดิ์ พัฒนภูทอง	เลขที่ ๙๐ หมู่ ๔ ตำบลเวินพระบาท อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ๕๘๑๒๐	๐๘-๙๙๕๑-๗๐๖๕	-	-	
๑๖	นครราชสีมา	๔	วิทยาลัยนาฏศิลป์ นครราชสีมา	นายพงศกร ทิพยะสุขศรี	วิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา ๔๔๔ ถนนมิตรภาพ ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๒๘๐	๐๘-๙๘๔๔-๕๙๙๔	-	-	
			มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา	ผศ.เรขา อินทรกำแหง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ๓๕๐ ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐	๐๘-๙๗๒๒-๙๒๙๕	-	-	
			โรงเรียนอมรศิลป์	-	๒๕๙ ถนนรถไฟ ๑ ตำบลบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๒๐	๐๘-๕๕๗๑-๘๘๘๕	-	-	
			โรงเรียนสารสาสน์วิเทศ นครราชสีมา	-	เลขที่ ๑๑๕๒ หมู่ ๔ ถนนมหาวิทยาลัย, ตำบลหนองจะบก อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐	๐-๕๕๗๕-๖๓๐๖-๗	-	-	
๑๗	นครศรี ธรรมราช	๑	วิทยาลัยนาฏศิลป์ นครศรีธรรมราช	นายนเรศ นิมพัฒน์สกุล	วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐	๐-๗๕๔๔-๖๑๕๕, ๐-๗๕๔๔-๖๑๕๖, ๐๖-๒๙๔๙-๕๒๓๒	-	-	

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
๑๘	นครสวรรค์	๑	โรงเรียนอนุบาลนครสวรรค์	-	๒๑๑ หมู่ ๑ ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐	๐-๕๖๘๘-๑๔๙๐	-	-	
๑๙	นนทบุรี	๑๙	ชมรมโขนโรงเรียนปากเกร็ด	นายอากาศกร โพธิ์สุข	โรงเรียนปากเกร็ด ๑๒๘/๓๗ หมู่ ๓ ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐	๐๒-๙๖๐๖๐๖๐, ๐๘-๑๕๙๖-๙๑๔๕	bankoong.monkey @gmail.com	-	
			รัตนศิลป์	นายทรงโรจน์ แสงมาลา (ครูต๋อ)	๑๕๖/๒๗ หมู่ ๕ ตำบลเสาธงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๔๐	๐๘-๗๕๑๕-๔๔๖๒	-	-	โขนสด
			นาฏยบางกอก	นายเด่น หาเลิศ	วัดบางพูดใน ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐	๐๙-๑๗๓๒-๔๗๗๔	dennatayabkk @gmail.com	-	
			บ้านครูเอก	นายสถาพร บุญอำไพ	๗๑/๑๐๒ ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐	๐๘-๑๕๕๙-๑๑๐๓	-	-	
			โรงเรียนชลประทานวิทยา	นางสาวศุภรสิริ วีระเดช	โรงเรียนชลประทานวิทยา ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐	๐๘-๓๕๖๒-๘๘๒๒	-	-	
			โรงเรียนวัฒนพฤกษา	นางประภาพร พิณทอง	โรงเรียนวัฒนพฤกษา ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐	๐๙-๕๑๒๓-๒๓๘๙	-	-	
			ชมรมโขน โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๕๕	นายวชิรพันธ์ กองเงิน	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๕๕ ๘๒/๔๑ หมู่ ๑๐ ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐	๐๘-๖๕๐๓-๙๓๐๗	aoii11424 @hotmail.com	-	
			เอกทัศน์	อ. ประสาท ทองอร่าม (ครูมิด) อ. เกษม ทองอร่าม	๙๙/๒๕๖ หมู่ ๘ ถนนบางกรวย-ไทรน้อย ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๔๐	๐๘-๑๘๖๘-๙๖๖๕ ๐๘-๖๘๒๔-๑๕๙๙	-	-	
			ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ วัดใหม่ผดุงเขต	พระมหาพรนารายณ์ สุวรรณรังษี	วัดใหม่ผดุงเขต ๓๖ หมู่ ๓ ตำบลศาลากลาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๓๐	๐๘-๕๓๕๓-๓๖๓๙	-	-	สอนทำหัวโขน
			บ้านศิลปินสยาม	นายชามภักดิ์ สิบปสยาม	บ้านศิลปินสยาม เกษะกรี๊ด ๖/๑ หมู่ ๑ ตำบลเกษะกรี๊ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐	๐๖-๑๕๒๙-๕๑๔๗	-	-	ผลิตและจำหน่าย หัวโขนจำลอง
			ศิษย์นาฏศิลป์	นายวัชรพงศ์ ปานเสนชุตินันท์	๑๐๔ ซอยพิบูลสงคราม ๒๒ แยก ๔ ถนนพิบูลสงคราม ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐	๐๘-๗๘๒๙-๘๖๖๖	-	-	
			ชมรมโขน โรงเรียนจันทร์ทองเอี่ยม	นายวทีญญ สัจจสวัสดิ์	โรงเรียนจันทร์ทองเอี่ยม หมู่ ๔ ตำบลบางรักพัฒนา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๑๐	๐๘-๐๕๕๕-๖๘๘๘	-	-	
			โครงการส่งเสริม สืบสาน อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ทางด้านโขน ละคร และนาฏศิลป์ไทย	นางณิรัชญา ชูรักษ์	สำนักงานเทศบาลเมืองพิมลราช ๘๘/๘ หมู่ ๔ ถนนบ้านกล้วย-ไทรน้อย ตำบลพิมลราช อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๑๐	๐-๒๕๙๒-๖๐๔๐ ตย ๔๐๙-๔๑๑, ๐๙-๒๓๕๙-๕๑๔๙	joy19917 @hotmail.com	-	เทศบาลเมือง พิมลราชจัดทำ โครงการฯ ขึ้น โดยเชิญวิทยากร จากภายนอก มาให้ความรู้กับ เยาวชนในพื้นที่
			ชมรมโขน โรงเรียนอนุบาลนนทบุรี	นายยุทธกาญจน์ บุญสุวรรณ	โรงเรียนอนุบาลนนทบุรี ๑ หมู่ ๓ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐	๐๙๕-๗๕๙๐๘๔๙	-	-	
โรงเรียนชาญรัตนวิทยา	-	โรงเรียนชาญรัตนวิทยา ๑๑๑ ถนนตลิ่งชัน-บางบัวทอง ตำบลบางคูเวียง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๓๐	๐๒-๙๘๕๐๔๗๘	-	-	มีการจัดจ้าง ครูมาสอนการ แสดงโขนแก่ นักเรียนใน โรงเรียนในช่วง ที่จัดงานการ แสดงต่างๆ			
ชมรมโขน โรงเรียนวัดแคนอก	นายธงคม ปรมัทคมกริบ	โรงเรียนวัดแคนอก (คณะราษฎร์บำรุง ๑) ๑๔/๒ หมู่ ๒ ถนนนนทบุรี ๑ ตำบลบางกระสอบ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐	๐๘-๗๐๘๗-๘๓๔๙	-	-				

โขน : ทำเทียบนามคณะโขนที่มีอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
๑๙	นนทบุรี	๑๙	สาครหุ่นละครเล็ก (ใจหุ่ยส)	นางฐิตะวันต์ ยังเขียวสด	๙๙/๔๑๖ หมู่บ้านประดับดาว ๑-๔ หมู่ ๑ ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐	๐๖-๒๙๕๕๙-๕๕๖๒	-	-	เป็นบุตรสาวคนโตของนายสาครยังเขียวสด ซึ่งคนละครณะกับบริษัททนายศาลาโรงละครใจหุ่ยสที่เอเซียทีก กรุงเทพฯ
๒๐	บุรีรัมย์	๓	ครุศาสตร์ราชภัฏ	อาจารย์ชลาลัย วงศ์อารีย์ อาจารย์ ดร.เชาว์ การวิชา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ๕๓๙ ถนนจรัส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐	๐๘-๙๑๔๖-๙๖๖๖	vongchala@gmail.com	-	
			บ้านนาฏดนตรีคีตศิลป์ไทย	นางสาวอาทิตย์ยา จันทร์สองศรี	โรงเรียนละครบ้านนาฏคีตศิลป์ไทย ๔/๑ ถนนบุญทองกักดี ตำบลนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๐๐	๐๘-๙๓๐๒-๕๑๗๙	kruyo-art@hotmail.com	-	
			โรงเรียนนางรอง	นางสาวอาทิตย์ยา จันทร์สองศรี	โรงเรียนนางรอง ตำบลนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๐๐	๐๘-๕๓๐๒-๕๑๗๙	kruyo-art@hotmail.com	-	
๒๑	ปทุมธานี	๓	โขนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาโนช บุญทองเล็ก	ภาควิชานาฏศิลป์ดุริยางค์ศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ๓๙ หมู่ ๑ ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๑๐	๐๙-๓๕๕๕-๙๘๘๘	manodch556@gmail.com	-	
			โขนโรงเรียนสามโคก	นายอนุวัติ พุ่มพิกุล	๑/๑ หมู่ ๓ ตำบลบ้านจี่ อำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๖๐	๐๘-๗๕๕๓-๕๗๙๒ ๐-๒๙๗๙-๘๕๓๔	1989nottoooootton@gmail.com	-	
			โขนโรงเรียนธรรมศาสตร์คลองหลวงวิทยาคม	นายบุญรัตน์ แจ่มกระจ่าง นางสาวจริยาวดี สารศรี	๖๙ หมู่ ๑๐ ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐	๐๘-๑๘๕๕-๗๓๓๐ ๐๙-๘๙๒๓-๓๘๒๒	fluuuke@hotmail.com	-	
			ชมรมนาฏศิลป์โรงเรียนวัดปลายคลองขุนศรี	นายเสกสรร นิสัย นายอภิชัย สากุล	โรงเรียนวัดปลายคลองขุนศรี ๒๕/๔ หมู่ ๓ ตำบลไทรใหญ่ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๕๐	๐๘-๑๔๘๖-๗๕๐๖ ๐๘-๙๗๐๓-๘๘๓๙	seksun_123@hotmail.com aphichaitong@gmail.com	-	
			ชมรมโขนโรงเรียนวัดพิบูลเงิน	นายศักดิ์ชาย แทนทอง	โรงเรียนวัดพิบูลเงิน ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๔๐	๐๖-๑๓๒๙-๑๕๔๑	-	-	
๒๒	ประจวบคีรีขันธ์	๑	โขนเด็กบ้านห้วยมงคล	นายอดิเรก มะลิ (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยมงคล)	โรงเรียนบ้านห้วยมงคล หมู่ ๖ บ้านห้วยมงคล ตำบลทับใต้ อำเภอหัวหิน ประจวบคีรีขันธ์ ๗๗๑๑๐	๐๘-๑๐๑๙-๓๒๖๔	banhuaymongkolschool@gmail.com	-	
๒๓	ปราจีนบุรี	๑	ชมรมโขนโรงเรียนเมืองปราจีนบุรี	นายสุเมธ สุรินทร์	๕๒ หมู่ ๑ ตำบลบางพลวง อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๑๕๐	๐๘-๗๘๓๓-๕๓๒๗	-	๑. นายเสริมพันธ์ บุญธรรม ๒. นายสมชาย ต้นสุวรรณศิริ ๓. นางสาวยุภาพร โอวาทสุวรรณ ๔. นางสาวจันทมณี โอวาทสุวรรณ ๕. นางสาวแววดาววรรณศรี ๖. นายโสภณ บัวแย้ม ๗. ด.ช.ปฐมพร วงศ์ธร เข้มชื่น ๘. ด.ช.ธนชัย โสแสง ๙. นางสาวสาวิตรี สันทรีย์ ๑๐. นางสาวฉัญพร อ่อนน้อม ๑๑. นายวันชัย ตาขาว ๑๒. ด.ช.ไชยพร ตาขาว	

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
๒๔	ปัตตานี	๑	โครงการโขนเยาวชนจังหวัดปัตตานี	นางคณินิจ สาโร	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี อาคารศาลากลางจังหวัดปัตตานี ชั้น ๔ ถนนเดชา ตำบลสะบารัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐	๐๘-๑๘๗๔-๙๕๖๔	-	-	
๒๕	พระนครศรีอยุธยา	๗	จำลองทิวศิลป์	นายจำลอง เอี่ยมละเอียด นางไพศรี เอี่ยมละเอียด	๔๙/๒ หมู่ ๔ ตำบลลาดชิด อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๒๐	๐๘-๔๐๗๐-๘๑๔๗	-	-	
			ศิลปินพรนายณ์	นายสันติเวช โสภา	๓๕/๑ หมู่ ๒ ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๒๐	๐๘-๖๑๒๗-๑๗๘๖	-	-	
			ประสิทธิ์ลูกกลม (โขนสด)	นายคมสัน กลิ่นเกษร	๗๕/๔ หมู่ ๕ ตำบลบ้านร่อม อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐	๐๘-๙๙๐๐-๒๔๑๔	-	-	
			ส.ศิลป์พรหมประสิทธิ์	นายวิสัน ลิ่มแก้ว	๓๒ หมู่ ๔ ตำบลศาลาลอย อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐	๐๘-๖๗๕๐-๘๗๗๓	-	-	
			โขนสด โรงเรียนอุดมศิลป์วิทยา	นางสาวศิริรัตน์ ปล้องไม้	โรงเรียนอุดมศิลป์วิทยา หมู่ ๔ ตำบลลาดเกรียบ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๖๐	๐๙-๔๖๓๑-๓๒๖๔	-	-	
			โขนสดโรงเรียนวัดตาลเอน	ดร.บัวผันธ์ ฝิวทอง (ผู้อำนวยการโรงเรียน)	โรงเรียนวัดตาลเอน ตำบลตาลเอน อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๒๒๐	๐-๓๕๗๗-๘๕๓๔	-	-	
			ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ	-	๓๓๐๙ ตำบลโพธิ์แดง อำเภอบางไทร พระนครศรีอยุธยา ๑๓๒๕๐		-	-	
๒๖	พังงา	๓	วงมรดกไทย	นายอุทร สิงห์แก้ว	๘๐/๕๗ หมู่ ๓ ตำบลท้ายเหมือง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ๘๒๑๑๐	๐๘-๑๖๗๗-๘๙๘๔	morarochai_ut@hotmail.co.th	-	
			รัก...จัง...พังงา	นางปิยนุช ศรีสุข	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพังงา ศาลากลางจังหวัดพังงา (หลังเก่า) อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ๘๒๐๐๐	๐-๗๖๔๘-๑๕๕๖ ต่อ ๑๐๔	-	-	
			โรงเรียนเทศบาลบ้านย่านยาว	นายชยธร ศิริลิขิต	๘๗ ถนนศรีเมือง ตำบลตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ๘๒๑๑๐	๐๘-๗๒๘๐-๕๐๙๙	-	-	
๒๗	พัทลุง	๒	วิทยาลัยนาฏศิลปพัทลุง	นายธีรศักดิ์ ชายเกตุ	ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ๙๓๐๐๐	๐๘-๑๒๗๗-๕๑๓๐	chaygate@gmail.com	-	
			โรงเรียนพัทลุงพิทยาคม	-	๑๐๐ หมู่ ๗ ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ๙๓๐๐๐	๐-๗๔๘๔-๐๔๕๒	-	-	
๒๘	พิจิตร	๑	โรงเรียนวัดหนองไผ่	นายประโยชน์ พักคง	โรงเรียนวัดหนองไผ่ หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านบุง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร	๐๘-๐๑๖๓-๕๖๕๑	-	-	
๒๙	พิษณุโลก	๑	โขนโรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร	-	๑ ถนนสนามบิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐	๐-๕๕๓๗-๘๓๐๖-๑๐	-	-	
๓๐	เพชรบุรี	๑	โรงเรียนวัดกุฎี	-	ตำบลบางเค็ม อำเภอเขาอ้อย จังหวัดเพชรบุรี ๗๖๑๔๐	๐-๓๒๗๐-๖๕๗๐	-	-	
๓๑	เพชรบูรณ์	๑	โขนมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์	ผ.ศ. กมล บุญเขต	๘๓ หมู่ ๑๑ ถนนสระบุรี-หล่มสัก ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐	๐๘-๓๑๙๐-๗๔๒๙	vi_bi31@hotmail.com	-	
๓๒	ภูเก็ต	๒	โรงเรียนอนุบาลเทศบาลนครภูเก็ต	-	๔๕๔/๒ ถนนภูเก็ต ตำบลตลาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ๘๓๐๐๐	๐-๗๖๒๑-๗๖๕๓ ต่อ ๐	-	-	
			โรงเรียนเทศบาลปลุกปัญญาในพระอุบลัมภ์ฯ	-	๒๑ ถนนสตูล ตำบลลาดเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ๘๓๐๐๐	๐-๗๖๒๑-๒๐๓๖	-	-	
๓๓	แม่ฮ่องสอน	๑	โขนโพซอ	นายราชันย์ พันธุ์เสนา	บ้านโพซอ หมู่ ๕ ตำบลเสาหิน อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๑๑๐	๐๘-๑๘๗๔-๒๑๕๓	-	-	

โขน : ทำเทียบนามคณะโขนที่มีอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
๓๔	ยะลา	๑๐	-	นายกวินทิพย์ กาญจนสมจิตต์	๕๐ ซอย ๘ ถนนเวฬุวัน ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐ สถานที่ทำงานโรงเรียนบันนังสตาอินทร์ฉัตร	๐๘-๔๓๔๘-๒๑๕๖	-	-	
			-	นายสิทธิโชค ศักดิ์ณรงค์	๑๒๒ ถนนสิโรธรส ๔ ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐	-	-	-	
			-	นางสาวชฎาพร พรพุดศิริ	๕๔/๑๙๐ หมู่ ๙ ตำบลสะเตงนอก อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐	๐๙-๘๙๐๑-๓๕๒๒	-	-	
			-	นายอนุพล ส่งสกุล	๔ ถนนสุขยางค์ ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐	๐๘-๘๓๔๔-๖๙๗๙	-	-	
			-	นายณัฐพร อธิภูภาค	โรงเรียนยะหิรายานุส ๙๐ หมู่ ๖ ถนนยะหา-ตาชี ตำบลยะหา อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ๙๕๑๒๐	-	-	-	
			-	นางสาวณปภัช เกลี้ยงทอง	โรงเรียนอนุบาลยะลา ๑๓๑ เทศบาล ๓ ตำบลสะเตงนอก อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐	-	-	-	
			-	นายป้อมเพชร นาควิจิตร	โรงเรียนอนุบาลยะลา ๑๓๑ เทศบาล ๓ ตำบลสะเตงนอก อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐	-	-	-	
			-	นางสาวจันทิมา จันทร์แจ่ม	๓๗/๓ หมู่ ๓ ตำบลลำพะยา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๑๖๐	-	-	-	
			-	นางศศิธรนิภา บัวชุม	๓๘/๖ ถนนสิโรธรส ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐	-	-	-	
-	นางสาวรุ่งนภา ชุมประเสริฐ	๖๐ หมู่ ๑ ตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๑๖๐	-	-	-				
๓๕	ระยอง	๒	โรงเรียนสมคิดวิทยาลัย	ดร.ศศิธร สุขศิริ	โรงเรียนสมคิดวิทยาลัย ถนนหลังวัดป่าประดู่ ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ๒๑๐๐๐	๐-๓๘๖๑-๑๒๕๑ ๐๓-๘๐๖๑-๕๒๙๒	www.somkidvittaya.ac.th	-	
			โรงเรียนสาธิตเทศบาลนครระยอง	นางพรทิพย์ เวชกามา	๓๐ ถนนหน้าวัดศรีรัตนาราม ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ๒๑๐๐๐	๐-๓๘๘๗-๐๓๒๓	www.satitrayong.ac.th	-	
๓๖	ร้อยเอ็ด	๑	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด	-	๒๕ ถนนกองพลสิบ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐	๐-๔๓๕๑-๑๒๔๔	-	-	
๓๗	ลพบุรี	๔	อำนวยการ	นายอำนาจ โพธิ์อ่อน	๒๖/๑ หมู่ ๔ ตำบลโพธิ์เก้าต้น อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ๑๕๐๐๐	๐๙-๘๙๘๒-๙๖๑๑	-	-	
			โรงเรียนวัดโพธิ์เก้าต้น	นายชัยนวิทย์ พรหมมี	หมู่ ๔ โรงเรียนวัดโพธิ์เก้าต้น ตำบลโพธิ์เก้าต้น อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ๑๕๐๐๐	๐๘-๑๗๘๐-๖๙๔๕	-	-	
			ศิษย์หลวงพ่อฟิ่ง	นายอานนท์ สมพงษ์	๔๔ หมู่ ๓ ตำบลโคกธนู อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ๑๓๒๔๐	๐๘-๑๗๗๐-๒๒๙๓	-	-	
			วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี	-	๑๒๑/๙ ถนนรามเดโช ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ๑๕๐๐๐	๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐	-	-	
๓๘	เลย	๒	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	ผศ.ดร.สรินทร์ คุ่มเขต	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ๒๓๔ ถนนเลย-เชียงคาน ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๐๐๐	๐๘-๔๗๙๗-๙๘๐๐	-	-	
			คณะละครมรดกใหม่	อ.ฐานชน จันทร์เรือง	บ้านเรียนละครมรดกใหม่ บ้านแก่งปลาปก ตำบลชมเจริญ อำเภอปากชม จังหวัดเลย ๔๒๑๕๐	๐๙-๖๓๔๒-๙๒๖๑	-	-	
๓๙	ศรีสะเกษ	๑	ชุมนุมโขนชุมชน โรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ	นางบุญยกร จำปาขีด (ครูชำนาญการพิเศษ)	๕ หมู่ ๖ ตำบลห้วยเหนือ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๑๔๐	๐๙-๐๒๘๕-๘๒๙๙	gee_2555@hotmail.com	-	

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
๔๐	สงขลา	๔	คณะสาขาวิชานาฏศิลป์และการแสดง การละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา	นางสาววิสรดา ศรีชัย	สาขาวิชานาฏศิลป์และการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ๙๐๐๐๐	๐๘-๖๖๙๕-๙๗๑๙	rawisara9719@hotmail.com	-	
			คณะโขนสงขลานครินทร์	นายจตุรงค์ หลวงพั่ง	ศูนย์ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ๙๐๑๑๐	๐๘-๔๑๙๕-๔๔๔๗	jomyud25@gmail.com www.artsultural.psu.ac.th	-	
			ชมรมโขน โรงเรียนมัธยมสิริวัณวรี ๒ สงขลา	นายธวัชชัย ช้ายศรี	กลุ่มสาระศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ โรงเรียนมัธยมสิริวัณวรี ๒ สงขลา ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา	๐๘-๖๒๙๐-๐๖๐๕	tawatchais1988@gmail.com www.swr2.ac.th/mainpage	-	
			ชมรมโขนโรงเรียนพะตง วิทยามูลนิธิ จังหวัดสงขลา	นายทิวัดต์ ศรีวีโรจน์	โรงเรียนพะตงวิทยามูลนิธิ ๕๕ ถนนเทศบาล ๓๑ ซอย ๑ ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ๙๐๒๓๐	๐๘-๐๘๗๙-๗๑๔๘, ๐-๗๕๕๓-๖๕๕๗	thiwatsriviroj@gmail.com	-	
๔๑	สมุทร ปราการ	๗	โรงเรียนอานวยวิทย์	ดร.ศรีเรือน ลิขิตเดชาโรจน์	๓๔๐ ถนนศรีเชื่อนชั้น ๓ ตำบลลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๑๓๐	๐-๒๘๑๘-๕๐๒๒-๓, ๐๘-๑๘๑๖-๖๘๐๒	-	-	
			โขนเยาวชน ตำบลบางโปรง	นางบังอร กรุดภู นายภัทรวรรณ อางเทศ	๔๔๔ หมู่ ๑ ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐	๐๘-๙๖๖๑-๗๑๘๔ ๐๙-๕๕๗๖-๒๒๒๖	phattarawat3531@gmail.com	-	
			ชมรมโขนละคร โรงเรียนสมุทรปราการ	นายณฤเบศ ดวงคู่สัน	โรงเรียนสมุทรปราการ ๔๙๘ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐	๐๙-๕๕๙๖-๔๒๙๔	naja_0078@hotmail.com	-	
			ชมรมโขน โรงเรียนพรหมพิกุลทอง	นายชนาวุธ เกาภู	โรงเรียนพรหมพิกุลทอง ตำบลราชาเทวะ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๕๕๐	๐๘-๑๒๔๕-๘๔๙๘	-	-	
			โขนสด นักเรียนโรงเรียน วัดบางโกลนใน	นางลออ วันจงคำ	โรงเรียนวัดบางโกลนใน ตำบลบางโกลน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๕๕๐	๐-๒๓๑๒-๗๑๐๘	watbangchalongnai@gmail.com	-	
			ครูวิกิมพิล	นายวิกิมพิล	๘/๒ หมู่ ๕ ตำบลศรีชะงระใหญ่ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๕๗๐	๐๘-๙๗๘๓-๔๖๒๘	-	-	
มหาวิทยาลัยหัวเฉียว เฉลิมพระเกียรติ	นายใจบุญ แยมอ้อม	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ๑๘/๑๘ ถนนบางนา-ตราด ตำบลบางโกลน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๕๕๐	๐๘-๙๘๘๐-๓๐๓๐	-	-				
๔๒	สมุทร สงคราม	๒	ยุวศิลปินจังหวัด สมุทรสงคราม	นางสาวพัชรมาศ ชื่นจิตร	อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ถนนอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๑๐	๐-๓๔๗๕-๑๖๖๖, ๐๘-๙๗๔๑-๘๐๓๑	-	-	
			เด็กไทยหัวใจรักโขน	นายเอกลักษณ์ เปลียนแก้ว	โรงเรียนวัดท้ายหาด (พลอยเจียเส็ง) หมู่ ๓ ตำบลท้ายหาด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๐๐๐	๐๘-๕๑๙๔-๕๐๙๔	-	-	
๔๓	สมุทรสาคร	๒	โขนเอกชัย	คุณสิงหา ช่างขวัญยืน	โรงเรียนเอกชัย ๓๒/๕๘ ถนนพระรามที่ ๒ ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ๗๔๐๐๐	๐๘-๕๓๕๘-๖๓๓๑ (ครูสิงหา), ๐-๓๔๔๑-๑๗๘๙ (ร.ร.เอกชัย)	www.ekachai.ac.th FB: สิงหา ช่างขวัญยืน	-	
			โขนโรงเรียนเทศบาลนาคี	คุณพิมพ์สุภา ไกรรักษ์ ผู้อำนวยการกองการศึกษา เทศบาลนาคี คุณบุษบา อินทร์จ้อย	โรงเรียนเทศบาลนาคี ๙๙/๒๙ ซอยหมู่บ้านเศรษฐกิจ ตำบลนาคี อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ๗๔๐๐๐	๐๙-๒๔๔๕-๗๘๗๘ (คุณพิมพ์สุภา) ๐๘-๖๗๖๔-๔๑๔๔ (คุณบุษบา) ๐-๓๔๘๓-๑๔๘๘ (ร.ร.เทศบาลนาคี)	pimsupa.2519@gmail.com orr_tum@hotmail.com	-	
๔๔	สระบุรี	๑	โรงเรียนหนองแค "สรกิจพิทยา"	นายณัฐพงษ์ ฉัตรเกษ	โรงเรียนหนองแค "สรกิจพิทยา" ๑๓ ถนนเศรษฐกิจสมบูรณ์ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ๑๘๑๐๐	๐๘-๓๖๑๙-๑๙๑๑	nattapongmaikate@gmail.com	-	

โขน : ทำเทียบนามคณะโขนที่มีอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
๔๕	สิงห์บุรี	๒	คณะโรงงิ้วศิลป์ ลูกพ่อสาอางค์	นายทศพร โรจนภาค นางนวลอนงค์ โสถลธิชโคทัยกุล	๑๑๖/๑ หมู่ ๕ ตำบลถนนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี	๐๘-๙๗๙๔-๙๒๖๕	-	-	
			คณะกิตติภาพ วินิจ	นายกิตติภาพ วินิจ	๑๓/๑ หมู่ ๕ ตำบลต้นโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี	๐๙-๒๗๐๓-๖๒๗๗	-	-	
๔๖	สุพรรณบุรี	๔	วิทยาลัยนาฏศิลป์ สุพรรณบุรี	นางวรรณมา แก้วกว้าง	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุพรรณบุรี ศูนย์ราชการกรมศิลปากร จังหวัดสุพรรณบุรี ๑๑๙ หมู่ ๑ ถนนสุพรรณบุรี - ชัยนาท ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐	๐๙-๒๒๖๔-๗๘๘๖	-	-	
			คณะเพชรน้ำหนึ่ง	นายอนันต์ สุขศรี	๑๑๙/๑๔ หมู่ ๑ ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐	๐๘-๙๖๑๑-๗๕๕๗	nung_364 @hotmail.com	-	
			โรงเรียนกรมมศึกษาลัย	-	๔๔๐ ถนนมาลัยแมน ซอย ๒ ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง สุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐	๐-๓๕๕๒-๕๖๒๙	-	-	
			โรงเรียนบ่อสุพรรณวิทยา	-	หมู่ ๕ ตำบลบ่อสุพรรณ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ๗๒๑๙๐	๐-๓๕๕๓-๐๓๒๓	-	-	
๔๗	สุโขทัย	๕	โขนติดต่อหนังโรงเรียน เทศบาลเมืองสวรรคโลก	นายจอมพล คงเนียม	โรงเรียนเทศบาลเมืองสวรรคโลก ตำบลเมืองสวรรคโลก อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ๖๔๑๑๐	๐๙-๖๖๗๖-๙๙๒๑	jpkhongiam888 @gmail.com	-	เป็นการเรียน การสอนนักเรียน ชั้น ม.๑ - ม.๖ และรวบรวม เด็กที่สนใจเป็น ชมรมนาฏศิลป์ ไทย และรับ งานแสดง โดยมีอาจารย์ สอนเพียงคนเดียว
			คณะเสียงพาทย์ เสียงพิณ	นายสถาพร แสงสุดจิตร	๓๓๑/๗ หมู่ ๙ ตำบลปากแคว อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ๖๔๐๐๐	๐๘-๗๓๑๙-๖๙๓๗	saphaphon9694 @gmail.com	-	ผู้ประสานงาน เป็นครูสอน ดนตรีไทยใน โรงเรียน รับงาน พิพาทย์และรับ งานโขน ในส่วน ของการแสดง โขน ตัวแสดง จะเป็นนักเรียน จากวิทยาลัย นาฏศิลป์สุโขทัย
			-	นายไพศาล วงษ์ราช	โรงเรียนไชยะวิทยา ตำบลท่าชัย อำเภอศรีสำราญ สุโขทัย ๖๔๑๙๐	๐๘-๙๕๒๒-๐๘๗๑	vamos280523 @gmail.com	-	เป็นการเรียน การสอนในโรงเรียน ไชยะวิทยา สอนนักเรียน ชั้น ม.๑ - ม.๓ เพิ่งเปิดการสอน ได้ ๓ เดือน โดยมีครูผู้สอน เพียงคนเดียว
			โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม	-	๒/๓ หมู่ ๕ ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ๖๔๐๐๐	๐-๕๕๖๑-๑๗๘๖	-	-	
			วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย	-	ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ๖๔๐๐๐	๐-๕๕๖๑-๑๘๒๐	-	-	
๔๘	อุดรธานี	๑	คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี	ดร.ศิลป์ชัย เจริญ (คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์) อาจารย์ทิวา พุทธสุวรรณ (รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์)	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ถนนทหาร ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ๔๑๐๐๐	๐๙-๗๓๕๒-๕๓๙๒ ๐๘-๖๕๕๐-๕๐๒๔	-	-	

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวน	รายชื่อคณะโขน	ผู้ประสานงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	E-mail	รายชื่อสมาชิก	หมายเหตุ
๔๙	อุดรดิตต์	๔	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์	อาจารย์พลิชฐ์สุธา มหายศนันท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์ ๒๗ ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตต์ ๕๓๐๐๐	๐๘-๙๙๔๙-๙๓๙๗	krujack_papay @hotmail.com	-	
			โรงเรียนอนุบาลอุดรดิตต์	นางเตือนใจ ขาวีวัลย์	โรงเรียนอนุบาลอุดรดิตต์ ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตต์ ๕๓๐๐๐	๐๘-๗๐๒๗-๙๐๙๙	nuynuynuynuyple @gmail.com	-	
			โรงเรียนอุดรดิตต์ครุณี	นางธริษตรี ประสิทธิ์ไทย	โรงเรียนอุดรดิตต์ครุณี ถนนประชาชนมิตร ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตต์ ๕๓๐๐๐	๐๙-๙๒๔๑-๔๕๑๗	tharistee@tpu.ac.th	-	
			โรงเรียนเตรียมอุดม น้อมเกล้าอุดรดิตต์	นายถนัดกิจ ขวัญแก้ว	โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้าอุดรดิตต์ หมู่ ๑ ตำบลผาจำก อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตต์ ๕๓๐๐๐	๐๘-๗๒๐๖-๑๐๙๙	tanatkitart@tunu.ac.th	-	
๕๐	อุทัยธานี	๒	โรงเรียนกาญจนาภิเษก วิทยาลัยอุทัยธานี	นายสุทธิรักษ์ โอนอก	โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัยอุทัยธานี หมู่ ๒๐ ตำบลดอนกลอย อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี ๖๑๑๓๐	๐๖-๓๙๘๑-๘๙๐๘	-	-	
			โขนเด็กเมืองพระชนกจักรี	นางสุภัทรา ทวีลธิโชคชัย นางสาวศิรดา เสลา	๓๑๙/๒ หมู่ ๑ ตำบลทัพทัน อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ๖๑๑๒๐ ๕๓ หมู่ ๙ ตำบลสุขฤทัย อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ๖๑๑๗๐	๐๙-๙๒๖๙-๒๕๖๘ ๐๘-๙๒๗๑-๗๓๑๕	supat.jb77@gmail.com miweza@hotmail.com	-	
๕๑	อ่างทอง	๘	โขนสด ชั้นสำรวศิลป์	นายศุภกฤต จันทโชติ	๑/๒๔ หมู่ ๖ ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ๑๔๑๓๐	๐๘-๙๘๐๙-๓๐๕๐	-	-	
			โขนสด เด็กกำพร้า วัดสระแก้ว	นายศุภกฤต จันทโชติ	๑/๒๔ หมู่ ๖ ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ๑๔๑๓๐	๐๘-๙๘๐๙-๓๐๕๐	-	-	
			โขนสด ศิษย์ย่าโล่	นางพิศมัย ชูเชิด	โรงเรียนเทศบาล ๒ วัดโล่สุทธาวาส ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ๑๔๐๐๐	๐๘-๖๗๗๒-๒๔๒๒	-	-	
			โขนสด ศิษย์ครูชั้นสำรวศิลป์	นางพิศมัย ชูเชิด	๑๙ หมู่ ๕ ตำบลย่านซื่อ อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ๑๔๐๐๐	๐๘-๖๗๗๒-๒๔๒๒	-	-	
			โขนพากย์ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง	นางเสมอแข มูลพันธ์	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทองสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ๑๔๐๐๐	๐๘-๑๙๔๘-๖๔๑๖	-	-	
			โขนสด โขควิเชียรปัทมโรจน์	นายวิเชียร ปัทมโรจน์	๒๘/๑ หมู่ ๖ ตำบลม่วงเตี้ย อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ๑๔๐๐๐	๐๙-๑๕๙๖-๕๖๙๕	-	-	
			โรงเรียนเทศบาล ๒ วัดโล่สุทธาวาส	-	๔๑/๑ ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ๑๔๐๐๐	๐-๓๕๖๑-๑๓๖๕	-	-	
			วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง	-	ตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ๑๔๐๐๐	๐-๓๕๖๑-๑๕๕๘	-	-	
รวม		๒๐๔							

โขน : มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติรายการแรกของประเทศไทย (Khon : Thailand's First Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity)

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

จัดพิมพ์ : กันยายน ๒๕๖๒ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture

ISBN : 978-616-543-633-5

ที่ปรึกษา

นายชาย นครชัย	อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
นางสาวอัจฉราพร พงษ์ฉวี	รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
นายชัยพล สุขเอี่ยม	รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
นางสาวราฟาพรรณ ชัยชนะศิริ	ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมศึกษา

ผู้เรียบเรียง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
นายบุญเดือน ศรีวรพจน์
รศ.ดร.เสาวณิต วิงวอน

กองบรรณาธิการ

นางสุกัญญา เย็นสุข	นางสาวชนาภรณ์ แสงททรัพย์
นางสาวสุมาลี เจียมจั้งหรีด	นายชาคริต สิทธิฤทธิ
นางสาวณัฐพิณ นันทเกียรติ	นางสมฤดี ไชยสุกุมาร
นางสาวอรุณี จีรพรบัณฑิต	นายณัฐดนัย ใจมั่น
นางสาวทิพวรรณ บุญส่งเจริญ	นางสาวโชติรส เกตุแก้ว
นายพิทักษ์พงศ์ เก้าเอี้ยน	นางสาวระพีพรรณ อินันชัย

ผู้แปล

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม	
นางวรรณนา นาวิกมูล	นางสาวศุภรัตน์ ธาราคักดี
นายชรัตน์ สิงหนเดชากุล	นางสาวกมลทิพย์ ชัยศุภมงคลลาภ

ภาพประกอบ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
กรมศิลปากร
นายสิงห์คม บริสุทธิ์

ผู้รับผิดชอบ

กลุ่มสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

พิมพ์ที่

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

Project Consultants

Mr. Chai Nakhonchai	Director-General of Department of Cultural Promotion
Miss Acharaporn Pongchavee	Deputy Director-General of Department of Cultural Promotion
Mr. Chaiyapon Sukiam	Deputy Director-General of Department of Cultural Promotion
Miss Waraphan Chaichanasiri	Director of Institute of Cultural Studies

Compiler

Department of Cultural Promotion
Mr. Boonteun Srivorapot
Assoc.prof. Sauvanit Vingvorn

Editorial

Mrs. Sukanya Yensuk	Miss Chanaphorn Sawaengsup
Miss Sumalee Jeamjangreed	Mr. Chakrit Sittirit
Miss Nupin Nantakiat	Mrs. Somrudee Chaisukumarn
Miss Arunee Jeerapornbundit	Mr. Naddanai Jaimun
Miss Tippawan Boonsongcharoen	Miss Chotirot Ketkiao
Mr. Pitakpong Kaoweien	Miss Rapeepun Innunchai

Translator

Department of Cultural Promotion	
Mrs. Wanna Nawigamune	Miss Sukolrat Tharasak
Mr. Charat Singhadechakul	Miss Kamoltip Chaisupmonkollap

Photography

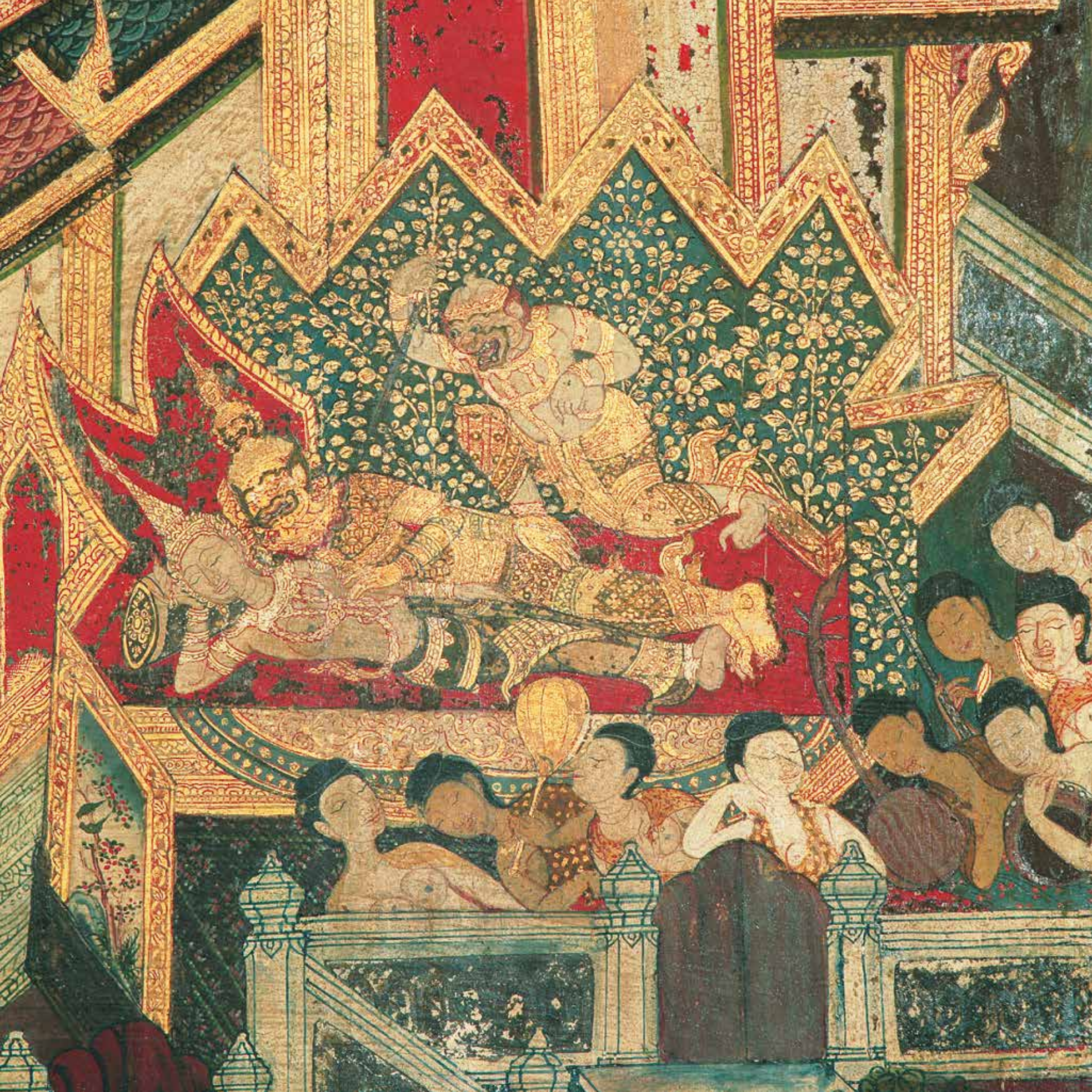
Department of Cultural Promotion
Fine Arts Department
Mr. Singkhom Bourisuth

Project manager

Safeguarding of Intangible Cultural Heritage Division,
Institute of Cultural Studies, Department of Cultural Promotion

Printed by

The Agricultural Co-operative Federation OF Thailand., LTD

พระรามประชุมทัพวานร
Rama gathers the monkey army

โขน เป็น หน า ฎ คี ล ป์ ชั ้น ส ง ท ี ้ บ ร ร พ ษ น ไ ท ย ไ ด ้ ส ร ำ ง ส ร ร ค์ ชั ้น ต ำ ง แ ต ่ อ ด ี ต มี ปร ะ วั ต ติ ความเป็นมายาวนานไม่ต่ำกว่า ๖๐๐ ปี และยังมีสืบทอด เป็นมหรสพประจำชาติมาจนถึงปัจจุบัน โขนเป็นมหรสพหลวง ที่แสดงในพระราชพิธีสำคัญๆ มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถือเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศอย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์ องค์ประกอบต่างๆ ของมหรสพโขน นับตั้งแต่การเริ่มฝึกหัด วิธีแสดง ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย และดนตรีประกอบ ล้วนเกี่ยวเนื่อง ด้วยขนบ จารีตประเพณี และพิธีกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่งสืบเนื่องมาไม่น้อยกว่า ๖ ศตวรรษ

Khon is a high art form of performance that was created by Thai people in the last 600 years. It is an important and illustrious art that has been performed at royal ceremonies since the Ayutthaya period (1351-1767 CE). Performing Khon requires years of training, a profound understanding of the performing methods and a familiarity with the music, traditions, customs and rituals involved. These traditions have been passed down from generation to generation for the past 6 Centuries.

"สีดาผูกคอตาย" จิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
A mural painting depicts a scene from Ramakien

พระรามประชุมทัพวานร
Rama gathers the monkey army

เอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของมหรสพโขนคือ เรื่องที่นำมาแสดงต้องเป็นเรื่อง “รามเกียรติ์” เพียงเรื่องเดียวเท่านั้น รามเกียรติ์ แปลว่า เกียรติของพระราม เนื้อหาของเรื่องเป็นการทำสงครามระหว่างฝ่ายธรรม คือพระราม กับฝ่ายอธรรม คือทศกัณฐ์ ซึ่งผลสรุปของสงครามคือ ฝ่ายธรรมชนะฝ่ายอธรรม เรื่องราวของพระรามเป็นนิทานเก่าแก่ที่ชาวอินเดียบโบราณรู้จักแพร่หลายมาตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล เชื่อว่าพระรามเป็นพระนารายณ์อวตารปางหนึ่งคือ รามาวตาร ต่อมาฤๅษี वालเมกี้นำมาแต่งเป็น “มหากาพย์รามายณะ” มีเนื้อหาเป็นการสรรเสริญวีรกรรมวีรบุรุษแห่งราชวงศ์ รามในตำนานโบราณ นักปราชญ์ทางวรรณคดีสันสกฤตมีความเห็นว่า มหากาพย์รามายณะของฤๅษี वालเมกีมีอายุไม่ต่ำกว่า ๖,๐๐๐ ปี มหากาพย์เรื่องดังกล่าวเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของชนชาติที่นับถือศาสนาฮินดูมาจนถึงปัจจุบัน

One of the main identities of Khon art is that the story performed can only be taken from “The Ramakien” (Ramayana). Ramakien means the honor of Rama. The story is concerned with the war between the dhamma (good) party of Rama and the adhamma (evil) party of the demon king Tosakanth (Ravana). The story concludes with the victory of Rama over Tosakanth. The Rama story is an ancient Hindu folklore that has been widely known among the people of India since the time before the Buddha Era. In the folklore it is believed that Rama is one of the avatars (reincarnations) called “Ramavatar” of the god Narayana (Vishnu). Later in the 5th Century BC, the Hindu sage Rishi Valmiki wrote an epic poem called “Ramayana”, which praises the heroic kings of the Raghuvanshi dynasty mentioned in ancient lore. Today, Hindu followers still believe that the epic poem is a sacred text.

เมื่อชาวอินเดียเดินทางไปค้าขายและตั้งหลักแหล่งในภูมิภาคต่างๆ ก็นำลัทธิศาสนาและคติความเชื่อไปเผยแพร่ในภูมิภาคนั้นด้วย เรื่องราวของพระรามแพร่กระจายมายังดินแดนสุวรรณภูมิและหลายประเทศในภูมิภาคที่ชาวอินเดียโบราณเดินทางมาถึง ได้แก่ เขมร ลาว มลายู อินโดนีเซีย พม่า และไทย ชนชาติเหล่านี้ล้วนได้รับคติความเชื่อทางศาสนาฮินดู รวมถึงเรื่องราวเทพปกรณัม

กองทัพทศกัณฐ์
Tosakanth and his army

ที่มาของมทรสพโขน

The Origin of Khon

ต่างๆ ไปเล่าขานเป็นตำนานสถานที่ สร้างสรรค์เป็นศิลปะกรรมอันหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะเรื่องของพระรามจึงเป็นที่รู้จักแพร่หลายที่สุดเรื่องหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

The Indians who traded or settled in other regions took their religion and traditions with them and introduced these ideas to the locals. Thus, the story of Rama spread to the mythical land of Suvarnabhumi and many countries where the ancient Indians traveled to including Cambodia, Lao, Malaysia, Indonesia, Myanmar and Thailand. The people of these countries adopted Hindu myth beliefs, including the legends of Hindu deities and retold them as local legends, recreating them into many works of art. Among the Hindu myth, the story of Rama is the most famous and widely spread in Southeast Asia.

หนุมานรบทศกัณฐ์

A battle between Hanuman and Tosakanth

พระรามรบทศกัณฐ์

A battle scene between Rama and Tosakanth

ในประเทศไทยซึ่งเป็นต้นกำเนิดเรื่องและคติความเชื่อเกี่ยวกับพระราม แม้ว่าจะมีมหากาพย์รามายณะซึ่งแต่งด้วยโคลงภาษาสันสกฤตเป็นวรรณคดีสำคัญของชาติอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องของพระรามในท้องถิ่นต่างๆ อีกหลายสำนวน ทั้งวรรณกรรมลายลักษณ์และวรรณกรรมมุขปาฐะ แม้ว่าเรื่องดังกล่าวจะมีที่มาเดียวกัน แต่เมื่อแพร่กระจายไปยังท้องถิ่นหรือดินแดนอื่นก็ย่อมมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกลมกลืนกับบุคลิกภาพของสังคมนั้นๆ จึงทำให้รายละเอียดปลีกย่อยของเรื่องราวแตกต่างกันไป และเมื่อกลุ่มชนเหล่านั้นหลายกลุ่มนำวัฒนธรรมของตนไปเผยแพร่ยังดินแดนอื่นผู้ที่รับวัฒนธรรมจึงรับเอาความหลากหลายของวัฒนธรรมความเชื่อมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับบุคลิกภาพทางวัฒนธรรมของตน ทำให้เรื่องราวเกี่ยวกับพระรามของชนชาติต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความแตกต่างกัน เช่น เรื่องรามเกียรติ์ของไทย เรื่องพระลักพระรามของลาว และเรื่องเรียมเกิร์ตของกัมพูชา เป็นต้น

คนไทยน่าจะรู้จักเรื่องของพระรามมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยหรือก่อนหน้านั้นแล้ว ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งจารึกขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๑๘๓๕ กล่าวถึง “ถ้าพระราม” เป็นหลักฐานว่าคนไทยครั้งนั้นรู้จักเรื่องของพระรามแล้ว แม้พระนามของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ก็มีความหมายว่า “มีความเข้มแข็งดุจพระราม” พระนามของพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ ตั้งแต่แรกสถาปนากรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก็มีคำว่า “ราม” ประกอบเป็นศัพท์สำคัญในพระนาม เช่น สมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระรามาธิบดีราช สมเด็จพระ

พระรามเมศร เป็นต้น

กุ่มภกรรณรบหนุมาน

The battle between Hanuman and Kumbhakarna

หนังใหญ่ พระรามง่าตร
Nang Yai puppet

In India, where the story and beliefs of Rama originated, the epic poem of Ramayana written in Sanskrit remains the most important piece of national literature. There are many local versions of the stories about Rama, in both written form and oral tradition. Even though the stories are all based on the same source, each country and region would adapt the story to suit local cultures, tastes and ideas. When the newly altered stories were dispersed among other cultures and societies, the adopted stories would again change, creating even greater variation of tales about Rama (e.g. Ramakien in Thailand, Phra Lak Phra Ram in Lao and Reamker in Cambodia).

It is presumed that Thais were introduced to the story of Rama in the Sukhothai period (1238 – 1438 CE) or earlier. King Ramkamhaeng's Inscription Stone No. 1, created in 1292 CE, and mentions "Tham Phra Ram" or Rama Cave, indicating that Thai people at that time were already familiar with the story of Rama by the King's

สามคาบก็ขึ้นกาล-

และ

๑ ครั้นสุริยเสด็จอัชฌงค์
 ชรอุ่มชราอ้อมพร
 ๑ บัดหนึ่งตั้งโหน้กำธร
 ฉล็กเฉลิมเจิมจอง

name, "Ramkamhaeng" means "possessing the strength as if that of Rama". Many Thai kings since the Ayutthaya kingdom (1351-1767 CE) through the Rattanakosin kingdom (1782 CE – present), have applied the word "Ram" or "Rama" as the prefix to their name (e.g. King Ramathibodi, King Ramrachathirat and King Ramesuan).

ทระเสนีประนมคัล

ลพฤกษไปรยทาน

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๓, ๒๕๔๕ : ๓๓๕)

เลี้ยวลับเมรุลง

สองพระทรงศร

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๓, ๒๕๔๕ : ๓๓๖)

พระรามเป็นวีรบุรุษในตำนานศักดิ์สิทธิ์ของอินเดียโบราณ มีการนำเอาเรื่องของพระรามมาแสดงในเทศกาลสำคัญเพื่อน้อมรำลึกถึงพระองค์ การนำเอาเรื่องราวตอนใดตอนหนึ่งของวีรบุรุษศักดิ์สิทธิ์

มาแสดงเป็นมหรสพถือเป็นสิ่งก่อให้เกิดสวัสดิมงคลดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ ดังนี้

ก็เรื่องรามเกียรติ์กับเรื่องอุณรุทนี่ เป็นพงศาวดารอินเดียในตอนที่น่าเชื่อถือกันในลัทธิไสยศาสตร์ว่าพระนารายณ์อวตารลงมาบำรุงมนุษย์โลกทั้ง ๒ เรื่อง พวกชาวอินเดียโดยมากถือเป็นคนดีแต่โบราณ และยังมีถือกันและในคำพากย์เบ็ดเตล็ดประจักษ์กันทั่วอีกสำหรับหนึ่งว่าแสดงตำนาน เช่น เรื่องรามเกียรติ์และเรื่องมหาภารตะ เป็นการเฉลิมเกียรติยศพระเป็นเจ้า เกิดสวัสดิมงคลแก่ผู้เล่นและผู้ดู ในรัชกาลปัจจุบันนี้พวกแขกอินเดียซึ่งเข้ามาค้าขายอยู่ในกรุงเทพฯ ก็ได้เคยชวนกันเล่น โขน เรื่องรามเกียรติ์ถวายทอดพระเนตรที่พระตำหนักจิตรลดารุ่งหนึ่ง โดยถือว่าเป็นการมงคลดังกล่าวมา เพราะฉะนั้นเชื่อได้ว่า แต่เดิมคงเป็นคนด้วยพวกพราหมณ์ ชาวอินเดีย

ที่เป็นครูบาอาจารย์การพิธีแต่ปางก่อน สอนให้ไทยเล่นแสดงตำนานเช่นเรื่องรามเกียรติ์เพื่อให้เกิดสวัสดิมงคล...

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๐๘ : ๑๑)

เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่ทองทรงสถาปนาพระนครขึ้นที่บริเวณบึงสีขันในพุทธศักราช ๑๘๙๓ พระราชทานนามว่า “กรุงเทพมหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยา” หรือ “กรุงศรีอยุธยา” นามเต็มของราชธานีแห่งนี้มีชื่อ “ทวารวดี” ซึ่งเป็นนครของพระกษณะ และ “ศรีอยุธยา” ซึ่งเป็นนครของพระราม ทั้ง ๒ นครเป็นเมืองที่ระบุในตำนานว่าเป็นเมืองของพระนารายณ์อวตารคือพระกษณะและพระราม ดังนั้น ชื่อนคร “ทวารวดี” และ “ศรีอยุธยา” จึงน่าจะเป็นที่มาของเรื่องที่น่ามาเล่นละครในมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ๒ เรื่อง คือ อุณรุท ซึ่งเป็นเรื่องของพระกษณะ และรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นเรื่องของพระราม

เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลของบ้านเมือง

ครั้งสถาปนาพระนครแล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองเฉลิมพระนามว่า “สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรพรรดิ” พระนามรามามาธิบดีมีความหมายว่าผู้เป็นใหญ่ดุจดั่งพระราม เพื่อให้สอดคล้องกับนามพระนครศรีอยุธยา ดังนั้นการแสดงเรื่องรามเกียรติ์หรือเรื่องของพระรามเป็นมหรสพเพื่อความเป็นสวัสดิมงคลของพระนครจึงน่าจะมีมาตั้งแต่แรกสถาปนากรุงศรีอยุธยา และโขนซึ่งเล่นเรื่องรามเกียรติ์ก็อาจมีมาแต่ครั้งนั้นด้วย

หนังใหญ่ สัตถาสุรยกرب
Nang Yai puppet

การแสดงโขน ชุด "ศึกกুমภกรรณ"

A Khon Performance : "The Battle with Kumbhakarna" episode

พระรามเคลื่อนทัพ
The army of Rama

โขน เป็นรูปแบบการแสดงที่งามสง่า แสดงถึงความเข้มแข็ง มีระเบียบแบบแผน นักวิชาการด้านนาฏศิลป์เชื่อว่า โขนเป็นมหรสพที่ก่อรูปหล่อหลอมขึ้นจากศิลปวิทยาการที่มีมาก่อนหลายสาขา ได้แก่ ละครลำแต๊น หนัง (หนังใหญ่) การเล่นตีกดาบรพรพ์ รวมถึงคติความเชื่อของสังคมไทยในอดีตกาล

Khon is a graceful art of performance with a strong and formalized choreography. Performing arts academics believe that Khon was created from a combination of many branches of Thai performing arts such as Rabam Ram Ten (dancing art), Krabi-Krabong (the practice of using weapons in dance), Nang or Nang Yai (a high art form of shadow play) and Duek Dam Ban Play (ancient plays).

กุ่มภกรรณยกรบ
The army of Kumbhakarna

ระบำรำเต็น

เป็นการละเล่นที่แสดงออกถึงสภาวะทางอารมณ์ **ระบำ** คือ การรำรำเป็นหมู่พร้อมเพรียงด้วยท่วงท่าที่เหมือนกันหรือละม้ายกัน เช่น ระบำดาวดึงส์ ระบำเทพบันเทิง ระบำเบิกโรง **รำ** เป็นการแสดงเดี่ยวหรือคู่ประกอบกิริยาอาการตามถ้อยคำหรือประกอบเพลง เช่น รำทำบท รำใช้บท รำหน้าพาทย์ รวมถึงการรำรำเพลงอาวูธ เช่น รำทวน รำกริช รำขอพัดชา **เต็น** เป็นศิลปะแห่งการยกขาขึ้นลง เช่น เต็นเชน เป็นต้น การแสดงออกถึงสภาวะอารมณ์ด้วยระบำรำเต็นน่าจะเกิดขึ้นตั้งแต่มนุษยชาติอยู่รวมกันเป็นสังคม การแสดงโขนผู้แสดงต้องฝึกฝนทักษะทั้งระบำรำ และเต็นให้คล่องแคล่วชำนาญ

Rabam Ram Ten

Is a dancing form that expresses states of emotions with **Rabam** featuring a group performing the same dance simultaneously while **Ram** is a solo or duo performance. **Ten** is an art of moving legs up and down in a faster motion than the other two styles. The performers of **Khon** have to practice these skills regularly in order to maintain dexterity.

กระบี่กระบอง

เป็นการฝึกใช้อาวุธเพื่อป้องกันตัวหรือต่อสู้ด้วยอาวุธชนิดต่างๆ เช่น กระบี่ ดาบ กระบอง (ไม้สั้น) พลอง (ไม้ยาว) หอก ทวน ง้าว เป็นต้น รวมทั้งการฝึกฝนใช้เครื่องป้องกันกำบัง เช่น โล่ เขน ตั้ง การฝึกทักษะการใช้อาวุธและเครื่องป้องกันเรียกว่า “วิชากระบี่กระบอง” ผู้เรียนต้องฝึกท่าทางต่างๆ ตามกระบวนเพลงอาวุธนั้นๆ จนคล่องแคล่ว แล้วฝึกประจบคู่ให้เกิดทักษะ จากสำคัญในการแสดงโขนแต่ละตอนเป็นการต่อสู้กันด้วยอาวุธ ดังนั้นผู้แสดงแต่ละตัวจึงต้องมีความคล่องแคล่ว สันทัดในการใช้อาวุธคู่มือ ทั้งรุกและรับอาวุธของคู่ต่อสู้

Krabi-Krabong

Is a practice of using weapons to protect oneself or fight against others. Weapons and shields used for practice include **Krabi** (sabre), **Dab** (sword), **Krabong** (short staff or club), **Plong** (long staff or rod), **Hok** (spear), **Thuan** (lance), **Ngao** (curved-blade knife with a long handle), **Lo** (rectangular shield), **Khen** (buckler) and **Dang** (half cylindrical shield). In order to cultivate the skills required to use weapons and shields, the practitioners need to practice the sequence of movements in order to reach the correct level of dexterity, then pair off for sparring practice. As crucial scenes in each part of Khon performance require fighting with weapons, therefore, the performers need to be dexterous in weapon usage, both in attack and defence.

กุมภกรรณตั้งพีธีชুবหอกโมกขศักดิ์
Kumbhakarna with his wonderful spear

บูรณาการประเพณีศิลปในมหรสพโขน

The Integration of Fine Arts in Khon Performance

ทศัง (ทศังโตฏ)

หนังใหญ่เป็นมหรสพโบราณที่มีชนบและจารีตพิธีกรรมใกล้เคียงกับโขน ได้แก่ เรื่องที่ใช้แสดงหนังใหญ่คือ “รามเกียรติ์” เช่นเดียวกับโขน ตัวหนังทำด้วยแผ่นหนังวัวขนาดใหญ่ฉลุลวดลายเป็นรูปบุคคลต่างๆ ในเรื่อง ยกเว้นตัว “หนังเจ้า” คือพระฤๅษี กับ “พระแมลง” (รูปตัวพระแมลงสาบ) ที่ใช้สำหรับเชิด “เบิกหน้าพระ” หรือ “พากย์สามตระ” โขนได้ถูกอพยพเริ่มแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งโบราณนิยมฉลุลวดลายด้วย “หนังหมี่” หนังใหญ่เป็นมหรสพที่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น สันนิษฐานว่าการเล่นหนังน่าจะมาก่อนโขน เป็นมหรสพที่นิยมเล่นเฉพาะเวลากลางคืน มีจอผ้าขาวขลิบริมทั้งสี่มุมด้วยสีแดง เวลาเล่นต้องก่อไฟให้สว่างโชนในช่วงดำนหลังจอ ส่วนโขนเป็นมหรสพที่นิยมเล่นเวลากลางวัน ดังปรากฏหลักฐานใน *พจนานุกรมคำฉันท์* คราวที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเสด็จไปสมโภชพระพุทธรูปาทว่า

ทศกัณฐ์ยกرب
Tosakanth on his chariot

พระสัตรุด
Shatrughna

พระราม
Rama

Nang or Nang Yai (The shadow play)

Nang or **Nang Yai** is an ancient form of storytelling and entertainment that shares similar customs and traditions to **Khon**. **Nang** uses shadow puppets that are made of large pieces of bullskin, fretted and carved as characters of a story. According to historical evidence, **Nang** has been a form of entertainment since early Ayutthaya period. It is presumed that **Nang** or shadow play was created before **Khon**. While **Khon** is a performing art usually performed at daytime, **Nang** is usually only performed at night, with shadow puppets held between a bonfire and a white cloth screen hemmed on four corners with red fabric.

ทศกัณฐ์หน้าทอง
Ravana or Tosakanth

พระรามรบทศกัณฐ์
The battle of Rama and Tosakanth

อนึ่ง ในคำพากย์สามตระ “เบิกหน้าพระ” ก็ระบุว่า โขนละครและหุ่นเป็นมหรสพกลางวัน ส่วนหนึ่งเป็นมหรสพกลางคืน

๑ กลางวันโขนละครโสกา หุ่นเห็นแจ่มตา

ประดับด้วยเครื่องเรื่องไร

๑ ราตรีอัคคีแจ่มใส หนังสือส่องแสงไฟ

จึงเห็นวิจิตรลวดลาย

(ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑, ๒๕๔๖ : ๑๙)

๑ เครื่องเล่นโขนละครหุ่นประชัน เชิดชุกกลางวัน

ด้วยเครื่องวิจิตรแต่งกาย

๑ ราตรีรัศมีเพลิงพราย หนังสืองามลวดลาย

กระหนกกระหนาบภาพหาญ

(ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑, ๒๕๔๖ : ๑๗)

มูลเหตุที่เล่นโขนในเวลากลางวัน เพราะสามารถมองเห็นรายละเอียดของหน้าโขนและเครื่องแต่งกายต่างๆ ได้ชัดเจน หนึ่งเล่นในเวลากลางคืน เพราะต้องอาศัยแสงไฟส่องให้เห็นลวดลายที่ฉลุฉลักชัดเจน ต่อมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนิยมเล่น “หนังติดตัวโขน” โดยปล่อยตัวโขนออกมาสลักกับการเชิดหนัง เป็นที่มาของ “โขนหน้าจ้อ” อันเป็นพัฒนาการอย่างหนึ่งของสถานที่แสดงโขน

จารีตร่วมของหนังใหญ่กับโขน นอกจากจะเล่นเรื่ องรามเกียรติ์เหมือนกันแล้ว ยังมีบทพากย์และบทเจรจาเหมือนกัน ใช้ทำนองการพากย์ ทำนองเจรจาเหมือนกัน วงดนตรีที่ใช้สำหรับแสดงหนังแ ละโขนคือวงปี่พาทย์เครื่องห้า ซึ่งประกอบด้วย ระนาด พ้องวงใหญ่ ปี่ กลองทัด และตะโพน อีกทั้งเพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงกำหนดกิริยาอาการของตัวแสดง ก็ใช้เพลงเดียวกัน

ตัวหนังใหญ่ที่ฉลุฉลักด้วยฝีมือประณีตงดงามยิ่งคือ “หนังพระนครไหว” ฝีมือช่างหลวงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ปัจจุบันยังมีตัวอย่างหนังพระนคร ไหวจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ฉายภาพทศกัณฐ์
Tosakanth

พระมงกุฎ พระลพ
Phra Mongkut and Phra Lop, Rama's sons

Khon is performed during the day so that the masks and costumes can be observed clearly in daylight. **Nang**, however, is performed at night because it needs a contrast of light and shadow to illuminate the details of carving on the puppets.

Along with the adherence to the performance of “Ramakien” based stories, both **Nang** and **Khon** also use the same recitations and dialogue. The orchestra for **Nang** and **Khon** consists of five instruments, namely **Ranat** (a xylophone), **Khong Wong Yai** (an instrument consisting of 16-19 small gongs of different pitches, strung together on a semicircle rattan stand), **Pi** (a woodwind instrument), **Klong That** (a large double-headed drum placed on a stand when in use), and **Taphon** (a two-faced drum beaten with palms).

การเล่นตีกด้าบรพ

การเล่นตีกด้าบรพ หรือชัคนาคตีกด้าบรพ คือการเล่นแสดงตำนานการกวนน้ำอมฤตหรือการกวนเกษียรสมุทร **ตีกด้าบรพ** สันนิษฐานว่ามาจากศัพท์ **ทีกตบาร** ในภาษาเขมร (ทีก = น้ำ, ตบาร = ปั่น หรือ กวน) เนื่องจากศัพท์ภาษาเขมรเข้ามาปะปนอยู่ในภาษาไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น การเล่นตีกด้าบรพปรากฏใน *กฎมณเฑียรบาล* ซึ่งตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ตอนที่ว่าด้วยพระราชพิธีอินทราภิเษก ดังนี้

...สนองพระโอษฐด้าบรพเลกเปนรูปอสุร ๑๐๐
มหาดเลกเปนเทพดา ๑๐๐ เปนพาลีสุครีพมหาชมภูแลบริวาร
พานร ๑๐๓ ชัคนาคตีกด้าบรพ อสุรชัคนัหวเทพดาชัคนาง พานร
อยู่ปลายหาง...

(กฎหมายตราสามดวง, ๒๕๖๑ : ๗๑)

วงปี่พาทย์เครื่องห้า
Thai musical instruments for Khon performance

Duek Dam Ban Play or Chak Nak Duek Dam Ban

Is a form of play telling the Hindu story of devas (Gods) and asuras (Ogres) churn the milk ocean (Kshir Sagar) to obtain Amrita (the nectar of immortal life). The word “**Duek Dam Ban**” is presumed to derive from the Khmer word pronounced “**Teuk Tbar**”, ‘Teuk’ meaning water and ‘Tbar’ meaning to churn, as the Khmer words have been adopted as a part of Thai language since the early Ayutthaya period.

ตำนานการชักนาคดึกดำบรรพ์หรือการกวนเกษียรสมุทร มีที่มาจากเรื่อง “กुरुมาวตาร” อันเป็นปางหนึ่งใน ๑๐ ปางของนารายณ์ อวตารตามคติความเชื่อของลัทธิฮินดูไวษณพนิกาย แสดงเรื่องราว เมื่อพระนารายณ์อวตารเป็นเต่ารองรับเขามันพระในพิธีกวนน้ำอมฤต ในพิธีดังกล่าวใช้เขามันพระเป็นแกนหรือไม้กวน ใช้พญาเศษนาคแทน เชือกคล้องเขามันพระ พระนารายณ์อวตารเป็นเต่ามหาธรณีหนุนอยู่ ได้เขา เหล่าอสูรชักนาคอยู่ทางด้านหัว เหล่าเทพยดาชักอยู่ด้านหลัง นาคกวนเกษียรสมุทร (ทะเลน้ำนม) สำเร็จเป็นน้ำอมฤต ผู้ที่ได้ดื่ม กลายเป็นอมตะ เหล่าเทพยดาได้ดื่มหน้านั้นก่อนจึงได้นามว่า “อมร” แปลว่า ผู้ไม่ตาย

ในการเล่นชักนาคดึกดำบรรพ์ซึ่งเป็นการเล่นแสดงตำนานพิธีกวนน้ำอมฤต นอกจากเหล่าเทพยดาและอสูรแล้ว ยังมีพลวานรอีก ๑๐๐ และพญาวานรอีก ๓ ได้แก่ พาลี สุครีพ และท้าวมาชามพู พญาวานรทั้ง ๓ นี้เป็นตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์ แม้ว่ากฏมณฑลยราบาลจะตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่พระราชพิธีอินทราภิเษก

และการชักนาคดึกดำบรรพ์ก็อาจมีมาก่อนหน้านั้นแล้ว ทว่าไม่พบหลักฐานลาย
ลักษณะที่เก๋กว่ากฏมณฑลเชียรบาล

การเล่นดึกดำบรรพ์เป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธี
อินทราภิเษก เพื่อประกาศความเป็นพระจักรพรรดิราชาธิราช
ความหมายของพระราชพิธีคือ พระอินทร์นำเครื่องราช
กกุธภัณฑ์มาถวาย นับเป็นพระราชพิธีใหญ่ มิได้มีขึ้นใน
ทุกรัชกาล ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาระบุว่า ตลอดระยะเวลา ๔๑๓
ปีแห่งการเป็นราชธานีประกอบพระราชพิธีที่มีการเล่นดึกดำบรรพ์เพียง ๓
ครั้ง คือในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ รัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
และรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
ยังไม่เคยประกอบพระราชพิธีอินทราภิเษก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
(๒๕๐๘ : ๑๓) ทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับประวัติ
ความเป็นมาของโขนไว้ว่า

... บางทีที่เกิดมีกรมโขนขึ้นก็จะมาแ
แต่การเล่นดึกดำบรรพ์ในพระราชพิธีอินทราภิเษก

ตะโพน
Taphon

ระนาดเอก
Ranat

นี้เอง โดยทำนองจะมีพระราชพิธีอื่น อันมีการเล่นแสดงตำนานเป็นส่วนหนึ่งในการพิธี เกิดเพิ่มเติมขึ้น โดยลำดับมาจนการเล่นแสดงตำนานกลายเป็นการที่มีเนื้อๆ จึงเป็นเหตุให้ฝึกหัดโขนหลวงขึ้นไว้สำหรับเล่นในการพระราชพิธี...

การเล่นตีกดาบรรพ์เป็นส่วนหนึ่งในพระราชพิธีอิเหนาภิเษก กำหนดตัวผู้เล่นจากข้าราชการในราชสำนักคือ ตำรวจหลวงและมหาดเล็กหลวง ดังนั้นเมื่อมีการหัดโขนหลวงขึ้นโดยใช้ตัวแสดงเป็นข้าราชการกลุ่มเดิมคือตำรวจและมหาดเล็ก โขนในระยะแรกจึงเป็นเครื่องราชูปโภคอย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์ ต่อมาจึงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ฝึกหัดโขนขึ้นได้

...แต่ปรากฏในชั้นหลังมาว่ามีความนิยมเกิดขึ้นอีกอย่าง ๑ ว่า การฝึกหัดโขนนั้นทำให้ชายหนุ่มที่ได้ฝึกหัดแคล่วคล่องว่องไวในกระบวรบุพผัง เป็นประโยชน์ไปจนถึงการต่อสู้ข้าศึก จึงพระราชทานอนุญาตให้เจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ตลอดจนผู้ว่าราชการเมืองหัดโขนได้ไม่ห้ามปรามตั้งแต่แรก ด้วยเห็นเป็นประโยชน์แก่ราชการแผ่นดิน เพราะฉะนั้นเจ้านายและข้าราชการผู้ใหญ่แต่ก่อน ใครมีสมพลบ่าวไพร่มากจึงมักหัดโขนขึ้นสำหรับประดับเกียรติยศ...

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๐๘ : ๑๙)

การเล่นตีกดาบรรพ์ต้องสร้างฉากเป็นเขาพระสุเมรุ ผู้แสดงแต่งตัวจำแนกเป็น ๓ กลุ่มคือ เทพดา อสูร และวานร มีลักษณะใกล้เคียงกับโขนที่แบ่งตัวละครออกเป็น ๓ กลุ่มได้แก่ ตัวพระ (เทวดาและมนุษย์) อสูร และวานรเช่นกัน การเล่นตีกดาบรรพ์ต้องอาศัยความพร้อมเพรียงซึ่งน่าจะต้องมีการฝึกซ้อมก่อนประกอบพระราชพิธีจริง เมื่อการเล่นดังกล่าวพัฒนา

พระราม - สีดา
Rama-Sita

เบญจกายลงสวน
Benyakaya's going to the royal garden

นามาเป็นมหรสพโขนซึ่งประกอบด้วยเรื่องที่แสดง ต้องมีท่วงท่าในการแสดงออก ศิลปวิทยาการแขนงอื่นๆ ทั้งระบำรำเต้น ละคร ปี่ กระจับปี่ และจารีตของการแสดงหน้าให้ดู จึงหลอมรวมกลมกลืนเป็นมหรสพโขน

โขนถือกำเนิดขึ้นมาในรูปแบบของมหรสพหลวง องค์ประกอบต่างๆ ทั้งผู้แสดง การแต่งกาย เรื่องที่แสดง วิธีแสดง ดนตรีและเพลงที่ประกอบการแสดง จึงสร้างสรรค์ขึ้นอย่างประณีต นับเป็นการบูรณาการประณีตศิลป์ไทยหลายสาขาเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสมเจาะ ทั้งประติมากรรม จิตรกรรม หัตถศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ และวรรณคดี

Khon was originally developed as a form of royal performing art, so the composition, characters, costumes, story and music were elaborately designed from the beginning. Many branches of Thai fine arts are integrated including sculpture, painting, dancing, music and literature.

โยน : มรดกวัฒนธรรมของมนุษยชาติ

ทศกัณฐ์ - เบนุกายแปลงเป็นสีดา
Tosakanth and Benyakaya (disguised Sita)

เรื่องรามเกียรติ์ ภาพสลักศิลาหุ่นต่ำ หน้าพระอุโบสถวัดพระเชตุพน
A piece of marble bas-relief depicting Rama's story at Wat Pho

ประติมากรรม

สิ่งที่สำคัญยิ่ง และเป็นเอกลักษณ์ ของมหรสพหลวงแขนงนี้คือ “หัวโขน” หรือ “หน้าโขน” ซึ่งในสมัยโบราณผู้แสดงทุกตัว ทั้งตัวพระ ตัวยักษ์ และตัวลิง จะต้องสวมหัวโขน การสร้างหัวโขนเป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อน โดยช่างปั้นหรือประติมากรต้องปั้นหุ่นหัวโขนด้วยดิน ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์โดยเฉพาะฝ่ายยักษ์ แต่ละตนมีเอกลักษณ์ของปาก หน้าตา เขี้ยว แตกต่างกันไป เช่น ทศกัณฐ์ ปากแสยะ ตาโพล่ง วิรุณจำบัง ปากขบตาจระเข้ เป็นต้น ช่างผู้ปั้นหัวโขนแต่ละตัวจะต้องศึกษารายละเอียด และปั้นหัวโขนนั้นๆ ให้ถูกต้องตามลักษณะที่ระบุในพงศาวดารรามเกียรติ์

Sculpture

“Hua Khon” or “Na Khon” (Khon Mask) is a highly important part and identity of Khon. In the past, all actors wore Hua Khon but now only the devas, asuras and monkeys are required to wear masks with the human characters showing their real face. The creation of Hua Khon is a meticulous process. The sculptors have to carefully study each of the characters’ identities to accurately sculpt clay models of Hua Khon according to Ramakien characters’ clans, especially the asura clan whose characters faces, lips, eyes, and fangs vary from character to another. For instance, Tosakanth (the asura king) has a snarling mouth and bulging eyes while Wirun Chambang (an asura) has a clamping mouth and crocodile’s eyes.

"ทศกัณฐ์" สุจิตร์โขนพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖
A page from Khon performance programme of the Coronation of King Vajiravudh

จิตรกรรม

เมื่อได้หุ่นหัวโขนตามที่ต้องการแล้ว ใช้กระดาษข่อยหรือกระดาษสาชุบน้ำปิดลงบนหุ่นดินหลายๆ ครั้งจนได้ความหนาตามที่กำหนด ทิ้งไว้จนแห้งสนิทจึงผ่าด้านหลังหุ่นกระดาษแกะออกจากหุ่น นำมาลงสีพื้นและสีจริงตามพงศาวดารรามเกียรติ์ เช่น สีหงดิน สีมอดราม สีจันทร์อ่อน เป็นต้น เมื่อลงสีจริงแล้วจิตรกรจะต้องวาดเส้นลวดลายละเอียดต่างๆ เช่น เส้นฮ่อ ไพร ปาก คิ้ว ตา และ “หลังผ้า” ซึ่งคือลวดลายของผ้าโพกศีรษะที่อยู่ด้านหลังหัวโขน การเขียนเส้นและลวดลายลงบนหน้าโขนเป็นงานที่พิถีพิถัน ช่างเขียนที่ฝีมือดีจะลงเส้นและสีได้อย่างมีชีวิตชีวา

Painting

When Hua Khon clay model is finished, water-soaked Khoi papers or Sa papers (hand-made papier mâché from the bark of a shrub) is applied to the clay model, layers upon layers, until the appropriate thickness. After that, the paper model is left to dry. Then the paper model is cut on the back and removed from the clay model. Next, the paper model is painted with an appropriate background,

following the colour scheme (ขน) **ตามพงศาวดารรามเกียรติ์** according to the Ramakien characters' clans, A mother of pearl work depicting a scene from such as Hong Din (pale red), Mo Cram (dull blue), and Chan On (pale yellow).

After the painting is finished, painters must draw facial details for the **จิตรกรรมผาผนังพระระเบียง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม** characters such as lines designating the mouth, the story of Ramakien

ศึกมังกษกันธุ์

"The battle with Mangkornkanth" episode

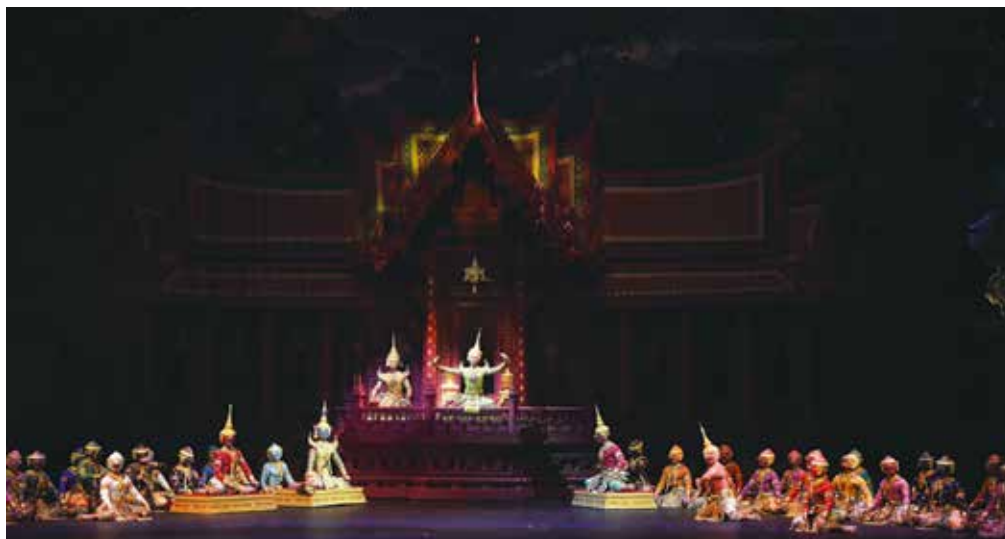
eyes and eyebrows and “**Lang Pha**”, a decorative turban. **Hua Khon** is meticulous work, requiring the best efforts of skilled

designed to go behind **Hua Khon**. The drawing of facial details

o

n painters to bring the masks to life.

หัตถศิลป์

พระรามประชุมหัวโขนที่เกี่ยวกับการทำหัวโขนคือ ติดลวดลายด้วย “กระแหงะ”
งานหัตถศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับการทำหัวโขนคือ ติดลวดลายด้วย “กระแหงะ”
Rama gathers the monkey army
หรือพิมพ์ลายติดลงบนศิราภรณ์ แล้วลงรักปิดทองและประดับกระจกเงาเรียก ศิราภรณ์
ประดับหัวโขนมีลักษณะแตกต่างกันเป็นหลายอย่าง เช่น นุมนานสวมเกี้ยวมาลัยทอง
สุครีพสวมมงกุฎยอดเต็นหน ไมยราพสวมมงกุฎยอดกระหนก
สัทธาสูรสวมมงกุฎยอดจีบ พิเภกสวมมงกุฎยอดน้ำเต้า เป็นต้น ช่างหัตถศิลป์จะต้อง
งกระแหงะรักและลวดลายจากพิมพ์หินสบู่ นำไปติดลงบนส่วนต่างๆ ของศิราภรณ์
ให้ถูกต้องตามที่ระบุในพงศรามเกียรติ์ โดยทั่วไปช่างผู้ทำหัวโขน
จะเป็นผู้มีความสามารถทั้งประติมากรรม จิตรกรรม และหัตถศิลป์ เมื่อได้หุ่นหัวโขน
ที่เป็นกระดาดสาแล้ว อาจทำงานด้านหัตถศิลป์ก่อนจึงลงสีเขียนลวดลายต่อภายหลัง

อนึ่ง เครื่องแต่งกายโขน นอกจากหัวโขนแล้ว ยังต้องประกอบด้วย
วเสื้อผ้าอาภรณ์ทั้งของตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และตัวลิงตามชนบของโขน
ประกอบด้วย จีบ โจง หางหงส์ สังกวาล ทองกร ซึ่งบางส่วน
ต้องปักลวดลายด้วยดินเงินดินทองและแล่งเงินแล่งทองด้วยฝีมือประณีต
ให้ถูกต้องตามแบบแผนและฐานะของตัวละครแต่ละตัว งานหัตถศิลป์ด้านนี้นับว่ามีคว
ามสำคัญอย่างมากต่อ “โขน” ซึ่งเป็นมหรสพหลวง

Craftsmanship

The mask making process involves the application of **Kra-nae** (a process of attaching decorative design on an ornamental headdress and then applying gold leaves and decorative glasses to the design). The headdresses attached to the masks vary greatly with Hanuman (the monkey warrior), wearing a gold headdress, Sukrip (the monkey king) wearing a Yodbat crown, Maiyarab (the asura general prince) wearing a Kranok-top crown, Satthasun (the asura general prince) wearing a fluted-top crown and Piphek (the asura astrologer prince) wearing a gourd-top crown. The artisans carve soapstone into **Kra-naes** and other decorative designs and attach them onto the correct parts of the headdresses according to the **Ramakien characters' clans**. Generally, the artisans who create **Hua Khon** need to be proficient in sculpturing, painting and handicrafts. However, when the Hua Khon paper model is finished, the artisans can start with handicrafts first instead of painting.

Khon costumes consist of traditional design elements such as **Chip** (pleating on a cloth), **Chong** (a style of wearing a sarong-like garment by twisting the ends of the cloth into a roll, passing the roll between the legs and tucking it behind the belt at the back), **Hanghong** (a tip of a garment worn in a chong style but left dangling down at the back instead of tucking behind the belt at the back), **Sangwan** (jewelled sashes hanging from both shoulders, crisscrossing the chest), and **Thongkon** (bangles). Each of these details need to be stitched with silver and gold threads with exquisite skill, to conform to the traditions and ranks of each character. Each detail or handicraft is of equal importance to the art of

พระราม - พระลักษมณ์
Rama-Lakshmana

พระราม - สีดา
Rama-Sita

ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง

วงดนตรีที่ใช้สำหรับการแสดงโขนคือ วงปี่พาทย์เครื่องห้า ซึ่งประกอบด้วยเครื่องดนตรี ๕ ชนิด (ปี่จตุรฆ้อง) ได้แก่ ระนาดฆ้องวง (ใหญ่) ปี่ใน กลองทัด และตะโพน เครื่องดนตรีอีกอย่างหนึ่งในการแสดงโขนที่เพิ่มขึ้นจากปี่พาทย์เครื่องห้าคือ “โกร่ง” ทำด้วยไม้ไผ่สำหรับทำจังหวะประกอบเมื่อแต่ละฝ่ายยกพล และ “ไม้ตะขาบ” ซึ่งเป็นอุปกรณ์ประจำตัวของ “ตลกโขน” วงปี่พาทย์เครื่องห้าเป็นวงปี่พาทย์โบราณ ปรากฏหลักฐานในกฎมณเฑียรบาลว่า “พิพาทฆ้องวง” การแสดงมหรสพอย่างเก่าทั้งโขนและหนังใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้าสืบมา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการเปลี่ยนแปลงเป็นวงปี่พาทย์เครื่องคู่และวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ วงปี่พาทย์ประกอบการแสดงโขนจึงปรับเปลี่ยนไปตามความนิยม

วงปี่พาทย์ประกอบการแสดงโขนมีหน้าที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบกิริยาอาการหรือบรรเลงกำหนดกิริยาอาการของตัวละครทั้งเทพเจ้า ฤๅษี มนุษย์ อมนุษย์ ตลอดจนสัตว์อื่นๆ เพลงที่บรรเลงเรียกว่า “เพลงหน้าพาทย์” และหากมีการรำรำตามท่วงทำนองเพลงหน้าพาทย์ก็เรียกว่า “รำหน้าพาทย์” หากเป็นเพลงหน้าพาทย์ หลักสำหรับประกอบกิริยาอาการของบุคคลชั้นสูง ผู้ที่อยู่ในแวดวงดนตรีนาฏศิลป์ นับถือกันว่าเป็นหน้าพาทย์ชั้นสูง ต้องบรรเลง แสดง หรือรับฟังด้วยความเคารพ เช่น ตระสันนิบาต (บรรเลงเมื่อเชิญเทพยดามาประชุม) บาทสกุณี (บรรเลงเมื่อตัวพระหรือเทพเจ้าเดินทาง) สาธุการ (บรรเลงเมื่อบูชาพระรัตนตรัย) หน้าพาทย์สูงสุดของเพลงดนตรี “เพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพ” ถือกันมาแต่โบราณว่านักดนตรีผู้เป็นศิษย์ จะรับถ่ายทอดเพลงนี้ต่อจากครูต้องเรียนกันในโบสถ์ ผู้จะต่อเพลงนี้ได้ต้องมีวุฒิภาวะเป็นผู้ใหญ่ มีอายุ ๓๕ ปีขึ้นไป เพลงที่วงปี่พาทย์บรรเลงประกอบการแสดงโขนทุกเพลงเป็น “เพลงหน้าพาทย์” ซึ่งถือเป็นเพลงชั้นสูง ดังนั้นนักดนตรีทุกคนจึงต้องมีฝีมือสูงด้วยทักษะและประสบการณ์ ทั้งต้องบรรเลงด้วยความเคารพ

Songs and Complementary Music

The Khon orchestra is called Wong Pi Phat Khrueng Ha

การแสดงโขนตอน "สีดาหาย"

Khon performance : "The Kidnap of Sita" episode

(a five-piece band) which normally consists of 5 pieces of musical instruments (**Ranat**, **Khong Wong Yai**, **Pi Nai**, **Klong That** and **Taphon**) but for performing Khon includes the addition of the "**Krong**", which is a percussion instrument made of bamboo used to give musical cues to the actors when marching and "**Mai Ta Khap**", a personal stick of the "**Khon clown**" character used for making rhythmic sounds. Classical performing arts like **Khon** and **Nang** used **Wong Pi Phat Khrueng Ha** as their orchestra until the early Rattanakosin period when **Wong Pi Phat Khrueng Khu** (twelve-piece band) and **Wong Pi Phat Khrueng Yai** (fifteen-piece band) were developed. Since then the orchestra accompanying Khon performances have changed.

นาฏศิลป์

โขนเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูง มีต้นกำเนิดมาจากราชสำนัก ผู้ที่จะแสดงต้องผ่านการฝึกหัดกระบวนทางนาฏศิลป์โดยเฉพาะระบำรำเต้นมาอย่างชำนาญ การเล่นโขนในสมัยโบราณมีองค์ประกอบหลัก ๓ ประการ คือ เพลงหน้าพาทย์ การพากย์ และการเจรจา ดังนั้นผู้แสดงจึงต้องมีความเชี่ยวชาญในการ “รำหน้าพาทย์” และ “รำบท” ให้สอดคล้องกับถ้อยคำในบทพากย์และบทเจรจา

“**รำหน้าพาทย์**” คือการรำตามทำนองเพลงหน้าพาทย์แต่ละเพลงที่ดนตรีปี่พาทย์บรรเลงประกอบกิริยาที่ตัวละครนั้นๆ เป็นผู้รับบท ผู้แสดงต้องเดินและรำไปตามจังหวะทำนองดนตรีเช่น **เพลงกราวใน** ใช้เมื่อตรวจพลฝ่ายลงกา (ยักษ์) **เพลงกราวนอก** ใช้เมื่อตรวจพลฝ่ายพลับพลา (วานร) เป็นต้น เพลงกราวในมีท่วงทำนองห้าวหาญุดัน ส่วนเพลงกราวนอกมีท่วงทำนองอีกเหมียว่องไว เหมาะกับบทบาทของตัวแสดงแต่ละฝ่าย

ท่ารำที่วงการนาฏศิลป์ไทยถือว่าเป็นรำหน้าพาทย์ สูงสุด คือ “**รำหน้าพาทย์องค์พระพิราพ**” ศิลปินทั้งนักดนตรีและนาฏศิลป์มีความเคารพยำเกรงเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพยิ่งนัก การถ่ายทอดทั้งเพลงและท่ารำประกอบด้วยจารีตพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาอย่างเคร่งครัด สถานที่ถ่ายทอดต้องเป็น “วัด” หรือ “วัง” เท่านั้น จะไม่ต่อเพลงและต่อท่ารำในบ้านอย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะการต่อท่ารำหน้าพาทย์องค์พระพิราพนั้นจะต้องกระทำโดยพระบรมราชโองการหรือได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งพระองค์มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มี “**พระราชพิธีพระราชทานครอบและต่อท่ารำหน้าพาทย์องค์พระพิราพ**” และเสด็จประทับเป็นประธานในพระราชพิธี ๒ ครั้งคือ ครั้งแรกประกอบพระราชพิธี ณ บริเวณโรงละครพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๖ และครั้งที่ ๒ ประกอบพระราชพิธี ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังสวนจิตรลดา เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

สิตา
Sita

พระลักษมณ์
Lakshmana

เหล่าเทวดาวิวาทกับนนทुक
Gods and Nonthuk in a quarrel

Dramatic Arts

Khon is a high art form of dramatic arts originated from the royal court. **Khon** performers have to practice dancing especially in *Rabam Ram Ten* to the level of high proficiency. **Khon** performed in ancient times consist of 3 components, namely, **Pleng Na Phat** (instrumental music played during **Khon** characters' particular movements), **Kan Phak** (recitations), and **Dialogue**. Thus **Khon** performers need to be expertise in “**Ram Na Phat**” and “**Ram Bot**” to be able to perform in line with the recitations and dialogues.

“**Ram Na Phat**” is the dance along the rhythm and tune of each piece of **Pleng Na Phat** which is played to accompany actions of a particular character. “**Ram Bot**” is the dance along the recitations and dialogues where performers must express the characters' thoughts and emotions, for example, acceptance, denial, calling, contentment, discontentment, anger, love, through their body movements. These beautiful body movements of expression, “**Ram Bot**” or “**Ram Chai Bot**” were created by the grand masters of dramatic arts. Here are some examples of the body movements :

“**รำบท**” โขนต้องเดินรำไปตามเพลงดนตรีปี่พาทย์ บทพากย์ และบทเจรจา ผู้แสดงต้องสื่อสารให้ผู้อื่นทราบความรู้สึกนึกคิดจากท่าทางที่แสดงออกแทนคำพูด เช่น ตอบรับ ปฏิเสธ พอใจ เรียกให้เข้ามาหา ฯลฯ หรือแสดงออกให้รู้ถึงสภาวะทางอารมณ์ เช่น โกรธ รัก พอใจ ไม่พอใจ ฯลฯ กิริยาท่าทางต่างๆ ที่ตัวละครแสดงออกนี้ บูรพาจารย์ทางนาฏศิลป์ได้ประดิษฐ์ทำเป็นแบบแผนสำหรับการแสดงออกอย่างงดงาม เรียกว่า “รำบท” หรือ “รำใช้บท” เช่น

ปฏิเสธ ทอดแขนไปข้างหน้า งอข้อศอกนิดหนึ่ง ตั้งข้อมือให้ฝ่ามือหันออกจากตัว แล้วสั่นฝ่ามือไปมา

เรียก หมายมือทอดแขน แล้วกวักฝ่ามือเข้าหาตัว

รัก แขนฝ่ามือทั้งสองไขว้ข้อมือซ้อนกันทาบที่ทรงอก

โกรธ ใช้ฝ่ามือข้างใดข้างหนึ่ง สีไปมาที่ต้นคอ มืออีกข้างหนึ่งกำนิ้วทั้ง ๔ ฝ่าดมือไปข้างหน้า พร้อมกับกระทืบเท้า

การแสดงออกด้วยลีลาภาษานาฏศิลป์นี้เป็นแบบแผนที่ปรากฏทั้งในโขนและละคร ในการแสดงโขนนั้น ผู้แสดงจะต้องคอยฟังและปฏิบัติให้สอดคล้องกับบทพากย์ บทเจรจา

Denial raise an arm to the front of a body, face the palm toward the floor, bent an elbow a little, flex the hand upward at the wrist, then wave a palm to the side.

Calling raise an arm to the front of a body, face the palm toward the ceiling, then flex the palm toward the body in a beckoning manner.

Love open both hands then place both hands on a chest in a crisscrossing manner.

Anger rub a neck with one of the palms while the other hand closed with pointed finger, then cast a pointed-finger hand to the front simultaneously with stomping a foot.

The expression with a Thai dancing art style described above is a tradition for both **Khon** and **Lakhon** (a dance drama). But for **Khon** performance, actors need to listen to and act according to the recitations and dialogues.

พีเกก
Pibhek

หนุมาน - นางเบญกาย
Hanuman - Benyakaya

มังกรกัณฐ์นั่งเมือง
Mangkornkanth on the throne

ประเภทของโขน

Types of Khon

วรรณคดี

เรื่องที่ใช้แสดงโขนคือ "รามเกียรติ์" ซึ่งเป็นเรื่องเล่าจากกล่าวได้ว่า รามเกียรติ์เป็นวรรณคดีสำคัญที่แพร่หลายอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศไทยมีการนำเรื่องรามเกียรติ์มาสร้างสรรค์เป็นวรรณคดีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น ราชานิลาลพคำฉันท์ (หรือนิราศมิตา) และคำพากย์รามเกียรติ์ ซึ่งเป็นบทสำหรับพากย์หนังใหญ่และโขน เนื้อหาในคำพากย์รามเกียรติ์สมัยกรุงศรีอยุธยาดำเนินเรื่องตั้งแต่เสียดาหนายไปจนถึงศึกกุมภกรรณ สมัยกรุงธนบุรีสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกสังฆราชสูรวิรุณจำบังถึงตอนพระลักษมณ์ต้องหอกกบิลพัทและตอนพระมงกุฎสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ขึ้นสำหรับเล่นละครใน นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยยังได้ทรงพระราชนิพนธ์บทพากย์เรื่องรามเกียรติ์สำหรับเอาไว้สำหรับเล่นโขนและหนังใหญ่อีกด้วย สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์บทเรื่อง Hanuman-Suphannamattha ๖ ตอน คือ เสียดาหนาย สังฆราชสูรวิรุณจำบัง พิเภกณ์ถูกจับ จอมถนพ ประเดิมศึกลงกา และนาคบ

พระมหากษัตริย์ไทยทรงให้ความสำคัญกับเรื่องรามเกียรติ์

โขนกลางแปลง
Khon Klang Plaeng

เป็นอย่างยิ่ง ทรงนำเรื่องดังกล่าวมาสร้างสรรค์เป็นวรรณคดีสำคัญของชาติหลายสำนวน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์คำพากย์สำหรับเล่นโขน นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณอันหาที่สดมิได้ต่อมหรสพของชาติแห่งนี้ นอกจากนี้บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้รับการยกย่องจากคณะกรรมการวรรณคดีแห่งชาติให้เป็นยอดของวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์

หนุมาน - มัจฉานุ
Hanuman-Matchanu

วิรุณจำบัง
Wirun Chambang

Literature

It can be implied that Ramakien is an important literature which is widely known in Southeast Asia region. In Thailand, Ramakien was adopted and recreated into a national literature since Ayutthaya period and the only literature adapted for **Khon** performance is “Ramakien”.

Thai kings have been attaching great importance to Ramakien as there are many versions of Ramakien written by the kings. Those versions of Ramakien later became Thailand important national literatures. King Rama II and King Rama VI for example, wrote **Kam Phak** (recitation script) for **Khon** performance. A Ramakien play script which was written by King Rama I was awarded by the national committee of literature as the best of Ramakien literatures.

โขนนั่งราว
Khon Nang Rao

การพากย์และการเจรจา

องค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการแสดงโขนคือ การพากย์และการเจรจา เนื่องจากตัวโขนทุกตัวในสมัยโบราณต้องสวมหน้าโขน (หัวโขน) ไม่สามารถสื่อสารด้วยเสียงหรือภาษาพูด จึงต้องมีผู้ทำหน้าที่พากย์และเจรจาแทน ดังนั้นคนพากย์เจรจาจึงมีความสำคัญยิ่ง ต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องราวและกระบวนการวิธีแสดงในตอนนั้นๆ ทั้งต้องจดจำคำพากย์ คำเจรจาซึ่งแต่งเป็นกวีนิพนธ์สำหรับแต่ละตอน และต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบในการเจรจาให้ถูกต้องสอดคล้องกับเรื่องราว ทั้งต้องทำสัมเสียงให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตัวโขนแต่ละตัว และใส่ความรู้สึกให้สอดคล้องกับอารมณ์ตามท้องเรื่องที่แสดงอยู่ เช่น เมื่อเจรจาตัวพระก็ต้องทำเสียงให้สุภาพ เจรจาตัวยักษ์ก็ต้องทำเสียงให้กร้าวดุเดือด เมื่อตัวโขนแสดงอารมณ์อย่างไรก็ต้องใส่ความรู้สึกลงในเสียงเจรจาให้สมกับบทบาท คำพากย์และเจรจานี้เหมือนกันทั้งการเล่นโขนและเชิดหนัง

การพากย์

“คำพากย์” หรือบทที่ใช้พากย์ เรียกโดยเต็มว่า “คำพากย์รามเกียรติ์” แต่งเป็นคำประพันธ์ ยานี ๑๑ หรือ ฉบับ ๑๖ คำพากย์รามเกียรติ์ส่วนหนึ่งใช้เป็นแบบแผนมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา ได้แก่ ตอนสีดาหาย พระรามได้ชิตชิน หนุมานถวายแหวน หนุมานเฝ้าลงกา พระรามประชุมพล พระรามประชิดลงกา ตีกไมยราพ และ ตีกกุมภกรรณ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีผู้แต่งคำพากย์รามเกียรติ์ตอนต่างๆ ขึ้นอีกหลายสำนวน สำนวนที่นับถือกันว่ามีความไพเราะบริบูรณ์ด้วยวรรณศิลป์คือ คำพากย์นางลอย นาคบาด พรหมาสตร์ และเอราวัณ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

การแต่งกายของผู้พากย์เจรจาโขนหลวงแต่เดิมนั้น นุ่งผ้าเกี้ยว สวมเสื้อและหมวกนุกระต่าย จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้แสดงโขนหลวงเป็นมหาดเล็กและข้าราชการในพระองค์ จึงใช้เครื่องแบบมหาดเล็กคือ นุ่งผ้าม่วง สีน้ำเงิน สวมเสื้อราชปะแตนขาว ติดแขงคอสีน้ำเงิน มีเครื่องหมายยศและสังกัด ผู้พากย์เจรจาโขนแต่เดิมมีตำแหน่งและราชทินนามเป็นหมื่นพจมานเสนาะ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประดิษฐ์ราชทินนามขึ้นอีก ๔ ตำแหน่งคือ หมื่นไพเราะพจมาน หมื่นขานฉันทวาทย์ หมื่นพากย์ฉันทวัจน

ทศกัณฐ์รบสดาญ
The battle between Tosakanth and Sadayu

และหมิ่นชัดเจรจา

การพากย์โขนเหมือนกับการพากย์หนังใหญ่ เมื่อพากย์จบแต่ละบทจะต้องตีตะโพน ทำให้กลองทัดตีตาม ๒ ที แล้วผู้แสดงทุกคนที่อยู่ในโรงรับ “เพี้ย” พร้อมกันทุกคน ยกเว้นการพากย์ไอ้ ที่เมื่อพากย์จบบทแล้วปีพาทย์จะต้องรับด้วยเพลงหน้าพาทย์ “ไอ้ปี” จนถึงท้ายเพลงตะโพนจึงตีทำ กลองทัดตีตามแล้วจึงรับ “เพี้ย” ให้จบลงพอดีกับเพลงปีพาทย์ ในการแสดงโขนหลวงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้ใช้คำว่า “ชโย” แทน “เพี้ย” สำหรับการพากย์รถหรือชมกองทัพลับพลาลา

Recitations and Dialogues

Recitations and dialogues play an important role in Khon performance since the actors cannot speak out their mind nor converse while wearing masks. The persons performing recitations and dialogues in Khon can be actually referred to as voice actors, because they are responsible for the successful communication of feelings between the characters and the audience.

There are six distinguished style of Khon recitations, depending on the context of the story. The scripts for both the recitations and dialogues are composed in verse.

การพากย์จำแนกตามเนื้อหาของบทพากย์หรือคำพากย์เป็น ๖ ประเภท ได้แก่

๑. พากย์เมืองหรือพากย์ปลับปล่า
ใช้เมื่อตัวเอกประทับที่พระราชการ เช่น ทศกัณฐ์ประทับในปราสาท หรือพระรามประทับในปลับปล่า ดังตัวอย่าง

๑. ลอดงค์เหืออาสน์มุกดา ภายใต้มหา
วิไชยฉัตรบวร

๑. พร้อมเสนามาตย์หมอบสลอน ท้ายี่สิบกร
ก็เปล่งวโรกการ

๑. ดุกรสองสุรเสนามาร
รณรงค์พวกพาล

มาตั้งประชิดลงกา

๑. ใครเห็นสุริยวงศ์ยักษ์า ผู้ใดทรงอา
นุภาพอาจเอาใจ

๑. เปาวนาสุรทูลทันใด ว่าเห็นแต่ไม
ยราพอันครองบาดาล

ฯลฯ

(“ศึกไมยราพ” ใน ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๒, ๒๕๕๖ : ๑๕๒)

๒. พากย์รถ ใช้สำหรับพากย์ชมรถหรือพาหนะตลอดจนกระบวนทัพ เช่น ชมรถทรงของพระราม รถทรงของทศกัณฐ์ ม้าศึกของวิรุญจำบัง ช้างเอราวัณแปลงของอินทรีชิต เป็นต้น

- ๑ อินทรีชิตบิดเบือนกายิน เหมือนนงค่อมรินทร์
ทรงคชเอราวัณ
- ๑ ช้างนิรมิตฤทธิแรงแข็งขัน เฝือก่องผิวพรรณ
สีสังข์สะอาดโอฬาร
- ๑ สามสิบสามเศียรโสภา เตียรหนึ่งเจ็ดงา
ดั่งเพชรรัตน์รูจี
- ๑ งานหนึ่งเจ็ดโบกชรณี ย่อมมี
เจ็ดกออุบลบันดาล
- ๑ กอหนึ่งเจ็ดดอกดวงม
มีกลีบได้เจ็ดกลีบผกา

(“พากย์เอราวัณ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑” กรมเกียรดี เล่ม ๑, ๒๕๔๖ : ๔๔)

ทศกัณฐ์ - สามนักขา
Tosakanth-Samnakkha

การแสดงโขน ชุด "ศึกไมยราพ"

Khon performance : " The Battle with Maiyarap " episode

ทศกัณฐ์ - กุมภกรรณ
Tosakanth and Kumbhakarna

๓. พากย์ไอ้ใช้พากย์รำพันความโศกเศร้าทำนองพากย์ตอนต้น
เหมือนกับพากย์เมืองและพากย์รถ แต่ตอน
ท้ายบทกลมกลืนเป็นทำนองร้องเพลงไอ้ปี่
ปี่พาทย์รับด้วยเพลงหน้าพาทย์ “ไอ้ปี่”
ท้ายเพลงจึงตีตะโพน ๒ ที่ทำกลองทัด
แล้วรับ “แพ้ย” เมื่อจบเพลง

๑ พระพิโรธพิไรรัก

สลักลั่นพระทรวงทรง

กันแสงสะอื้นองค์

อรอ่อนทออดถอนใจ

๑ จิ้งตริสเรียกเจ้าร่วมรัก

พ่อลักษณะเอยจะทำไฉน

เจ้าสีตามาบรรลัย

เสียดจริงแล้วนอากา

๑ ใจจิตพี่เพียงขาด

ไอ้อื้ออุนุชา

อนาหนักประจักษ์ใจ

๑ พระลักษณะเล็งลานเทวษ

พระชลเนตรเธอลังไฉน

โศกสองพระภูวไนย

พระหนุทัยเธอพินเพื่อน

๑ พระน้องเอยเสียดายนัก

พระวรพักตร์ดั่งดวงเดือน

หาไหนจะได้เหมือน

ไม่มีแล้วในโลกี้

ฯลฯ

(“พากย์นางลอย พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒” ใน ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑, ๒๕๔๖

: ๒๗-๒๘)

ทศกัณฐ์สั่งนางสุพรรณมัจฉา
Tosakanth commands his daughter Suphannamatcha

วิวัฒนาการมหรสพโขน

Evolution of Khon Performance

๔. พากย์ชมดง ใช้พากย์ชมธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพร
 สันนิษฐานว่าทำนองร้องเพลง "ชมดงใน" ปลายบทกลมกลืนเป็นทำนองเหมือนพ
 ากย์เมืองและพากย์รถ

๑ ฝ่ายสองสุรราชกระบี่ตรีชัย	จรหว่างคีรี
อัญญาภังคาราไพโร	
๑ ชมพรรณไม้หอมงามไสว	เปล็ดพวงดอกไม้
ตรลบสุดนถ์กำจร	
๑ รวยรวยกลิ่นกลกลิ่นสมร	นรนาถสีกร
ฉงหน้ากลิ่นกลยา	
๑ พระสองสองเนตรแลหา	บเห็นสีดา
แล้วท้าวทะท้าวทรงหลาย	
๑ พระสุริยอรอนแสงฉาย	มลเมฆพุ่มพราย
กระจ่างในพื้นเมฆิน	

ฯลฯ

(“พากย์สี่ตงนาย” ใน ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑, ๒๕๕๖ : ๑๖๑)

พระราม
Rama

๕. พากย์บรรยายหรือพากย์รำพัน ใช้บรรยายความเป็นมาหรือลักษณะบุคคล สิ่งของ
ที่มีใช้การแสดงความเศร้าโศก ทำนองการพากย์เหมือนกับพากย์พลับพลาและพากย์รถ

๑ มาลีบทกโยชนวิถิ	สองสุรکشตรีย์
ก็สบอสุรกุมภณท์	
๑ สองมือโอบอ้อมพนสนท์	พระเสด็จจรดล
ก็หลงเข้าวงมือมาร	
๑ ครึ่งตัวสูงสุดไพศาล	สองตาเหลือกลาน
ดั่งดวงประกายพริกพรณ	
๑ เขี้ยวโจงเงื่อนงาคชกรรม	ซีกพินละอัน
ดั่งแท่งศิลาขวารี	
๑ ลิ่นแลบลามเลียรณิ	สกนธ์กายล้ำพี
พันภูกนิตับดงदान	

ฯลฯ

(“พากย์สีดาหาย” ในประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑, ๒๕๔๖ : ๑๒๔)

๖. พากย์เบ็ดเตล็ด ใช้พากย์เรื่องราวเบ็ดเตล็ดที่ไม่เข้าประเด็น
การพากย์ตามเนื้อหาทั้ง ๕ ประเภทที่กล่าวมาแล้ว

๑ พาลีออกมาถึงสถาน

ปากถ้ำอันธการ

ก็โกรธเกรียงเกรียมใจ

๑ เอาห้วมหิงส์เหวี่ยงไป

ถูกพื้นเพิงไศล

ก็แตกตะโลงทำลาย

๑ แดร์่องดั่งฟ้าฟาดสาย

กริ้วโกรธมากมาย

ก็ขับสุครีพเสียพลัน

๑ สุครีพวิโยคโศกคัลย์

เข้าในไพรวัน

กำสรวลกำสรดโศกา

๑ มาอยู่อมตังภูผา

จึงนาคนรา

ไปผลาญชีวิตพาลี

ฯลฯ

(“พากย์ศึกทพ” ใน ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑, ๒๕๔๖ : ๑๔๑)

การพากย์เมือง พากย์รถ พากย์บรรยาย และพากย์เบ็ดเตล็ดนั้น

พระรามรบทศกัณฐ์

A battle scene between Rama and Tosakanth

ใช้ทำนองเดียวกัน ต่างกันที่เนื้อหาของบทประพันธ์ ส่วนการพากย์ไอ้
และพากย์ชมดงต้องใช้ทำนองเพลงร้องให้กลมกลืนกับทำนองพากย์

การเจรจา

คำเจรจาหรือบทเจรจาแต่งเป็นร้อยยาว ส่งสัมผัสต่อกันไปเรื่อยๆ จนจบความ มนตรี ตราโมท (๒๕๐๐ : ๗๔-๗๕) แสดงความเห็นไว้ในบทความเรื่อง “วิถีพากย์เจรจา และข้อร้องในการแสดงโขน” ว่า

คำเจรจານี้แหละเป็นเครื่องวัดคนพากย์เจรจามีความสามารถเพียงใด เพราะคำเจรจามีได้มีบทแต่งสำเร็จไว้ ผู้พากย์เจรจจะต้องคิดคำเจรจาของตนเองขึ้นในปัจจุบัน ถ้ามีปฏิภาณใจชั่วก็อย่าให้สละสลวย รับสัมผัสกันได้ แสบเนียน และได้เนื้อถ้อยกระตมดี ให้ถือว่าผู้พากย์เจรจาผู้นั้นเป็นผู้มีความสามารถ นอกจากใช้ปฏิภาณดังกล่าวแล้ว ผู้พากย์เจรจายังจะต้องจำคำเจรจาที่โบราณจารย์ได้ผูกขึ้นไว้เป็นแบบแผนเฉพาะตอนหนึ่งๆ ซึ่งเรียกว่า “กระทู้” ให้แม่นยำด้วย ซึ่งเมื่อแสดงมาถึงตอนนั้น คนพากย์และเจรจาอีกฝ่ายหนึ่งเขาเจรจากรทู้มา ตนก็ต้องเจรจาโต้ตอบให้เข้ากระทู้ด้วย หากจำคำเจรจาในกระทู้นั้นไม่ได้ เสร็จไปแต่ด้วยปฏิภาณ ก็อาจออกนอกทาง ทำให้เป็นที่อับอายแก่กัน...

ทศกัณฐ์ยกกระบ
Tosakanth in battle

ในการแสดง โขน จะ แบ่ง ผู้ แสดง ออก เป็น ๖ ฝ่าย คือ ฝ่ายพระรามและไพร่พลวานรเรียกว่าฝ่ายพลับพลา กับฝ่ายทศกัณฐ์ และ อสูรสัมพันธมิตรเรียกว่าฝ่ายลงกา ในสมัยโบราณต้องใช้อ้วงดนตรี ปี่พาทย์ ประกอบ ฝ่ายละวง คนพากย์เจรจา ก็ แบ่ง เป็น ๖ ฝ่ายเช่นกัน ตามขนบการแสดง โขน ฝ่ายพลับพลาจะต้องอยู่ด้านขวา ส่วนฝ่ายลงกา จะต้องอยู่ด้านซ้าย หากเป็นโขนที่เล่นบนโรงซึ่งได้แก่ โขนนั่งราว โขนหน้าจอ คนพากย์เจรจาจะยืนอยู่ชิดฉากริมประตูด้านขวา และ ด้านซ้ายข้างละคน หากเป็นโขนโรงในคนพากย์เจรจาจะต้องนั่งเรียงอยู่ กับคนร้องหน้าวงปี่พาทย์ ตัวอย่าง “กระทุ้เจรจา” ที่โบราณจารย์ผูกไว้เป็นแบบแผน เช่น บทเจรจาตอนหนุมานอาสาพระรามไปลวงทศกัณฐ์ ยกทัพออกมารบกับพระลักษมณ์กระทุ้เจรจาดอนี้เป็นที่นับถือและจดจำกันได้ในกลุ่มคนพากย์เจรจาความตอนหนึ่งว่า

หนอยแห่พระลักษมณ์ อยามาพักพูดดี ดีประจบกลบเนื้อความ พระรามพี่เจ้าชีร้าย เจ้าเป็นน้องชายอยามาพูดแก้ตัว ใครเล่าเขาจะ รักชั่วหามเสาะไปสักก็คน เราสู้เงียดดอดทน กลืนเปรี้ยวเคี้ยวจนเข็ดฟัน จึงหวนจิตคิดบาก บั่น มา เข้า ด้วย เจ้า ลงกา ออก ดี กอ าสา ทำ รา ช ก ร ท าน โป ร ด ป ร ะ ท าน เ ร า ส าร พ ัด ทั้ง เศว ต ฉ ั น ทร และ พ ัด ว าล วิ ช นี ได้ กิ น ทั้ง พ าน พ ะ ศ รี ช ี ร ถ ม ณี น พ ร ัต น์ มี เค ร ื่ อ ง ท ร ง ส ำ ห ร ึ บ ก ษ ัต ริ ย์ ท ุ ก ส ึ ง พ ร ็ อ ม เป็น จ อ ม จ ั ต ร ง ค์ เค ร ื่ อ ง ต ัน เค ร ื่ อ ง ท ร ง ม ง ก ุ ฎ ท อ ง ฉ ล อ ง พ ะ บ าท ถื อ ศ ร ศ าส ต ร์ อ าช ญา สิท ธิ์ ว ่า ที่ ลู ก เธ อ เสม อ ด ้วย อ น ทร ชิต เป็น สิ ท ธิ์ ข าด เทียบ ต ำ แห น ่ง ม ห าช ู ป ราช ู ผู้ เริ อ ง ย ศ ท ร ง ม อ บ ส ม บ ั ต ิ ให้ เ ร า ม หมด ทั้ง ลง ก ำ เมื อ อยู่ ใน พ ล บ พ ล ำ ได้ แต่ ด้ ำ ชู บ อ ำ บ เหม ็น ส ำ บ เติ ม ท น ก็ เพร าะ ค ว ำ ม จ น ข ม ช ี น ก ลี น กิ น เ ร ำ ร ู้ ร ส เสิ ย ม หมด สิ้น แล ้ว ละ นะ พ ะ ล ัก ษ ณ์

(ฉนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๑๑ : ๑๓๓)

อีกตัวอย่างหนึ่งคือกระทุ้เจอร์จาตอหนทศกัณฐ์กริ้ว ขับพิเภก ดังนี้

เหม่ ไอ้พิเภกจัญไรกล่าววาระล่อน
แกล้งกลับกโลกยกยกย้อนสั่งสอนพี่
ยกเจ้ารามพรหมณ์ซิดีกว่ากู อันตำรามึงไป
เรียนรู้จากครูไหน ของโบราณท่านก็เขียนไว้เป็นแบบฉบับ
ว่าฝันร้ายมิให้ท่ายทับเป็นราศี เขาพยายามเอา
แต่ความดีขึ้นมาว่าวอน แล้วก็ให้ศีลให้พรเป็นมงคล
มึงมันชาติทรชนผิดเช่นน้องชาย ถึงแม้ความฝัน
มันจะเลวร้ายในเรื่องราว ก็มึงจะท่ายเปลี่ยน
แปลงให้กูเป็นแรงขาไม่ได้หรือ ช่างเสียแรงที่กูหาหรือ
ถือปรีक्षा เรื่องจะให้คืนสงฆ์ได้สิดาอย่าฟังคิด ถึงจะต้องตา
ยวายชีวิตกูไม่คิดพรั่น กริ้ว... ทางกุมภัณฑ์จับพระแสงศร
หมายสังหารผลาญพิเภกให้... ด้วยโกรธา

(บทขับของกรมศิลปากร)

ตรีเศียร
Trisira

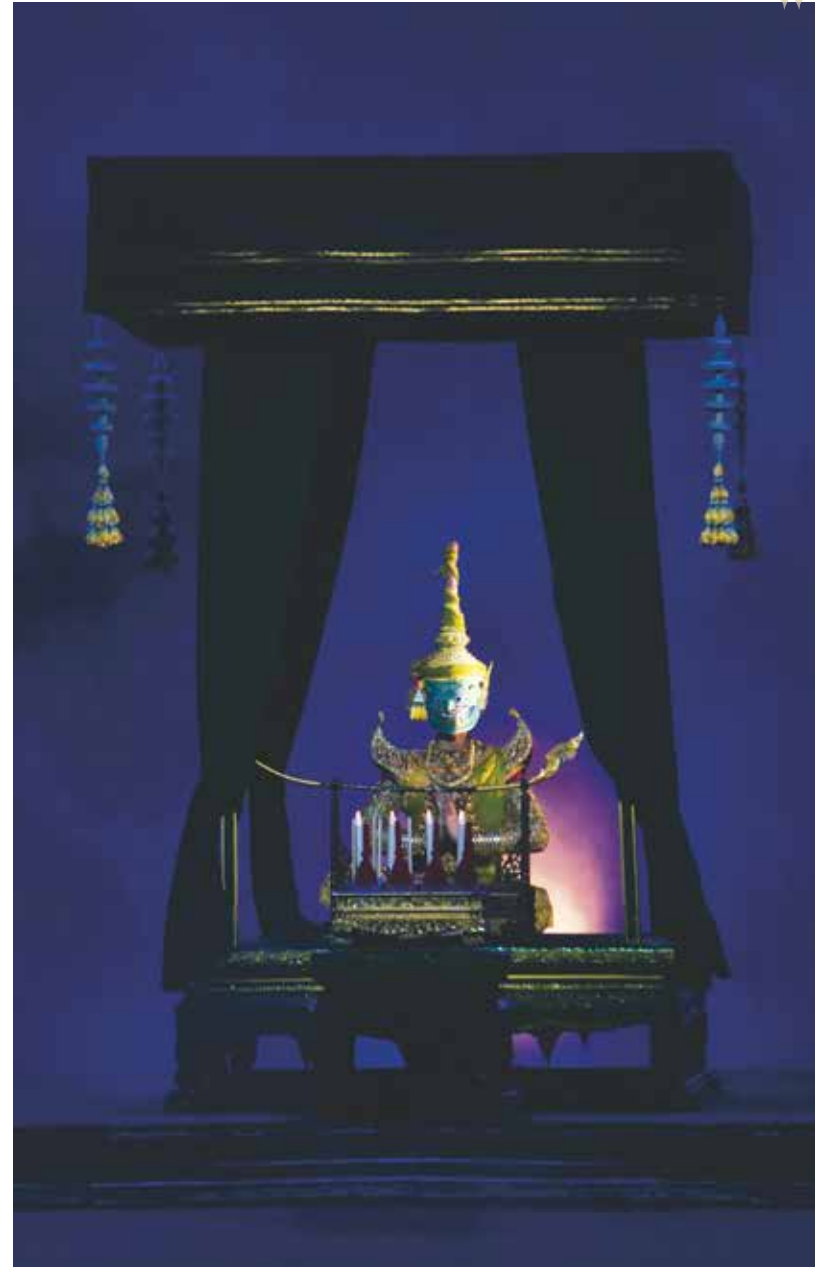
กองทัพพระราม
Rama's army

พระรามประชุมทัพวานร
Rama gathers the monkey army

การแสดงโขนแต่เดิมนั้น ผู้แสดง คนพากย์เจรจา และนักดนตรีปี่พาทย์ เป็นชายทั้งหมด ภายหลังเมื่อเกิด “โขนโรงใน” ขึ้นมีลักษณะ การเล่นประสมประสานระหว่างโขนกับละครใน มีการขับร้องเพลงประกอบ ใช้เครื่องดนตรีตามแบบละครใน เครื่องแต่งกายแบ่งเป็น ๒ พวกคือ ต้นเสียงและลูกคู่ ต้นเสียงเป็นผู้ร้องต้นบท ร้องเดี่ยวไปจนจบวรรคแรกของคำกลอน จากนั้นลูกคู่จะร้องพร้อมกันไปจนจบวรรคที่ ๒ ของคำกลอน ส่วนคนพากย์เจรจาต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น

อินทรชิตตั้งพิธีชุบศร

Indrajit with his wonderful bow

โขนเป็นมหรสพเก่าแก่ที่มีวิวัฒนาการมาโดยลำดับ ทั้งวิธีแสดง สถานที่แสดง และสิ่งที่ใช้ประกอบการแสดง ทำให้จำแนกโขนออกเป็น ๕ ประเภท ได้แก่ โขนกลางแปลง โขนโรงนอก โขนหน้าจอ โขนโรงใน และโขนฉาก

Khon is an old form of entertainment that evolves through times in terms of acting methods, props, and places for performance. Thus, Khon can be Classified into 5 categories, namely, **Khon Klang Plaeng, Khon Rong Nok, Khon Na Cho, Khon Rong Nai, and Khon Chak.**

พระรามรบทศกัณฐ์

A battle scene between Rama and Tosakanth

โขนกลางแปลง

คือ การเล่นโขนบนพื้นดินกลางสนาม ตกแต่งภูมิทัศน์โดยรอบขึ้นเป็นฉาก มีปี่พาทย์ทำเพลงหน้าพาทย์ มีการพากย์และเจรจา การแสดงมุ่งเน้นฉากรบเป็นพื้น เล่นกันกลางแปลง สันนิษฐานว่าแต่เดิมคงเล่นเป็นส่วนประกอบในการพระราชพิธี และน่าจะเป็ นรูปแบบการแสดงโขนที่เก่าที่สุด ต่อมาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดฯ ให้จัดพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมราชชนกเมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๙ ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ว่า

...ในการมหรสพสมโภชพระบรมอัฐิครั้งนั้น มีโขนชักกรอกโรงใหญ่ ทั้งโขนวังหลวง และวังหน้า แล้วประสมโรงเล่นกลางแปลง...

(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, ๒๕๓๑ : ๗๗)

แสดงว่าโขนคราวนั้นก่อนที่จะประสมโรงกลางแปลงเล่นอยู่บนโรงก่อน ครั้นถึงตอนยกรบและรบกันจึงลงมาเล่นกลางสนาม สันนิษฐานว่าการเล่นโขนกลางแปลงน่าจะมีที่มาจากการเล่นดึกดำบรรพ์

วงดนตรีปี่พาทย์ประกอบการเล่นโขนกลางแปลงต้องมีอย่างต่ำ ๖ วง ปลุกเร้าอยู่สูงกว่่าพื้นสนาม อยู่ใกล้กับฝ่ายพลับพลาวงหนึ่งและอยู่ใกล้กับฝ่ายล่างมากพื้นที่สนามที่แสดงกว้างมากก็ต้องปลุกเร้าเพิ่มวงปี่พาทย์และคั ดให้ตัวโขนได้ยินเสียงเพลงและเสียงพากย์ได้ชัดเจน

Khon Maeng

... of Khon performed on a yard with a setting, Pi Phat orchestra accompaniment, narration and dialogue dubbing. The play mainly shows war... It is assumed that this type of Khon is used to serve as a part of certain royal... and is likely to be the... performance.

หนุมานรบนิลพัท
Hanuman - Nilaphat

ทำขึ้นลอย พระราม - ทศกัณฐ์
Rama - Tosakanth

โขนโรงนอกหรือโขนหนังราว

เป็นการเล่นโขนบนโรงที่ไม่มีเตียงสำหรับผู้แสดงนั่ง แต่จะทำราวไม้ไผ่พาดตามความยาวของโรงเป็นที่ให้ตัวโขนนั่งตรงหน้าจาก เว้นที่ว่างให้ผู้แสดงเดินได้รอบราว เมื่อตัวโขนแสดงบทบาทของตนแล้วก็กลับไปนั่งประจำที่ราวไม้ไผ่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (อ้างถึงใน ธนิต อยุธยา, ๒๕๑๑ : ๓๗) พระราชทานพระบรมราชาธิบายไว้ว่าโขนโรงนอกได้แก่โขนที่เล่นเป็นมหรสพในงานหลวง “...อย่างที่เคยมีในงานพระเมรุหรืองานฉลองวัด เป็นต้น คือที่เรียกตามปากตลาดว่า โขนหนังราว...” รูปแบบการจัดโรงสำหรับแสดงโขนโรงนอกมีลักษณะคล้ายกับการย่อเอาโขนกลางแปลงขึ้นไปเล่นบนโรงนั่นเอง

วงดนตรีปี่พาทย์ประกอบการแสดงโขนโรงนอกมี ๒ วง ปลูกเป็นร้านยกพื้นให้สูงกว่าที่แสดงทางด้านขวาและด้านซ้ายของโรง ตัวโขนแสดงอยู่หน้าวงปี่พาทย์ทั้ง ๒ วง วงปี่พาทย์ด้านขวามือของโรงทำเพลงฝ่ายพลับพลา วงด้านซ้ายมือทำเพลงฝ่ายลงกา คนพากย์ก็มี ๒ ฝ่าย

จิตรกรรมตอนทศกัณฐ์สังฆราชการ

A mural painting depicting a scene from Ramakien

เป็นการประชันกันอยู่ในที่

Khon Rong Nok or Khon Nang Rao

Is a type of Khon performed on a stage without a stool for the actors to sit upon, but a rail made of bamboo trunks lay across the stage so that the Khon actors can sit in front of the setting. There is also a gap between the rail and a setting for the actor to be able to walk around. When the actors finish their plays they will come to sit on the rail.

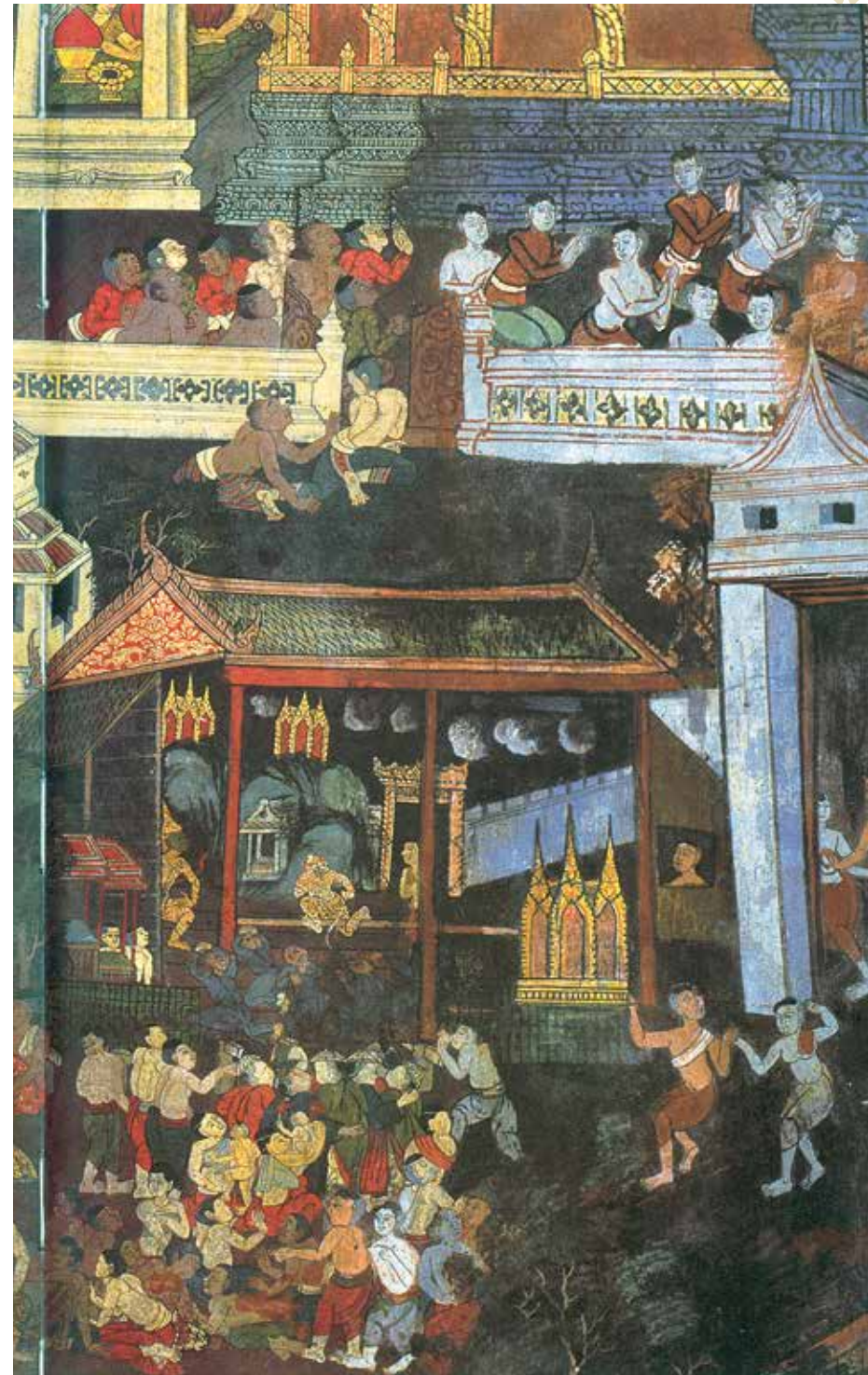
โขนโรงใน

เป็นการประสมประสานโขนและละครในเข้าด้วยกัน มีการพากย์การเจรจาอย่างโขน และมีดนตรีพื้นเสียงกับลูกคู่อย่างละครใน แสดงบนโรงและมีฉากหลังเป็นม่านอย่างละครใน มนตรี ตราโมท (อ้างถึงใน บุญเดือน ศรียรพจน์, ๒๕๕๖ : ๘๓) ได้ตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับโขนโรงในไว้ว่า “โขนโรงในนี้คงจะมีมาแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เพราะในสมัยกรุงธนบุรีก็มีการแสดงอย่างโขนโรงในอยู่และไม่ปรากฏว่าได้ปรับปรุงขึ้นใหม่อย่างไร”

เรื่องที่เล่นโขนคือ “รามเกียรติ์” ซึ่งเรื่องดังกล่าวนอกจากจะใช้สำหรับเล่นโขนและหนังแล้ว ยังใช้เป็นบทสำหรับเล่นละครในมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาสืบเนื่องเป็นธรรมเนียมมราชสำนักมาถึงสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครรามเกียรติ์ขึ้นเพื่อใช้เป็นบทสำหรับเล่นละครใน ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์เพื่อเป็นบทสำหรับเล่นละครในอีก โขนผู้แสดงเป็นชายทั้งหมด แต่ละครในผู้แสดงเป็นหญิงทั้งหมด โขนโรงในเป็นการประสมประสานนาฏศิลป์ชั้นสูงของราชสำนักทั้งโขนและละครเข้าด้วยกัน ทำให้โขนเป็นมหรสพที่บริบูรณ์ด้วยความเข้มแข็ง สง่างาม อ่อนช้อยด้วยลีลานาฏศิลป์ และไพเราะด้วยลีลาของเพลงที่ขับร้องบรรเลง โขนที่จัดแสดงกันอยู่ในปัจจุบันไม่ว่าสถานที่แสดงหรือเวทีแสดงจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่วิธีแสดงล้วนดำเนินตามแบบแผนของโขนโรงในทั้งสิ้น

Khon Rong Nai

Khon Rong Nai is a combination of Khon and Lakon Nai (dance drama formerly performed in the palaces by court ladies). Narrations and dialogue dubbing is presented according to Khon tradition. The play is also performed with a lead singer and chorus on a stage with a curtain backdrop following the tradition of Lakon Nai. Khon Rong

การแสดงโขนในจิตรกรรมฝาผนังวัดพระเชตุพน

A mural painting in Wat Pho depicting Khon performance

เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์
Chao Phraya Thewes Wongwiwat,
the royal performance director

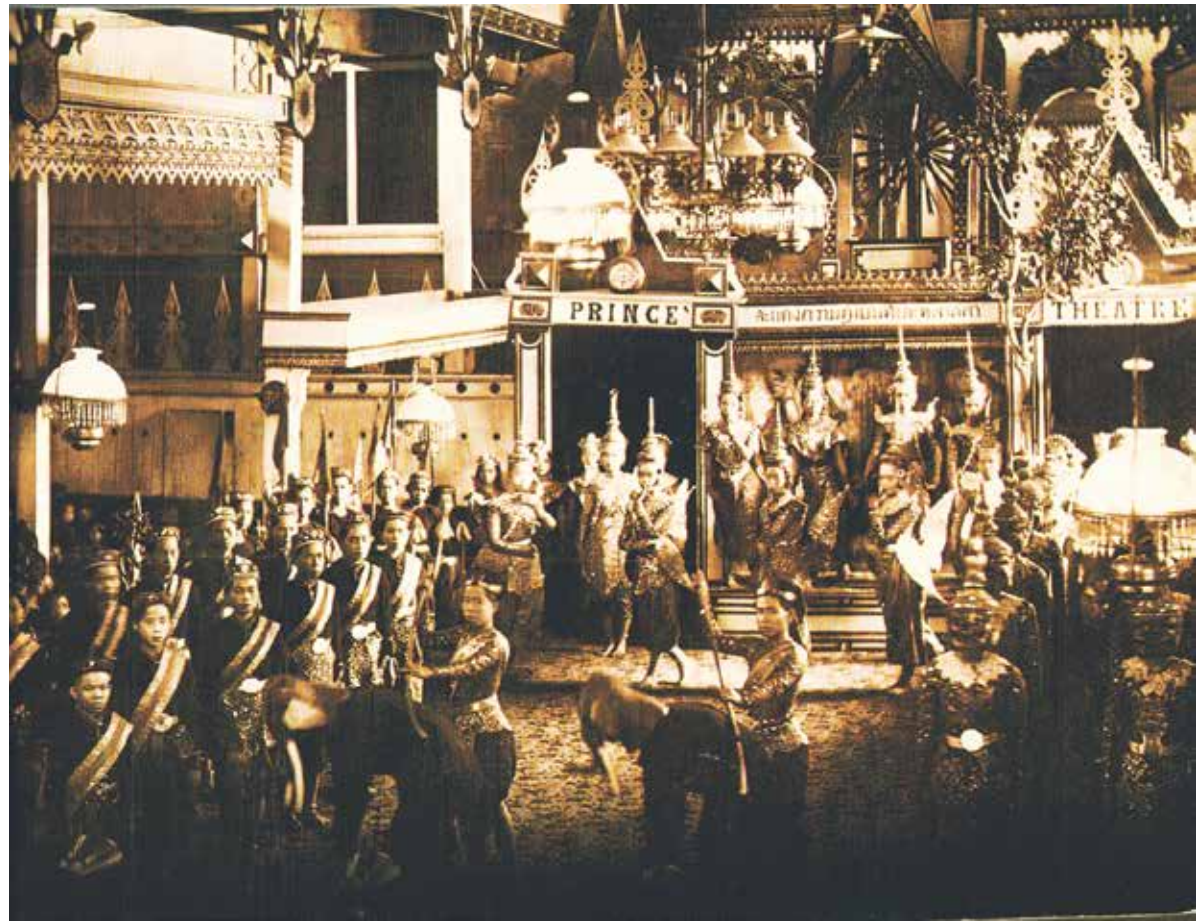
โขนสมัยรัชกาลที่ ๕
Khon performance in the reign of King Rama V

Nai had integrated the high dancing art of a royal court orchestra and singing. For the nowadays **Khon**, whether how

thus **Khon** became a performing art perfected with an el- much the stage or a place of performance would have

e g a n t , s t r o n g , b u t changed, the performing tradition is still kept in accordance

gentle dancing sequence, and melodious tune from an with that of **Khon Rong Nai**.

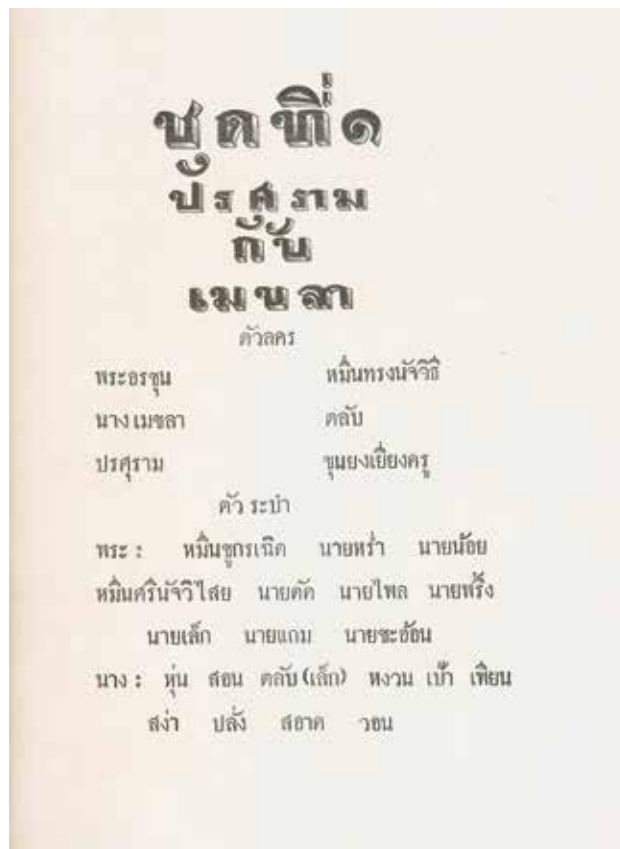
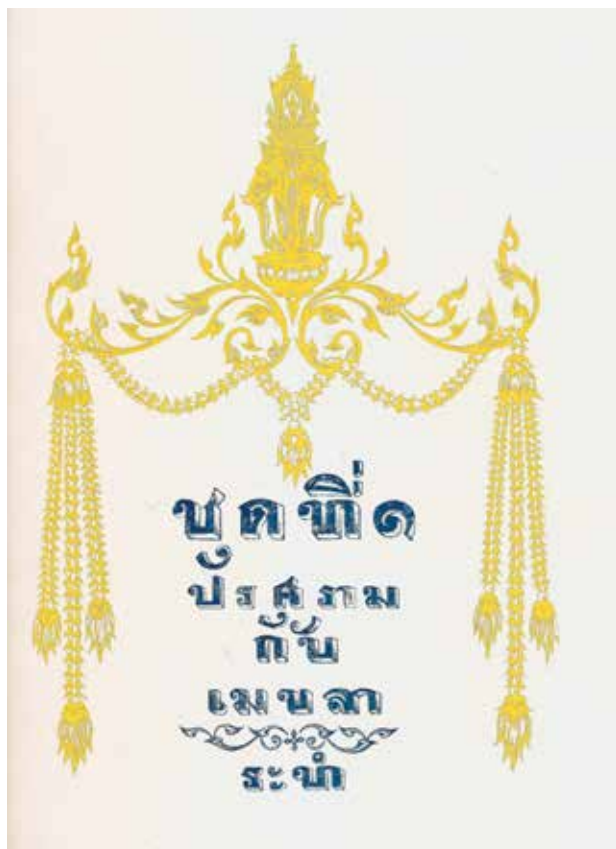

โรงโขน-ละครสมัยรัชกาลที่ ๕
Drama theater in the reign of King Rama V

โขนหน้าจอ

“จอ” โขนที่นี้เดิมเป็นจอที่ใช้เชิดหนัง ทำด้วยผ้าดิบขาว มีระบายแดงรอบ ต่อมามีการเจาะสองข้างจอเป็นช่องประตู แล้วทำซุ้มขึ้นทั้งสองด้าน ด้านซ้ายเขียนเป็นภาพกรุงลงกา ด้านขวาเป็นภาพพลับพลา ข้างบนเขียนรูปพระอาทิตย์พระจันทร์ มีรามสูรถือขวานเหาะไล่เมฆลาล่องแก้ว จอหนังลักษณะนี้เรียกว่า “จอแขวะ” เกิดขึ้นราวสมัยรัชกาลที่ ๔ หรือรัชกาลที่ ๕ การเชิดหนังแต่โบราณนั้นบางงานมีการปล่อยตัวโขนออกมาเล่นสลับ แล้วปล่อยตัวหนังออกมาเชิดแกมกันไปจนลาโรง การเชิดหนังสลับตัวโขนนี้ สันนิษฐานว่าน่าจะจะมีมาแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ที่เรียกว่า “หนังระบำ” ดังมีหลักฐานปรากฏในกฎมณเฑียรบาล กล่าวถึงมหรสพต่างๆ ที่สมโภชในพระราชพิธีจองเปรียงว่า

...ถ้าเสด็จลงเปาแดรโห้ ๓ ลา เล่นหนังระบำ เลี้ยงลูกขุนแลฝ่ายใน

ภาพจากสูจิบัตรโขนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖
แสดง ณ โรงโขนหลวงสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐
Pages of the Khon Performance programme of the Coronation of King Vajiravudh

ครั้นเลี้ยงแล้วตัดดมอแก้เอน โห้ ๓ ลา เรือเอนตั้งแพนแห่ ตัดดมอลอยเรือพระที่นั่งล่องลงไปส่งน้ำ ครั้นถึงพ
ทไทสวรรคจุดดอกไม้เล่นหนึ่ง...

(กฎหมายตราสามดวง, ๒๕๒๑ : ๖๘)

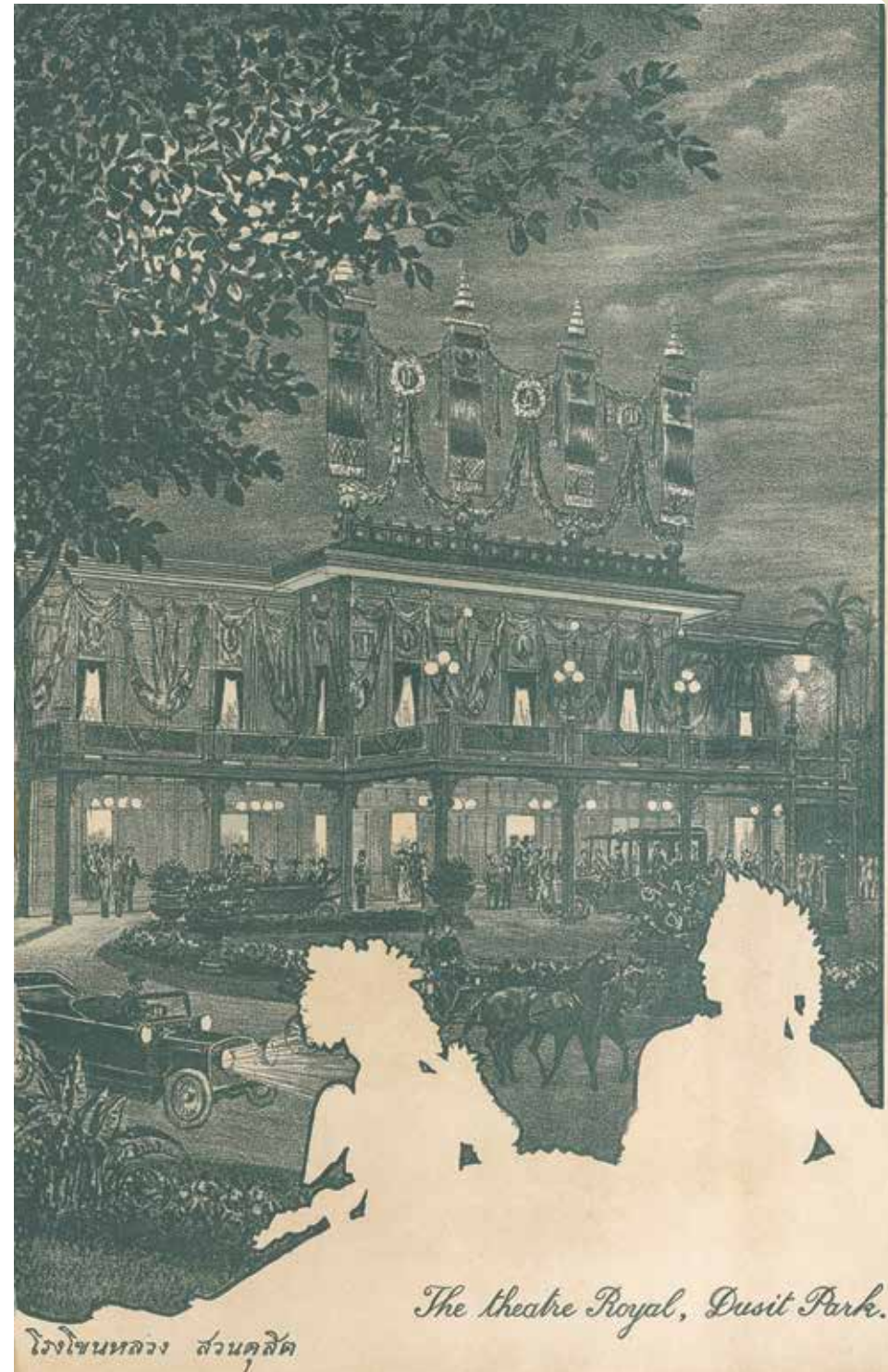
หนังสือระบำที่ระบุนอกกฎมณเฑียรบาลนั้น คนเข็ดหนังสือแต่งตัว
นุ่งผ้ายกหรือนุ่งเกี้ยวโพกผ้าเข็ดหนังสือ ตัวพระกับตัวนางออกมาเป็น
คู่ๆ มีดนตรีร้องเพลงระบำ เช่น พระทอง บ้าหลิม ฯลฯ คนเข็ดก็ทำ
ท่าทางไปตามบท แล้วเข็ดหนังสือรามสูร เมขลา และอรชุน ออกมาเล่นเรื่องจับระบำ
ในลักษณะที่เรียกว่าระบำเบิกโรง ครั้นเวลาค่ำ “เข้าได้เข้าไฟ” ก็จับเรื่องเล่นหนึ่งต่อไป ส่วน “หนังสือติดตัวโขน” ที่ได้รับ
ความนิยมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น ตำราเล่นหนังสือในงานมหรสพ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ
อธิบายว่าเป็นที่มาของโขนหน้าจอ ดังนี้

...ปัจจุบันเดี๋ยวนี๊ มักจะเล่นปล่อยตัวโขนไปแต่เย็นตลอดกลางคืนจนเลิกทีเดียว เพราะตัวโขนเป็นตัวคนชักให้คนดูสนุกสนานมากขึ้น ถ้านั่งโรงโขนแต่ตัวหนึ่งเปล่าแล้วดูเหมือนจะกร่อยๆ ไปสู้อึดตัวโขนหาได้ไม่ ส่วนจอนั้นก็ปักไว้พอเป็นพิธีว่าเล่นหนึ่งเท่านั้น...

(ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑, ๒๕๕๖ : ๒๔๐)

โขนหน้าจอเป็นวิวัฒนาการอย่างหนึ่งของนาฏศิลป์โขนที่แสดงถึงการประสมประสานกลมกลืนกับการเล่นหนัง ซึ่งมีहरสพทั้ง ๒ อย่างมีลักษณะร่วมคือ มีบทพากย์ บทเจรจา และเพลงหน้าพาทย์เหมือนกัน วงปีพาทย์ที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดงโขนหน้าจอใช้วงปีพาทย์เพียงวงเดียว ตั้งบนร้านยกพื้นด้านข้าง หน้าโรงหนังหน้าเข้าหาตัวแสดง เช่นเดียวกับการบรรเลงประกอบการเล่นหนัง ไม่ต้องผลัดกันบรรเลงเหมือนโขนกลางแปลงและโขนโรงนอก

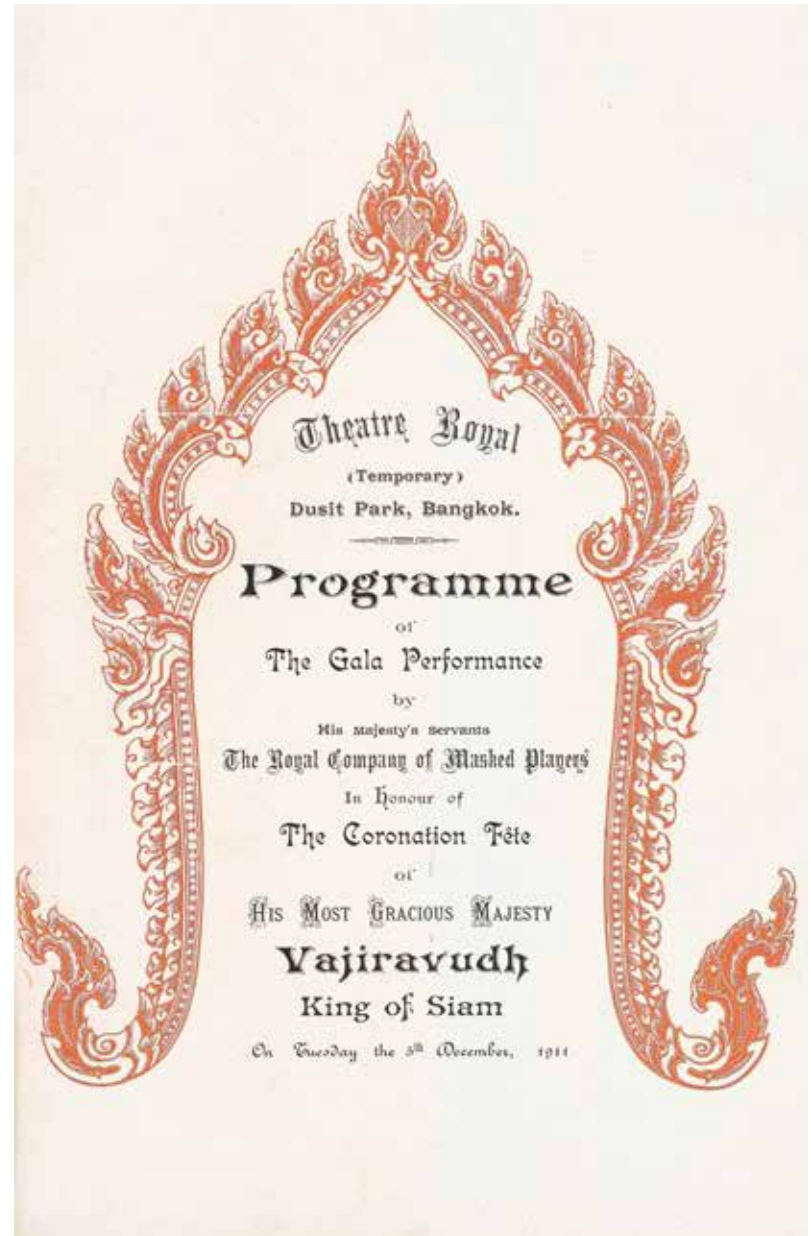
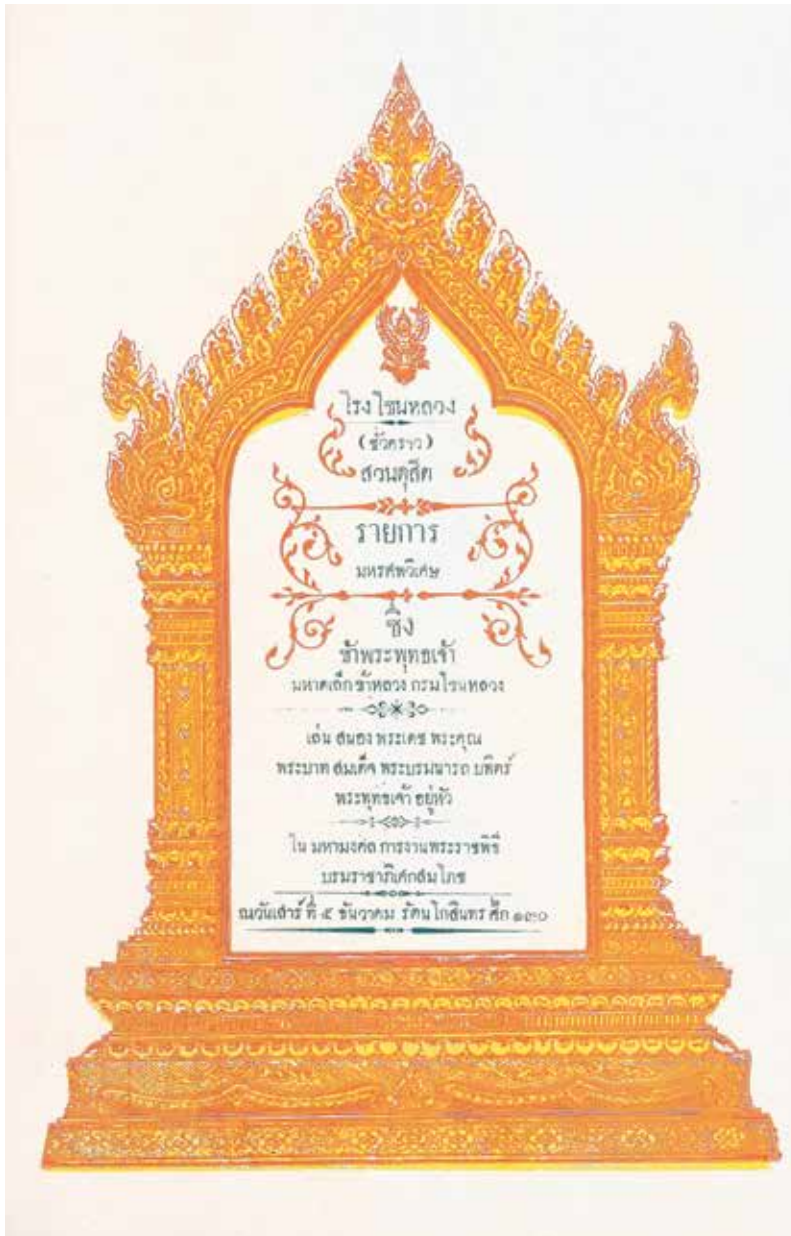
The Theatre Royal, Dusit Park.

โรงโขนหลวง ส่วนดุสิต

ภาพจากสูจิบัตรโขนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖
แสดง ณ โรงโขนหลวงสวนดุสิต
เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐

The last page of the Khon Performance programme of the
Coronation of King Vajiravudh

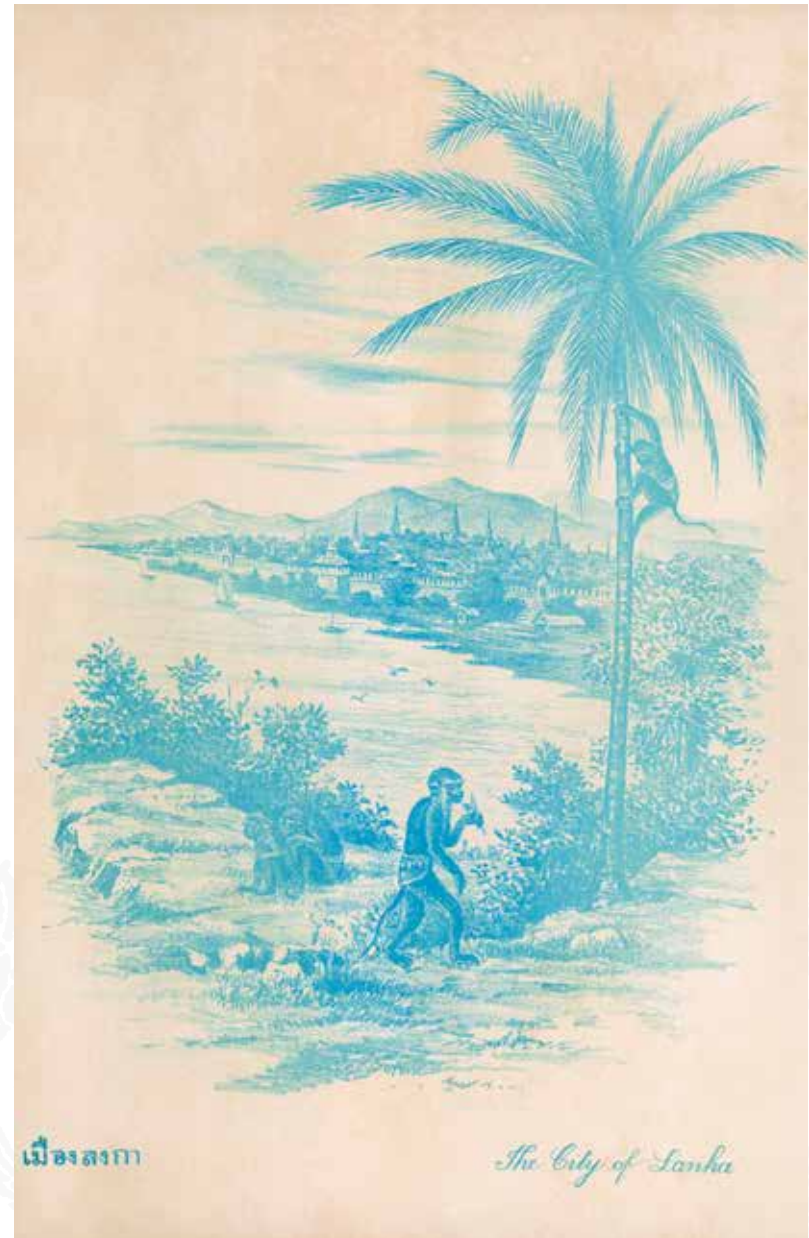

ภาพจากสูจิบัตรโขนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖
แสดง ณ โรงโขนหลวงสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐
Pages of the Khon Performance programme of the Coronation of King Vajiravudh

ค่ายพระราม

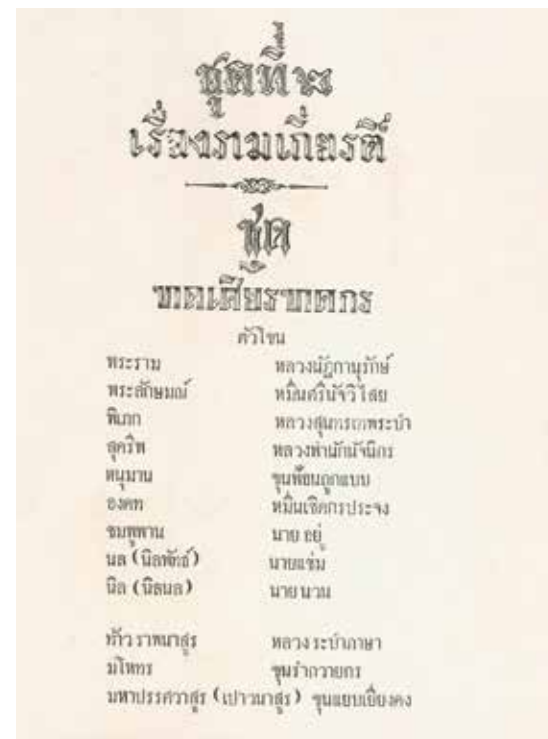
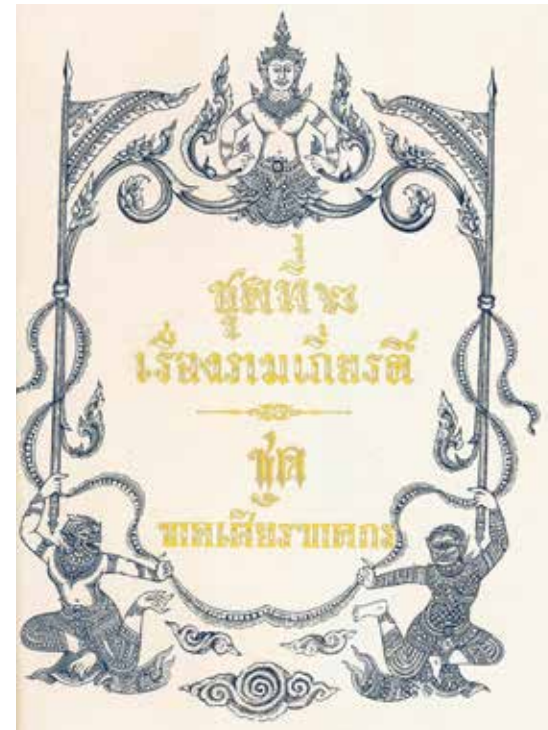
Rama's Camp

เมืองลังกา

The City of Lanka

ภาพจากสูจิบัตรโขนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖
แสดง ณ โรงโขนหลวงสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐
Pages of the Khon Performance programme of the Coronation of King Vajiravudh

ภาพจากสูจิบัตรโขนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖ แสดง ณ โรงโขนหลวงสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐
Pages of the Khon Performance programme of the Coronation of King Vajiravudh

ภาพจากสูจิบัตรโขนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖
แสดง ณ โรงโขนหลวงสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐
Pages of the Khon Performance programme of the Coronation of King Vajiravudh

ภาพจากสูจิบัตรโขนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖
แสดง ณ โรงโขนหลวงสวนดุสิต

เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐

Pages of the Khon Performance programme of the
Coronation of King Vajiravudh

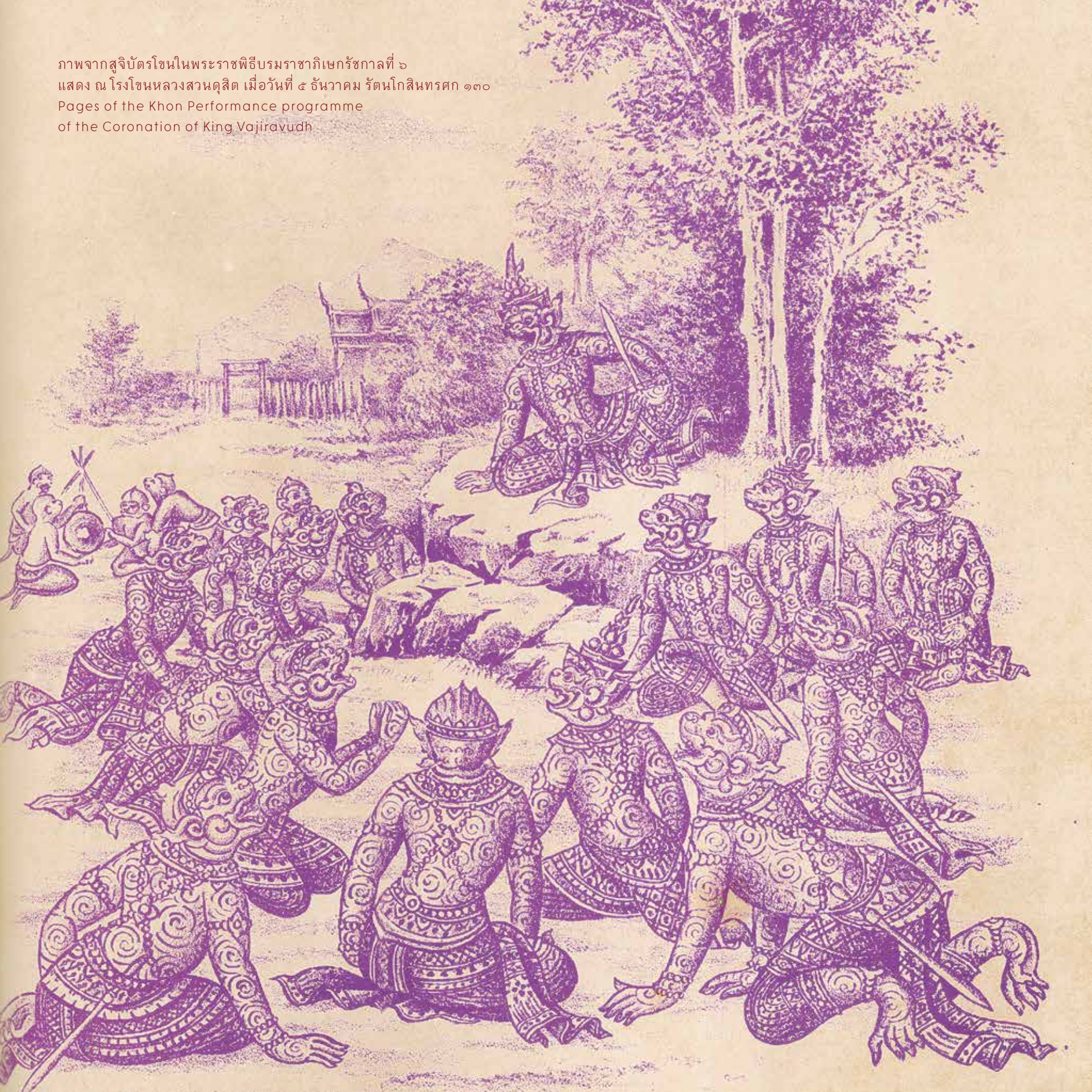

ทศกัณฐ์ โขนหลวง
สมัยรัชกาลที่ ๖
Tosakanth, the
royal Khon in
the reign of
King Rama VI

Khon Na Cho

Is a type of Khon with “Cho” or “screen” of white cloth edged with red fabric. This screen is formerly used as a screen for the play of “Nang”, but when it is used in a Khon performance, entrance doors with arches are created on left and right side of the screen. On the left side of the screen is painted as a scene of Lonka city of the demons and on the right side as the pavilion of Rama and his army. The upper part of the screen is painted as the sun and the moon, with Ramasura the demon, holding his axe, chasing after Mekhala the goddess who is holding a crystal ball. Khon Na Cho is a form of Khon evolution that depicts the harmonious combination with Nang play.

ภาพจากสูจิบัตรโขนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖
แสดง ณ โรงโขนหลวงสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐
Pages of the Khon Performance programme
of the Coronation of King Vajiravudh

โขนฉาก

เป็นโขนที่แสดงบนโรงหรือบนเวที มีการจัดฉากให้เปลี่ยนไปตามท้องเรื่องที่แสดง แต่วิธีแสดงดำเนินตามแบบแผนของโขนโรงในสันนิษฐานว่าโขนฉากนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงดำริให้มีขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการแสดงถวายทอดพระเนตรหน้าพระที่นั่ง วิธีแสดงแบ่งเป็นฉากๆ ทำนองเดียวกับการแสดงละครดึกดำบรรพ์

การจำแนกประเภทโขนออกเป็น ๕ ประเภทดังกล่าวแล้วนั้นเป็นวิวัฒนาการอย่างหนึ่งของมหรสพโขนโขนที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดคือโขนกลางแปลง จากนั้นพัฒนามาเป็นโขนที่เล่นบนโรงคือโขนโรงนอก โขนโรงใน โขนหน้าจอ และโขนฉากตามลำดับ

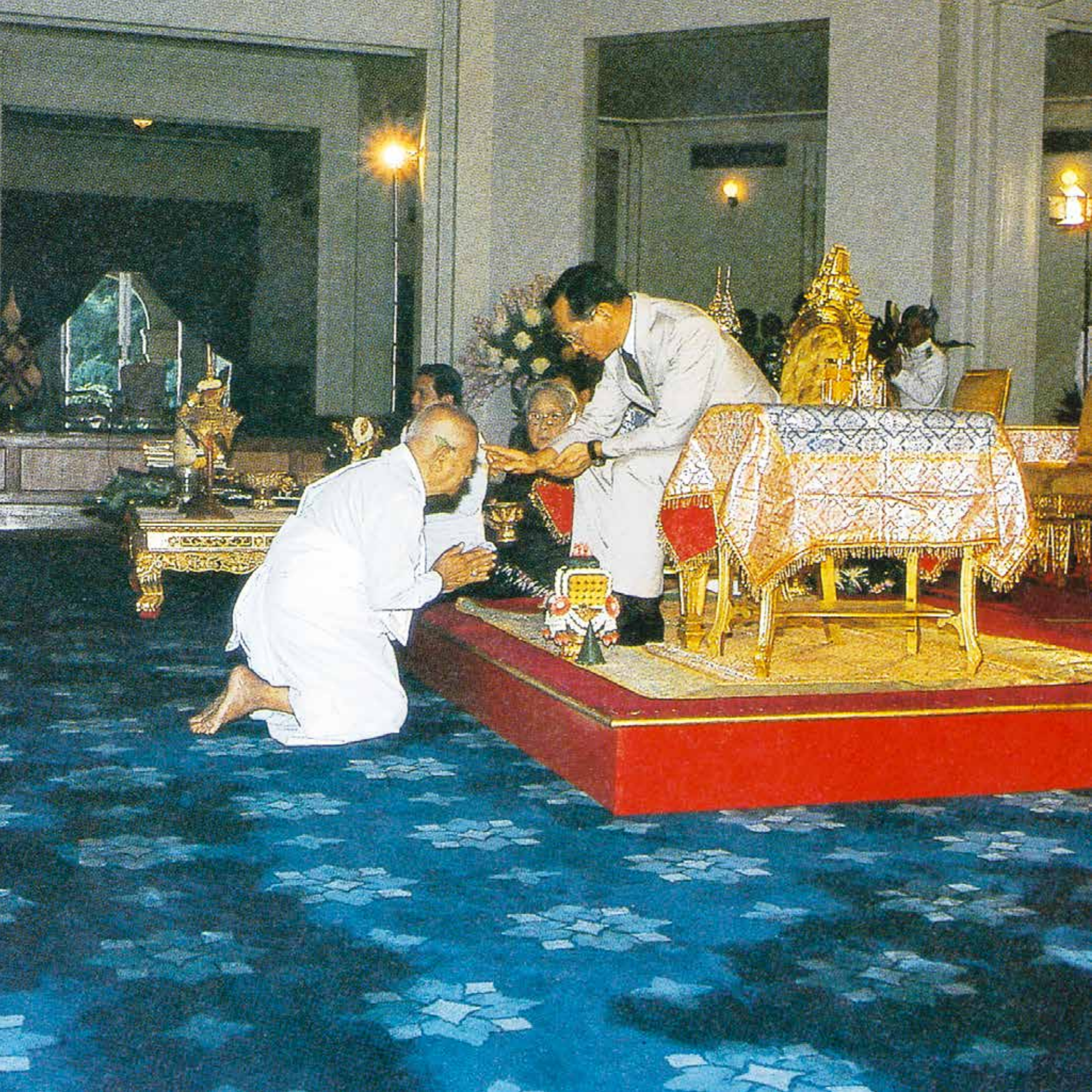
ทศกัณฐ์ยกทัพ
Tosakanth with the demon army

Khon Chak

Khon Chak is a type of **Khon** performed at theatre or on a stage. Settings will be changed through a progress of a story. But the performing tradition is kept in accordance with that of **Khon Rong Nai**.

The classification of **Khon** as 5 categories above shows the evolution of **Khon**. The oldest form of **Khon** play is **Khon Klang Plaeng**, then develops into **Khon** for stage play, namely, **Khon Rong Nok**, **Khon Rong Nai**, **Khon Na Cho**, and **Khon Chak** respectively.

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
ประทับเป็นองค์ประธานในพระราชพิธีพระราชทานครอบทำรำน้าพาทย์องค์พระพิราพ
A group of Khon performers have an audience of the King Rama IX during
the rite of paying homage to teachers

นับตั้งแต่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสถาปนา
กรุงศรีอยุธยาขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๑๘๙๓ “รามเกียรติ์” หรือเรื่องราว
ของพระรามมีความเกี่ยวข้องกับพระนามของพระมหากษัตริย์และนามพระนคร สันนิษฐานว่าการ
แสดงเรื่องรามเกียรติ์เพื่อความเป็นสิริมงคลของราชอาณาจักรน่าจะมีมาแล้วแต่ครั้งนั้น และการแสดง
ดังกล่าวได้พัฒนาเป็นมหรสพขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาสืบเนื่องมาถึงสมัยธนบุรี รัตนโกสินทร์ และ
เป็นมรดกมหรสพแห่งชาติไทยมาจนถึงปัจจุบัน

Since King Ramathibodi I (King U-Thong) founded the
Ayutthaya Kingdom in 1350 CE, the story of Rama has become
influential on the naming of the kings' names and the
name of the city. The Ramayana performance for good
fortune of the kingdom may have begun during that time.
It was then continually developed into the Khon
performance from the Ayutthaya period through the
Thonburi and Rattanakosin periods. This performance has
become part of the heritage of the Thai nation up to the present time.

การแสดงโขน ชุด "ศึกพรหมมาศ"

The royal Khon Performance depicting "Phrom-Mas" episode

โขนสมัยกรุงศรีอยุธยา

ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับโขนในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏหลักฐานไม่มากนัก พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาซึ่งกล่าวถึงมหรสพในงานพระราชพิธีต่างๆ แม้จะกล่าวถึงโขนแต่ก็ไม่ระบุว่ามีการแสดงอย่างไร รายละเอียดบางประเด็นเกี่ยวกับโขนปรากฏในวรรณคดีต่างๆ และบันทึกของชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในราชอาณาจักร

“ลิลิตพระลอ” วรรณคดีเอกของชาติเรื่องหนึ่งซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (อ้างถึงใน ลิลิตพระลอ, ๒๔๙๓ : ฉ) ทรงสันนิษฐานว่า เรื่องนี้แต่งขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น ระหว่างพุทธศักราช ๑๙๙๑ – ๒๐๓๖ (รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ถึงรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร) ลิลิตพระล่อกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนถวายพระเพลิงพระศพพระลอและพระเพื่อนพระแพงว่ามี “โขน” เป็นมหรสพอย่างหนึ่งในงาน

...บรรเช็บ์จภาพเรียงราย ขยายโรงโขนโรงรำ ทำระธรรวเทียน โคมเวียนโคมแฉ่นฉจง โคมระหงฉลักฉฉลา เสาโคมเรียงสลับย ฉลิ่งตั้ยเตี้ยก้าแพง ฉล่งราชวัติฉวลา บูชาพระศพสามกษัตริย์...

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๑, ๒๕๔๐ : ๔๔๙)

ข้อความดังกล่าวเป็นหลักฐานว่า โขนเป็นมหรสพในพระราชพิธีออกพระเมรุมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น และเป็นโขนที่แสดงบนโรงซึ่งพัฒนามาจากโขนกลางแปลง โขนจึงต้องเป็นมหรสพที่มีมาก่อนรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นเวลาช้านานและมีการพัฒนาจากโขนกลางแปลงเป็นโขนโรงนอก หลักฐานจากลิลิตพระลอไม่ปรากฏรายละเอียดว่าโขนในครั้งนั้นมีวิธีการเล่นอย่างไร แต่จากขอบของมหรสพโขนที่เล่นบนโรงในงานพระเมรุในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์คือ “โขนโรงนอก” หรือโขนนั่งราว

เบญจกายประทับสี่วิกากาญจน์
Benyakaya on the golden litter

Khon in Ayutthaya Period

There is not much evidence or detailed information that relates to the Khon throughout the Ayutthaya period. Although the Ayutthaya Chronicle states performances in various royal ceremonies including the Khon, it does not mention how it was performed. Some details concerning the performance have been found in various literature and records written by foreigners who had traveled to the kingdom.

ทศกัณฐ์ยกرب
Tosakanth with his Demon Army

จารีตและขนบของมหรสพโขน

Khon Traditions

พระลักษมณ์ มงกุฎยอดเดิन्हน
Lakshmana

ใน “จดหมายเหตุลาลูแบร์” ของซีเออร์ เดอ ลาลูแบร์ อัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเดินทางเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรียังกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้บันทึกเรื่องราวการเดินทางและสิ่งที่ได้พบเห็นในกรุงศรีอยุธยา เมื่อพุทธศักราช ๒๒๓๑ ข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึง “โขน” มหรสพของชาวสยามว่า

...ผู้แสดงนั้นสวมหน้ากาก (หัวโขน) และถืออาวุธ แสดงบทบาทไปในทางสู้รบกันมากกว่าจะเป็นการรำรำ และคาดว่า การแสดงส่วนใหญ่จะหนักไปในทางโลดเต้นเช่นโขนโจนทะยานและวางท่าอย่างเกินสมควรแล้ว นานๆ ก็จะหยุดเจรจาออกมาสักคำสองคำ หน้ากาก (หัวโขน) สวมใหญ่ นั้น หน้าเกลียด เป็นหน้าสัตว์ที่มีรูปพรรณวิศถากร (สิง) หรือไม่ก็เป็นหน้าปีศาจ (ยักษ์)...

(จด ลาลูแบร์ แปลโดย สันต์ ห. โภกสมบุตร, ๒๕๑๐ : ๒๑๗)

หัวโขน ฝ่ายลงกา
Khon masks of Lonka army

หัวโขน ฝ่ายวานร
Khon masks of monkey army

ลาลูแบร์กล่าวถึงมหรสพโขนในทรศนะของชาวต่างประเทศที่ขาดความเข้าใจพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทย เอกสารของลาลูแบร์ระบุว่า ผู้แสดงโขน (Cône) สวม “หน้ากาก” ไม่สามารถเจรจาด้วยตนเองได้ จึงต้องมีคนพากย์เจรจาทำหน้าที่แทน เรื่องเกี่ยวกับมหรสพโขนในบันทึกของชาวต่างประเทศนอกจากจดหมายเหตุลาลูแบร์แล้ว ยังปรากฏใน “จดหมายเหตุรายวันของบาทหลวงเดอ ชัวซี” ซึ่งเข้ามามายังกรุงศรีอยุธยาเมื่อพุทธศักราช ๒๒๒๘ ในบันทึกลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๑๖๘๕ บาทหลวงเดอ ชัวซี ระบุถึงงานศพพระภิกษุเจ้าคณะใหญ่รามัญนิกายว่า

...มีโขนถึงสองโรงประชันกัน ซึ่งตัวแสดงสวมหัวโขนแสดงบทบาทพิลึกพิลั่น...

(บาทหลวงเดอ ชัวซี แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร, ๒๕๑๖ : ๔๔๖)

พิธีไหว้ครูโขน
Homage ceremony to teachers of khon

พระฤๅษีประดิษฐ์จากโลหะ
Rishi mask made of metal

In the book “Du Royaume de Siam” written by Monsieur de La Loubere, a French envoy who came to Ayutthaya in the reign of King Narai the Great in 1688, an account about Khon states that Khon performers who wore “masks” were unable to talk so voice actors were necessary. Besides the account of La Loubère, Abbé de Choisy who came to Ayutthaya in 1685 also mentioned in his record that in the funeral of a monk holding the title of Chief Superintendent of the Mon sect

...There were two khon troupes competing, the performers wore khon masks and acted weird roles...

พระพิราพประดิษฐ์จากโลหะ
Phra Phirab mask made of metal

พิธีไหว้ครูโยน

Homage ceremony to teachers of khon

“บุญโณวาทคำฉันท์” เป็นวรรณคดีสำคัญเรื่องหนึ่ง พระมหานาควัดท่าทราย แต่งขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เนื้อความตอนหนึ่งบรรยายถึงมหรสพต่างๆ ที่สมเด็จพระเจ้าบรมโกศโปรดฯ ให้โดยเสด็จขึ้นไปสมโภชถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระพุทธบาทเมื่อพุทธศักราช ๒๒๙๓ กล่าวถึงโยนในครั้งนั้นว่า

๑ บัดการมโหระพ	-พักโหขึ้นประหนึ่ง
กลองโยนตระโพนดัง	ก็ตั้งตระดำเนินครุ
๑ ฤๅษีเสมอลา	กรบิลพาลสองสุ
เสวตรานิลาดู	สัประยुทธพันธนา

พระคเณศ
Ganesh

พิธีไหว้ครูโขน

Homage ceremony to teachers of khon

๑ ตระบัดก็เบิกไฟ-

ถวยดวงธิดาพงา

ฯลฯ

๑ โขนหนังระดับช่อง

รำเล่นบเป็นฉั้น

จิตรสูรอสูรา

อมเรตเฉลิมงาน

ระทานุ่นและรามัญ

ทิจะสุนทราแล

(วรรณกรรมอยุธยา เล่ม ๓, ๒๕๔๕ : ๓๓๔ - ๓๓๕)

ลักษณะการเล่นโขนที่ปรากฏในบุณโณวาทคำฉันท์ระบุว่า เมื่อเริ่มการมหรสพสมโภชในเวลากลางวันนั้น ดนตรีปี่พาทย์ทำเพลง “ตระดำเนินครู” (สันนิษฐานว่าเป็นเพลง “ตระดำเนินพราหมณ์”) แล้วมีการ “ปล่อยลิงหัวดำ” คือปล่อยตัวลิงขาวกับลิงดำออกมาสู้กัน ลิงดำเป็นฝ่ายแพ้ถูกลิงขาวจับมัดไปถวายฤๅษี การปล่อยลิงหัวดำนี้เป็นขนบในการเล่นหนังมาแต่โบราณ และสันนิษฐานว่าเป็นที่มาของการเล่นปล่อยลิงหัวดำในโขนตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาสืบเนื่องมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

พระลักษมณ์ทรงมงกุฎยอดชัย
Lakshmana

หัวโขนและพงศารามเกียรติ์

Khon Masks and Lineages

ทศกัณฐ์
Tosakanth

โขนสมัยกรุงธนบุรี

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในพุทธศักราช ๒๓๑๐ บ้านเมืองตกอยู่ในสภาวะบ้านแตกสาแหรกขาด ผู้คนและศิลปวิทยาการต่างๆ สูญหายพลัดพราย กระทั่งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงกอบกู้บ้านเมือง และสถาปนากรุงธนบุรีขึ้นเป็นศูนย์กลางของราชอาณาจักรตลอดระยะเวลา ๑๕ ปีในรัชกาลของพระองค์ (พุทธศักราช ๒๓๑๐-๒๓๒๕) มีการศึกษสงครามทั้งภายในและภายนอก แม้กระนั้นก็ยังทรงมุ่งมั่นที่จะฟื้นฟูศิลปวิทยาการหลายสาขา รวมทั้งโขนหลวงของราชสำนัก มีการแสดงโขนเป็นประจำในงานพระเมรุด้วย ดังปรากฏในหมายรับสั่งงานพระเมรุสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง กรมพระเทพามาตย์ ซึ่งจัดขึ้นที่วัดบางยี่เรือตามตอนหนึ่งว่า

กลางวัน โขน หลวงอินทรเทพ ๑ โขนขุนราชเสนี ๑ (รวม) ๒ โรงๆ ละ ๒ ตำลึง วันละ ๑๔ ตำลึง ๓ วัน ๒ ชั่ง ๒ ตำลึง จิว พระยาราชชาติเรขสู โรง ๑ วันละ ๔ ตำลึง ๓ วัน ๑๒ ตำลึง เทพทอง โรง ๑ ๓ วัน ๑ ชั่ง ๑๐ ระथा โขน ๕ โรง วันหนึ่ง ๕ โรง หนึ่งกลางวัน ๒ โรง วันยวน ๑ โรง จิว ๒ โรง (รวม) ๑๓ โรงๆ ละ ๑ บาท วันละ ๓ ตำลึง ๑ บาท (รวม) ๓ วัน ๙ ตำลึง ๓ บาท วันลาว ๒ โรงๆ ละ ๒ บาท วันละ ๑ ตำลึง ๓ วัน ๓ ตำลึง (รวม) ๑๒ ตำลึง ๓ บาท (รวม) ๑๔ โรง ๔ ชั่ง ๒ ตำลึง ๓ บาท

กลางคืน หนึ่งไทย โรงใหญ่ ๓ โรงๆ ละ ๑ ตำลึง ๒ บาท คืนละ ๔ ตำลึง ๒ บาท ๓ คืน ๑๓ ตำลึง ๒ บาท หนึ่งไทยโรงช้องระथा โรงๆ ละ ๑ บาท คืนละ ๒ ตำลึง ๓ บาท ๓ คืน ๘ ตำลึง ๑ บาท (รวม) ๑ ชั่ง

ทศกัณฐ์หน้าทอง
Tosakanth (golden complexion)

รามสูรหน้าทอง
Ramasura

๑ ตำลึง ๓ บาท หนึ่งจีน ๒ โโรงฯ ละ ๑ บาท คนละ ๒ บาท ๓ คืบ ตำลึง ๒ บาท (รวม) ๑๖ โโรง ๑ ชั่ง ๓ ตำลึง ๑ บาท

(ประชุมหมายรับสั่ง ภาคที่ ๑ สมัยกรุงธนบุรี, ๒๕๒๓ : ๘)

จะเห็นว่า ครั้งนั้นมีโขนที่ผู้ควบคุมเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์ ๒ โโรงคือ โขนหลวงอินทรเทพ กับโขนขุนรามเสนี สันนิษฐานว่าโขนทั้ง ๒ โโรงนี้หน้าจะเป็นโขนหลวง ส่วนโขนอีก ๔ โโรงที่อยู่ระหว่างช่องระท้านหน้าจะเป็นโขนเฉลยศักดิ์หรือโขนของเอกชนที่ฝึกหัดตั้งเป็นคณะขึ้นเพื่อรับจ้างแสดงในงานของราษฎร การพระเมรุครั้งกรุงธนบุรีมีโขนเป็นมหรสพมากถึง ๖ โโรง ลักษณะการแสดงโขนในสมัยกรุงธนบุรีคงเหมือนกับสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือมีทั้งโขนกลางแปลงและโขนที่เล่นบนโรง นอกจากนี้ยังมีการแสดงโขนบนแพล่องไปตามลำน้ำ ดังปรากฏหลักฐานใน “จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี” กล่าวถึงกระบวนแห่พระแก้วและพระบางลงมายังกรุงธนบุรี เมื่อเดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๔๖ (พุทธศักราช ๒๓๒๓) ว่า “...เรือประพาดดอกสร้อยศักดิ์กรามโหรีปีพาทย์ละครโขนลงแพลอยเล่นมาตามกระแสน้ำมารด...” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่

อินทรชิต
Indrajit

พีเกก
Pibhek

พญาครุฑ
Garuda

หน้า, ๒๔๘๒ : ๑๑)

หนุมานบริวารจำบัง
Hanuman - Wirun Chambang

Khon in Thonburi Period

After Ayutthaya was defeated by the Burmese in 1767 CE, the people were dispersed and various branches of knowledge were lost. Later, King Taksin the Great restored the nation and reunited the country. Although there were wars both inside and outside the country

during his fifteen year of reign, the King was determined to revive many branches of cultural knowledge including Khon performance.

ทศกัณฐ์แปลง
Tosakanth disguising as Indra

มังกรกัณฐ์ยกกรบ
Mangkornkanth with his army

โขนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๕ แล้วทรงฟื้นฟูศิลปวิทยาการด้านต่างๆ ไว้สำหรับพระนคร ในส่วนของโขนนั้น นอกจากโขนหลวงซึ่งนับเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศอย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์แล้ว ยังมีโขนของสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรรมหาสุรสิงหนาท อีกโรงหนึ่ง ในพระบรมมหาราชวังนั้น โปรดฯ ให้สร้างโรงมหรสพขึ้นทางด้านตะวันตกของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สำหรับใช้เป็นที่เล่นโขนและละครในพระราชพิธีต่างๆ ครั้นถึงพุทธศักราช ๒๓๓๙ โปรดฯ ให้เชิญพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมชนกนาถออกถวายพระเพลิงอีกครั้งหนึ่ง ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง เนื่องจากเมื่อสมเด็จพระปฐมบรมชนกนาถเสด็จสวรรคตที่เมืองพิษณุโลกนั้น บ้านเมืองระส่ำระสาย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมิได้เสด็จถวายพระเพลิง งานพระเมรุคราวนี้ มีโขนและมหรสพอื่นสมโภชตามโบราณราชประเพณี ๓ วัน ๓ คืน ความในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, ๒๕๓๑ : ๗๗) ว่า

สามนักขา
Samnakkha

...ในการมหรสพสมโภชพระบรมอัฐิครั้งนั้น มีโขนชักรอกโรงใหญ่ ทั้งโขนวังหลวงและวังหน้า แล้วประสมโรงเล่นกลางแปลงเล่นเมื่อศึกทศกรรฐ์ ยกทัพกับ ๑๐ ขุน ๑๐ รถ โขนวังหลวงเป็นทัพพระรามยกไปแต่ทางพระบรมมหาราชวัง โขนวังหน้าเป็นทัพทศกรรฐ์ยกออกจากพระราชวังบวรฯ มาเล่นรบกันในห้องสนามหน้าลับพลา...

สหัสเดชะ
Sahassadeja

พระราม
Rama

กรมหมื่นศรีสุเรนทร์ พระราชโอรสองค์หนึ่งในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงพระราชนิพนธ์ “โคลงถวายพระเพลิงพระบรมอัฐิพระพุทธเจ้าหลวง” บรรยายเรื่องเกี่ยวกับงานพระเมรุ คราวนั้นว่า โขนวังหลวงเล่นตอน “หนุมานถวายแหวน” ส่วนโขนวังหน้าเล่นตอน “ศึกอินทรีชิต”

ไสบนา

๑ โรงหนึ่งโขนเหล่านมเมื่อ

หนุมาน

สมเด็จพระองค์อวตาร

ตรัสใช้

ให้นำอำมรงค์กาย

จนกับ

ไปส่งองค์อนุชไท้

๑ โรงหนึ่งเสียงเส้าเร่ง

กลองตี

พยุหักษ์โยธาอิง

ให้ร้อง

พลลิงวิ่งถับถึง

โจมตี

ราพบุตรวางศรต้อง

ลักษณะล้มในสนาม ฯ

(กรมหมื่นศรีสุเรนทร์, ม.ป.ป. : ๒๖)

โขนที่เล่นในงานพระเมรุพุทธศักราช ๒๓๓๙ นั้นมี “โขนชักรอก” คือการใช้ก้านชักรอกตัวผู้แสดงที่อยู่ในอิริยาบถ “เหาะ” ให้ลอยสูงขึ้นและเลื่อนจากด้านหนึ่งของเวทีไปยังอีกด้านหนึ่ง โขนชักรอกนี้มีขึ้นเป็นครั้งแรกโดยพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปราบกฏหลักฐานในโคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งพระชานิวหารแต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ ว่า

พระนารายณ์
Narai

๑ โรงโขนแข่งฟ้าเพริด

ไพเราะ

งามฉากช่องวิมาน

ปราสาทพระพลาทวาร

พระราชตำหนักใช้

เมฆไม้

หวังนำ ดุณา

รอกกว้านแก้วนกล ฯ

(พระขำนิโหวหาร, ๒๕๓๐ : ๒๙)

พระราม
Rama

พระราม
Rama

พระพรต
Bhrot

พระลักษมณ์
Lakshmana

พระสัตรุด
Shatrughna

พระลักษมณ์ - พระราม
Lakshmana - Rama

พระพรหม
Brahma

พระปรคนธรรพ
Pragandharva

โรงโขนที่กล่าวในโคลงน่าจะหมายถึงโรงมหรสพที่โปรดฯ ให้สร้างขึ้นในพระบรมมหาราชวังสำหรับเล่นประกอบในการพระราชพิธี จะเห็นว่านอกจากทรงพระดำริให้ใช้वानัชรอกตัวโขนแล้ว ยังมีการตกแต่งฉากเป็นพลับพลาของฝ่ายพระรามซึ่งตามขนบต้องอยู่ทางด้านขวาของเวที และฉากปราสาทราชวังของฝ่ายลงกาซึ่งอยู่ทางด้านซ้ายของเวที แสดง โขนชักรอกนับเป็นพัฒนาการสำคัญอย่างหนึ่งของมหรสพโขนที่เกิดขึ้นจากพระราชกฤษฎีกาที่ทรงมุ่งทำนุบำรุงมหรสพแขนงนี้ด้วยพระปรีชาสามารถ

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนี้ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่ามี “โขน” เป็นมหรสพในการพระราชพิธีสำคัญหลายคราว นอกจากงานพระเมรุและงานสมโภชพระอารามแล้ว ยังมีโขนในพระราชพิธีอื่นๆ เช่น เมื่อพุทธศักราช ๒๓๖๙ โปรดฯ ให้หล่อปืนนารายณ์สังหารที่สนามในพระบรมมหาราชวัง ก็โปรดฯ ให้มีโขนกลางแปลงฉลองและเสด็จทอดพระเนตรอยู่จนโขนละครเลิกแสดง

...ตั้งกองรับทองส่งทองที่โรงละครใหญ่ ที่หล่อปืนนั้นหล่อหน้าโรงละครข้างทิศตะวันตก ริมถนนประตูลิเศษไชยศรีเมื่อสุขุมพิมพ์เวลาบายนั้น โปรดให้จัดพวกโขนข้าหลวงเดิมกับพวกละครสมทบเข้าบ้าง ให้เล่นโขนละครกลางแปลงตั้งแต่เวลาบ่ายจนค่ำ เสด็จทอดพระเนตรอยู่จนโขนละครเลิก...

(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, ๒๕๓๑ : ๔๓)

จากข้อความดังกล่าว จะเห็นว่า “โขนข้าหลวงเดิม” ซึ่งน่าจะหมายถึงโขนของผู้ที่สังกัดในพระองค์ มาตั้งแต่ยังทรงรับราชการอยู่ในสมัยกรุงธนบุรี

Khon in Rattanakosin Period

In 1782 CE King Rama I founded the Rattanakosin Kingdom and revived various branches of knowledge on arts and science. In this reign there was another form of Khon initiated by the King called “Khon Chak Rok”. For this type of Khon, the performer would be pulled up by a pulley to soar into the air and move from one side of the stage to another. Besides this, the stage was decorated with setting divided into two sides : Rama’s pavilion on the right and Lonka City of the demon King Tosakanth on the left. This shows the development of Khon performance.

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ทรงพระปรีชาสามารถในงานประณีตศิลป์หลายสาขา โดยเฉพาะด้านนาฏศิลป์ โขน ละคร ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครสำคัญทั้งละครในและละครนอก ทั้งทรงพระราชนิพนธ์คำพากย์รามเกียรติ์ซึ่งเป็นบทสำหรับพากย์โขนและหนังตะลุง พราหมณ์ นาฏศาสตร์ นาฏศาสตร์ นางลอย และเอราวัณ ซึ่งนับถือกันว่าเป็นคำพากย์ที่บริบูรณ์ด้วยวรรณศิลป์ชั้นสูง รัชสมัยนี้นอกจากโขนหลวงซึ่งอยู่ในสังกัดหลวง ยังมีโขนของพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระองค์ รสองค์ โขนในรัชสมัยนี้ยังคงเป็นมหรสพสำคัญในงานพระราชพิธี เช่น งานพระเมรุงานฉลองพระอาราม เป็นต้น

King Rama II

King Rama II was talented in several branches of fine arts, especially in the field of dramatic art. The King composed Kham Phak Ramakien (recitation script for Ramayana) which was used for reciting the Khon and shadow play performance. It is regarded as a script that shows full of high literary skill. In this period, the most significant performance in royal court such as those concerning royal coronation and royal temple celebrations.

พระปัญจสิข
Pancha Sikara

องคต - ชมพูพาน - หนุมาน
Ongot - Jombhuphan - Hanuman

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ครั้นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๓ มีพระราชหฤทัยใฝ่ในการบำรุงพระพุทธศาสนา โปรดฯ ให้เลิกโขนละครของหลวง โปรดฯ ให้โขนข้าหลวงเดิมในพระองค์ที่มีมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ นั้น ย้ายไปสังกัดพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าลักขณานุคุณ และครูโขนข้าหลวงเดิมนี้ที่ต่อมาเป็นครูนาฏศิลป์คนสำคัญของราชสำนักคือ ครูเกษ พระราม ได้เป็นครูครอบโขนละครของหลวงและผู้มีบรรดาศักดิ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔

ใน แผ่ น ดิ น พ ระ บ า ท ส ม เ ต้ จ พ ระ นั้ ง เ ก ล้ า เ จ้ า อ ยู่ ่ หั ว ยัง มี เ จ้ า น า ย และ ชุ น น า ง ผู้ ไ ห ญ่ ่ ที่ มี โ ข น ใน สั ง กั ด หล า ย ร า ย เ ช้ น ก ร ม พ ระ พิ ท ั ก ษ เ ท เว ศ ร์ (ต้นราชสกุล กุญชร) ตั้งแต่ยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น ทรงให้หัดโขนและละครขึ้นที่วังบ้านหม้อ ต่อมาคณะโขนละครของกรมพระพิทักษเทเวศร์สืบทอดมายังพระโอรสคือ พระองค์เจ้าสิงหนาทดุรงค์ฤทธิ์ และเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน กุญชร) จนได้เป็นแบบอย่างของโขนละครยุคต่อมา แม้ว่าจะมีรับสั่งให้เลิกโขนละครของหลวง แต่ยังมีขุนนางผู้ใหญ่หัดโขนขึ้นในสังกัดหลายโรง เช่น โขนของเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นต้น

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

โ ป ร ด ๓ ไ ห้ พ ู้ น พู โ ข น หล ว ง และ ละคร หล ว ง ช ึ้ น โ ข น ข อ ง กรมพระพิทักษเทเวศร์ซึ่งพระองค์เจ้าสิงหนาทดุรงค์ฤทธิ์ทรงรับสืบทอดเป็นสมบัติของราชสกุลกุญชร ธนิต อยู่โพธิ์ (

สุครีพ
Sugriva

องคต
Ongot

๒๕๑๑ : ๕๖ - ๕๗) กล่าวถึงคณะโขนละครของราชสกุลกุฎชูรไว้ในหนังสือโขนว่า

... โขนในสำนักนี้ปรากฏว่าได้ตัวครูบาอาจารย์ฝีมือดี ๆ ไปจากพวกโขนของวังหลวงบ้าง เช่น ครูคุ้ม พระราม กับครูแพน หนูมาน และได้ไปจากพวกโขนวังหน้าบ้าง เช่น ครูดง ทศกัณฐ์ เป็นต้น ครูเหล่านี้และครูอื่นๆ ต่างได้ฝึกหัดศิษย์ให้เป็นศิลปินรับช่วงศิลปโขนสืบต่อกันมา...

ชามภูวราช
Jambhuvaraj

หนุมาน
Hanuman

มหาชมพู
Mahachompu

ชมพูปาน
Jombhuphan

นิลนนท์
Nilanon

นิลพัท
Nilaphat

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระองค์เจ้าสิงหนาทดุรงค์ฤทธิ์ซึ่งดูแลโขนละครคณะของราชสกุลกุญชรสิ้นพระชนม์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๓ คณะโขนละครก็อยู่ในความควบคุมของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชร) ซึ่งได้กำกับราชการกรมมหรสพ กรมหุ่น กรมโยน กรมรำโคม และกรมปี่พาทย์ กล่าวได้ว่าหน่วยราชการที่เกี่ยวกับดนตรีนาฏศิลป์ทั้ง ๕ กรมล้วนอยู่ในความควบคุมของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ เมื่อมีราชอาคันตุกะหรือเจ้านายชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามายังกรุงเทพฯ และมีการจัดการแสดงถวายทอดพระเนตร เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์จะเป็นผู้ดำเนินการจัดมหรสพต่างๆ โขนฉากเกิดขึ้นในยุคนี้โดยพระดำริของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ในตอนปลายรัชกาลที่ ๕ นั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จประทับอยู่ที่วังสราญรมย์โปรดฯ ให้ฝึกหัดมหาดเล็กในพระองค์เล่นโขนตามแบบแผนที่เคยมีมาแต่ก่อน ทรงขอเยี่ยมตัวครูโขนฝีมือดีมาจาก “วังบ้านหม้อ” ของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ เช่น ครูยักษ์ ขุนระบำภาษา (ทองใบ สุวรรณภารต) ซึ่งต่อมาในรัชกาลที่ ๖ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาพรหมภิบาล ครูพระครูนาง ขุนนัฏกานุรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต) และครูลิง ขุนพ้านักฉนิกร (เพิ่ม สุกศรีวะ) ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระพ้านักฉนิกรโปรดฯ ให้เรียกโขนมหาดเล็กในพระองค์คณะนี้ว่า “โขนสมัครงเล่น” สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงควบคุมการฝึกซ้อมด้วยพระองค์เอง มหาดเล็กผู้แสดงโขนสมัครงเล่นล้วนเป็นบุตรเจ้านายและขุนนาง ซึ่งต่อมาหลายท่านได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนนางผู้ใหญ่ เช่น หม่อมราชวงศ์โป๊ะ มาลากุล (พิเภก) เป็นพระยาชาติเดโชดม หม่อมหลวงเพ็ญ พึ่งบุญ (พระอรชุน) เป็นเจ้าพระยารามราฆพ หม่อมหลวงพื้น พึ่งบุญ (พระลักษมณ์) เป็นพระยาอนิรุทธเทวานายโถ สุจริตกุล (อินทวิชิต) เป็นพระยาอุดมราชภักดี นายอู๊ด สุจริตกุล (สิบบแปดมงกุฎ) เป็นพระยาสุจริตธำรง เป็นต้น โขนสมัครงเล่นได้ออกแสดงในงานสำคัญๆ หลายครั้ง โขนสมัครงเล่นในสังกัดสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชครั้งนั้นเป็นโขงโรงใน มีการพากย์เจรจา รำหน้าพาทย์อย่างโขนนั่งราว และมีบทร้องเหมือนกับละครใน

King Rama V

In the reign of King Rama V, the country widely opened up to western civilization. Not surprisingly many Europeans came to the country, including the royal family members and other royal guests from different countries. As a national performing art, Khon was specifically presented to welcome them.

In this reign H.R.H. Crown Prince Maha Vajiravudh ordered his royal pages to participate in Khon dance practice according to the old-time forms and styles. The Prince named his royal page Khon troupe “Khon Samak Len” (Amateur Khon). The Crown Prince supervised the practice sessions himself and the royal pages who participated in this Khon troupe were all the sons of royal family members or noblemen. Khon Samak Len troupe also performed at many important ceremonies.

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๓ กล่าวได้ว่าในรัชกาลของพระองค์นาฏศิลป์โขนเจริญรุ่งเรืองสูงสุด โปรดฯ ให้มีโขนสมโภชในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ โรงโขนหลวงสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๐

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้โอนกรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับมหรสพ เช่น กรมปี่พาทย์ กรมหุ่น กรมโขน มาขึ้นกับกรมมหรสพที่โปรดฯ ให้ตั้งใหม่ ดังปรากฏพระราชปรารภในร่างหนังสือถึงเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ เดือนเมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๐ (อ้างถึงใน ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๔๙๕ : ๖๖) ความตอนหนึ่งว่า

...เห็นว่าราชการในส่วนกรมโขนและพิณพาทย์ขนาดเล็ก ซึ่งอยู่ในปกครองของเจ้าพระยาเทเวศร์...ควรยกไปอยู่ในกรมมหรสพ ซึ่งให้หลวงสิทธินายเวรเป็นผู้ควบคุม...ด้วยเหตุที่คิดเห็นดังนี้จึงได้สั่งให้หลวงสิทธินายเวรเตรียมการที่จะรับราชการในกรมโขนและพิณพาทย์ มารวมเสียในกรมมหรสพ

หลังจากโอนกรมโขนและกรมปี่พาทย์ขนาดเล็กไปสังกัดกรมมหรสพที่โปรดฯ ให้ตั้งขึ้นใหม่ หลวงสิทธินายเวร (น้อย ศิลป์) ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิศุกรรมศิลป์ประสิทธิ์ รัตนอยู่โพธิ์ กล่าวไว้ในหนังสือ ตำนานโขนหลวงและนามบรรดาศักดิ์โขนหลวงในรัชกาลที่ ๖ (๒๔๙๕ : ๖๘) ว่า

ทศกัณฐ์หน้าทอง

Tosakanth mask (golden complexion)

... (ท่านเจ้าคุณวิศุกรรมศิลป์ประสิทธิ์กร
ณาเล่าให้ฟังเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ว่า)
เมื่อโปรดให้รับโอนกรมโขนและกรมปีพาทย์มาจกท่าน
เจ้าคุณเทเวศร์ฯ นั้นโปรดให้ทำรายการสิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่าง เช่น
เครื่องปีพาทย์ เครื่องโขนละคร ตอน ตลอดจนตัวหนังใหญ่ ขึ้นบัญชีไว้ แล้วให้
ท่านเจ้าคุณเทเวศร์ฯ ตีราคาสิ่งของเหล่านั้น แล้วโปรดเกล้าฯ
ให้ใช้เงินเป็นค่าสิ่งของเหล่านั้นทั้งหมดแก่ท่านเจ้าคุณ
เทเวศร์ฯ มิได้โปรดให้รับโอนมาเปล่าๆ ส่วนผู้คนที่
โอนมาก็โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ในราชการ...

ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงทำนุบำรุงโขนละครและดนตรีปีพาทย์ ทรงคัดเลือกตัวแสดง
โขนด้วยพระองค์เองและทรงประดิษฐ์ราชทินนามพระราชทาน
บรรดาศักดิ์แก่ศิลปินที่มีความสามารถเป็นขุนนางในราชสำนัก โปรดฯ ให้สร้าง
เรือนพักประจำสำหรับศิลปินโขนขึ้นที่บริเวณโรงโขนสวนมิสกวัน

นามบรรดาศักดิ์ศิลปินโขนละครที่ทรงพระ
กรุณาโปรดฯ พระราชทานแก่นักแสดงที่มีฝีมือเหมาะสมกับตัวละครในเรื่อง
ทรงประดิษฐ์ให้แต่ละนามคล้องจองกัน แสดงถึงพระอัจฉริยภาพทาง
อักษรศาสตร์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

King Rama VI

H.R.H. Crown Prince Maha Vajiravudh ascended the throne and
became King Rama VI in 1910 CE, Khon performance prospered to its
highest level in this reign. A Khon performance was organized to cele-
brate his coronation at Dusit Royal Khon Theatre in 1911 CE.

ทศกัณฐ์
Tosakanth

พิเภก
Pibhek

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในพุทธศักราช ๒๔๖๘ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยามเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา เสด็จขึ้นเถลิงถวัลราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๗ เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก และในปีนั้นเองที่ประชุมเสนาบดีได้มีมติให้ยุบกรมมหรสพ มหรสพโขนละครและดนตรีปี่พาทย์ก็ต้องเผชิญกับสภาวะวิกฤต พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักในคุณค่าของมรดกศิลปมหรสพแขนงต่างๆ มีพระราชดำริที่จะดำรงรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ จึงโปรดฯ ให้กรมมหรสพที่ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ กลับมามีฐานะเป็นกรมมหรสพสังกัดกระทรวงวัง เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๙ พระยานัฏกานูรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต) ครูโขนละครคนสำคัญซึ่งถูกให้ออกจากราชการก็ได้กลับเข้ารับราชการเป็นผู้กำกับปี่พาทย์และโขนหลวงในสังกัดกระทรวงวัง

พุทธศักราช ๒๔๗๐ ได้ช้างสำคัญ “พระเศวตคชเดชน์ดิลก” มาสู่พระบารมี ขั้นตอนหนึ่งของพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณคือต้องมีโขนสมโภชในพระราชพิธีดังกล่าว และต้องเล่นตอน “พระพิราพลงสวน” และมีการรำนหน้าพาทย์องค์พระพิราพ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์สูงสุดของนาฏศิลป์ ครั้งนั้นพระยานัฏกานูรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต) เป็นผู้ถ่ายทอดทำรำนหน้าพาทย์องค์พระพิราพให้แก่นายรงภักดี (เจียร จารุจรณ) ที่ระเปียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อให้เป็นผู้แสดงรำนหน้าพาทย์ในพระราชพิธีดังกล่าว และต่อมานายรงภักดีได้เป็นผู้ถ่ายทอดทำรำนหน้าพาทย์นี้ให้แก่ครูโขนในกรมศิลปากร

กุมภกรรณ
Kunbhakarna

อินทรีจิต แต่งเครื่องทำพิธีชุบctrพรหมาสตร์
Indrajit

In 1925, King Rama VII ascended the throne when the entire world was under economic crisis. The Department of Performing Arts dissolved in an early year of the reign was restored by the King in 1926 to preserve the national heritage.

วิรุณจำบัง
Wirun Chambang

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

ถึงพุทธศักราช ๒๔๗๘ มีการปรับปรุงระบบบริหารราชการกระทรวงวังครั้งใหญ่ ให้โอนงานช่างกองวังนอกและกองมหรสพไปอยู่ในสังกัดกรมศิลปากร ชำระราชการสังกัดกระทรวงวังที่เป็นศิลปิน ทั้งโขนละคร และดนตรีปี่พาทย์ รวมถึงการช่าง จึงโอนย้ายมาอยู่ในสังกัดกรมศิลปากร ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘ โขนของกรมมหรสพ กระทรวงวัง จึงเป็น “โขนกรมศิลปากร” มาแต่ครั้งนั้น

King Rama VIII

In 1935, a major reconstruction of official management in the bureau of royal household occurred, and the performing arts artists including Khon performers, dance drama actors, Pi Phat ensemble musicians, as well as craftsmen were transferred to the Fine Arts Department. Thus the royal Khon has been called “the Fine Arts Department’s Khon” from then on.

มโหธร
Mahothara

เปาवासูร
Paowanasura

เสนายักษ์
Demon mask

อากาศตะไล
Arkartalai

จักรวรรดิ
Chakravarti

ไมยราพ
Maiyarap

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

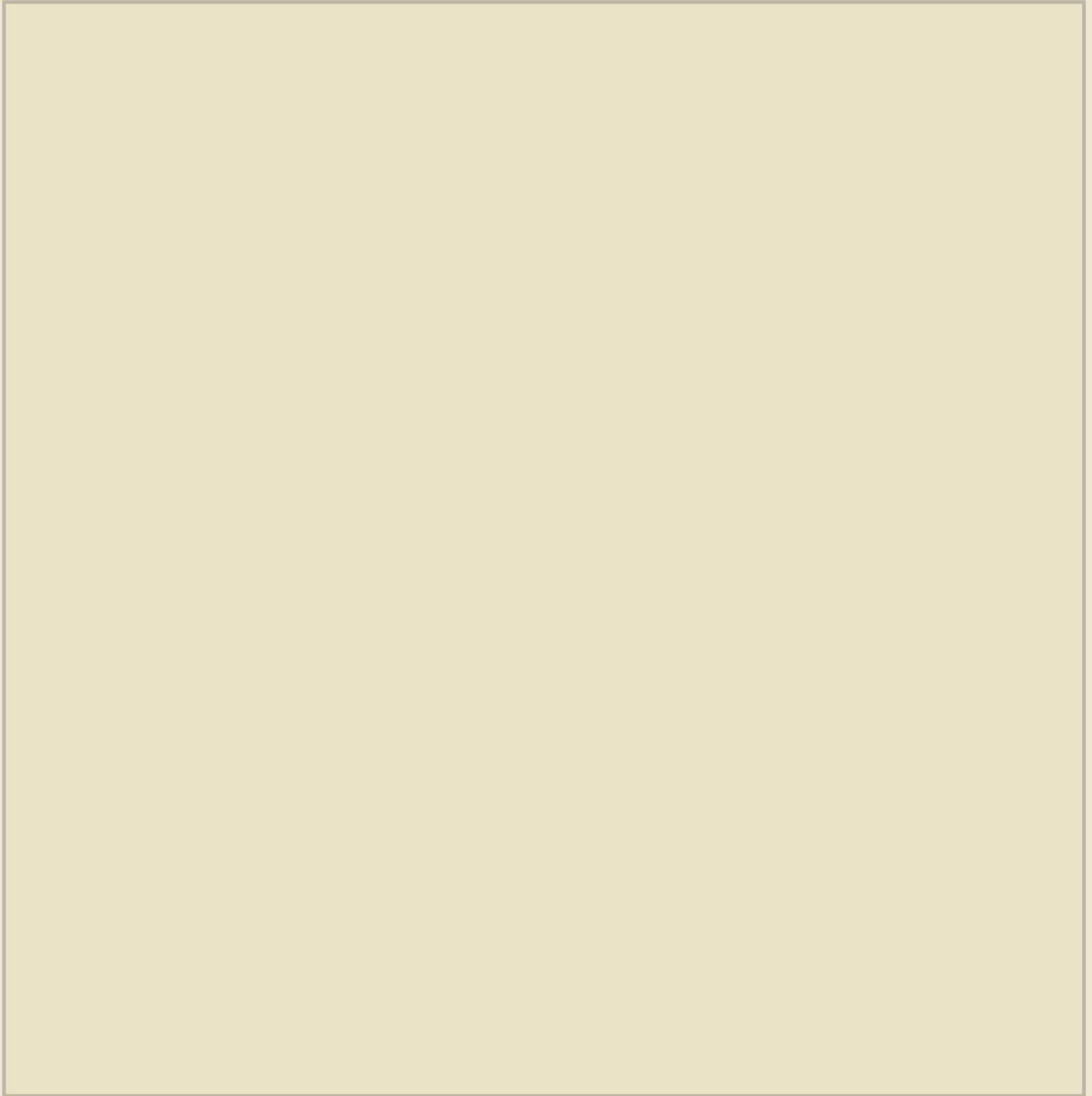
ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี สืบมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทุกครั้งที่มีการพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมศพและพระศพเจ้านายชั้นสูง ต้องมีโขนเป็นมหรสพในงานทุกคราวในงานพระราชพิธีสำคัญอื่นๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ก็มักมีโขนเป็นมหรสพสมโภชมาโดยตลอด พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นพระราชอุระในมหรสพมรดกของชาติแห่งนี้มาโดยตลอด โปรดฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระราชทานครอบทำร้ายหน้าพาทย์องค์พระพิราพแก่ครูโขนของกรมศิลปากรและเสด็จประทับเป็นประธานในพระราชพิธีถึง ๑ ครั้ง นับเป็นพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งที่ได้ต่อมหรสพโขน

King Rama IX

Since the Ayutthaya Period, Khon has been customarily performed during the coronation ceremonies of the royal family members and high-ranking officials, as well as the royal cremation of the king and high-ranking officials (a place where the royal cremation of the king and high-ranking officials are held) as well as other royal ceremonies, i.e., the coronation ceremony. With His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great (Rama IX)'s great benevolence, this national heritage was kindly supported for all time by the king.

พระฤๅษี
Golden mask rishi

การแสดงรามายณะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Ramayana Performances in Southeast Asia

โขนในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงตระหนักในคุณค่าของมรดกแห่งชาติแขนงนี้ จึงมีพระราชดำริให้ฟื้นฟูการแสดงโขน โปรดฯ ให้กรมศิลปากร จัดแสดงถวายทอดพระเนตรในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ จังหวัดต่างๆ ทรงพระราชดำริว่า เครื่องแต่งกายโขนที่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากของโบราณ จึงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เป็นทุนในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายโขน เพื่อจัดสร้างให้ถูกต้องตามแบบแผนของโบราณ นับเป็นปฐมเหตุแห่งการจัดแสดง “โขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” จัดแสดงโขนครั้งแรกคือชุด “พรหมมาต” เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๐ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เนื่องในโอกาสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๕ พรรษา ต่อมามีการแสดงโขนชุด “พรหมมาต” อีกครั้งเมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๖ โขนพระราชนัดดาจัดแสดงตอนต่างๆ อีกหลายคราว คือ พุทธศักราช ๒๕๕๓ จัดแสดงชุด “นางลอย” พุทธศักราช ๒๕๕๔ จัดแสดงชุด “ศึกมัยราพณ์” พุทธศักราช ๒๕๕๕ จัดแสดงชุด “จองถนน” พุทธศักราช ๒๕๕๖ จัดแสดงชุด “ศึกกุมภกรรณ ตอนโมกข์ศักดิ์” พุทธศักราช ๒๕๕๗ จัดแสดงชุด “ศึกอินทรชิต ตอนนาคบาด” และพุทธศักราช ๒๕๖๑ จัดแสดงชุด “พิเภกสวามีภักดี”

จากแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์เผยแพร่ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เป็นผลให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ตื่นตัวในการส่งเสริมฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรม เช่น จัดการแสดง “โขมยศาลาเฉลิมกรุง” เพื่อสืบทอดมรดกพมรดกแห่งชาติแขนงนี้ไว้เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า

Under the Patronage of Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother

Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother appreciated the value of Khon performance and the Queen kindly initiated the revival of this national performing art. Her Majesty realized that Khon costumes had been changed from those of the ancient times, thus she contributed a fund for the research on details of Khon costumes so as to recreate them correctly according to the former tradition. This led to the performance of “**Khon Phra Ratchathan**” or “**The Royal Khon Performance**”. The first episode to be performed was “Phrom - Mas”, organized by the Support Foundation “**Silpacheep**” to commemorate His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great’s 80th Birthday Anniversary and Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother’s 75th Birthday Anniversary in 2007 CE at the Main Auditorium of Thailand Cultural Center. Since then, other episodes, namely, Benyakaya Pretending Death, the Battle with Maiyarap, the Bridge Construction, the Battle with Kumbhakarna, the Battle with Indrajit, and the Allegiance of Pibhek, have been respectively put on stage almost every year.

government and private sectors joined hands in further revival of Khon performance. “Khon Sala Chaloemkrung” (Khon which is performed at Sala Chaloemkrung Royal Theatre) which harmoniously integrates light and sound technology with Khon performance tradition, showing another major step of development in the art of Khon, can be cited as one good example.

Though the advancement of technology is influential in shaping arts and cultures of the world, Thai Khon, which is deeply rooted in Thailand's historical background, continues to keep well its identity as true Thai national performing arts.

โข น เป็ น ห น า ฎ คี ล ป ์ ชั น ส ง ุ ่ แ ส ด ง ต ้ อ ง ใ ช ้ ท ก ษ ะ ที่ ก ี ด จ า ก ก อ ร ฝ ี ก ฝ น จ น ใ ช ้ อ ย ่ า ง ถ ่ อ ง ถ ่ ำ มี คุ ร ุ เป็น ผู้ ถ ำ ย ท อ ด คุ ระ บ ว น ท ำ คุ ระ บ ว น ร ำ ซึ่ง ผู้ ร ี ย น จ ะ ต ้ อ ง ล ี ย น แ บ บ คุ ร ุ เป็น ฝ ี น ฐ ำ น จ น พ ั ท ฐ ำ เป็น ท ก ษ ะ เจ พ ำ ะ ต ัว ชั น ต อ น ต ำ ง ุ ่ มี ก อ ร ส ี บ ท อ ด ต ่ อ เ น ื่ อ ง ก ัน ม ำ ห ล ำ ย ช ัว อ ำ ย คุ ด น คี ล ป ะ แ บ บ แ พ น ข อ ง ไ ท ย ท ุ ก ส ำ ข ำ จ ะ มี “ คุ ร ุ ” ซึ่ง มี ไ ด ้ ห ม ำ ย ถ ึ ง ผู้ ที่ ท ำ ห ำ ที่ ส ั ง ส อ น เ ท ำ น ั น แ ต ่ ห ม ำ ย ร วม ถ ึ ง เ ท พ เจ ำ คุ ร ุ บ ำ อ ำ จ ำ ร ุ ะ แ ล ะ คี ล ป ี น ที่ เ ค ย ส ั ร ำ ง ส ั ร ร ต ำ ง ำ น คี ล ป ี แ ข น ง ั น ั น ไ น อ ด ี ต ใ ค ว ำ ม เ ค ำ ร พ น บ น อ บ ต ่ อ “ คุ ร ุ ” ไ น ห ม ุ คี ล ป ี น ด น ต ร ี น ำ ฎ คี ล ป ี เป็น ส ั ง ที่ คุ ร ุ บ ำ อ ำ จ ำ ร ุ ะ ท ุ ก ุ ่ น ใ ห้ ค ว ำ ม ส ำ ค ั ญ ุ ย ี่ ง แ ล ะ ถ ำ ย ท อ ด ม ำ ย ี่ ง ค ิ ษ ุ ย์ โ ด ย ล ำ ด ั บ ด ั ง ั น ั น ก ำ ร ใ ห ้ วั คุ ร ุ จ ี ง เป็น ส ั ง ที่ ผู้ เป็น ค ิ ษ ุ ย์ ฟ ี ง คุ ระ ท ำ เป็น ก ิ จ วั ต ร มี ใ ช ้ คุ ระ ท ำ เจ พ ำ ะ ไ น พิ ธิ ใ ห ้ วั คุ ร ุ เ ท ำ น ั น

arts, all dancers are requested to have skills attained from serious training procedures with their teachers. Starting from basic imitations, they gradually developed their own proficiency. These procedures have been transmitted from generation to generation. It should be noted that there are “teachers” in all Thai traditional arts, which include those who actually do their teaching at present, artists of the former times, as well as some related deities. Having and showing respect towards all these “teachers,” on every occasion, are considered essential among Thai traditional performing artists; and this concept has been continuously observed.

พิธีไหว้ครูโขน

การไหว้ครูสำหรับนาฏศิลป์โขนละครและดนตรีปี่พาทย์ยังมี “พิธีครอบ” ซึ่งครูบาอาจารย์ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติเป็นแบบแผนมาแต่โบราณ ครูผู้ใหญ่จะทำพิธี “ไหว้ครู” และ “ครอบ” ให้ต่อเมื่อศิษย์รำเพลงช้าเพลงเร็วหรือศิษย์สามารถฝึกปฏิบัติในระดับพื้นฐานได้แล้ว

ในพิธีไหว้ครูและพิธีครอบนั้น ครูผู้ใหญ่ซึ่งเป็นประธานในพิธีจะเป็นผู้อ่าน “โองการ” บูชาและเชิญครู โองการดังกล่าวครูศิลปินผู้ใหญ่มักหวางแหน จะ “มอบโองการ” ให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปทำพิธีต่อจากท่านได้ ต้องพิจารณาอย่างถ่วงถี่ ทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ และคุณธรรม ผู้ที่จะเป็นประธานอ่านโองการต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น แม้ว่าครูศิลปินผู้หญิงจะบริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว ก็ไม่สามารถทำพิธีและเป็นผู้ครอบได้ ถือกันว่า “ครอบไม่ขึ้น” และจะทำให้เกิดความอับมงคลต่างๆ

clude “Phithee Khrop,” the sacred initiation ritual to imbue learners with artistic inspiration. A master teacher will “khrob” his pupils only when they show that they have some particularly requested fundamental ability.

On such an occasion, the master teacher, a senior teacher who presides over the ceremony, will read “Ong Kan,” the sacred manuscript, to invite the “teachers” of all forms to be present there. This “Ong Kan” is highly valued and will be bestowed only upon a selected person with appropriate maturity and integrity. The president at this ceremony, however, must be male only; no female teachers are permitted.

Paying Homage to Khon Teachers Ceremony

Paying homage-to-teacher ceremonies for Khon performers as well as Thai classical musicians in-

ใน พิธีไหว้ครู ต้อง จัด เต รีย ม ส ถา น ที่ ตั้งพระพุทธรูปและศิระษะครูต่างๆ บนที่บูชา เช่น เทพเจ้า พระพิราพ พระฤๅษี ครูพระ ครูนาง ครูยักษ์ เป็นต้น ประกอบด้วยเครื่องบรรจงรวงสังเวทตามตำราและต้องมียวงปี่พาทย์ทำเพลงหน้าพาทย์ ประกอบการอ่านโองการ เช่น **สาธุการ** นมัสการพระรัตนตรัย **ตระเชิญ** เชิญพระอิศวร **เหาะ** เชิญพระนารายณ์ และเทพเจ้าทั้งหลาย **ตระปรโคนธรรพ** เชิญพระปรโคนธรรพ **แฉละ** เชิญพญาครุฑ **เสมอ** เทพเจ้าเข้าสู่มณฑลพิธี **รัวสามลา** ไหว้ครูยักษ์ **เชิดกลอง** ส่งเทพเจ้าเสด็จกลับ เป็นต้น

เสร็จการบรรจงรวงสังเวทแล้ว ครูผู้ใหญ่ประธานในพิธีจึงเจิมหน้าผากและทำ “พิธีครอบ” ให้แก่ศิษย์ โดยนำเอาศิระษะฤๅษีหรือเทริด ฯลฯ ที่เรียกว่า “ศิระษะครู” ที่ตั้งบูชาในพิธี สวมลงไปบนศิระษะศิษย์ทีละคน เรียกพิธีนี้ว่า “พิธีครอบครูโขนละคร”

Preparation of the venue for a paying homage-to-teachers ceremony is of a great importance. Appropriate altars to place the Buddha images and sacred masks representing such great teachers as some deities, Phra Phirap, Phra Ruesi (the hermit), the Masters of male, female, and yaksha (demon) characters, and also sacrificial offerings are required. A Piphat musical ensemble must play ceremonial music to accompany every single phase of the rite.

“Phithee Khrop” starts after the ceremonious offering is finished. The presiding senior teacher is to anoint his pupils in the middle of their forehead with auspicious powder paste before placing a hermit mask, or a “Serd” headdress, representing the ceremonial teacher’s heads,

gently over the pupils’ head, one at a time. This is especially referred to as “Phithee Khrop Khru Khon Lakhon.” (Lakhon means dance drama.)

การแสดงโขนแต่โบราณ ผู้แสดงต้องสวมหน้ากากโขนหรือหัวโขนปิดหน้า เว้นแต่ตัวตลกที่เรียกว่าตลกโขนเท่านั้นที่สวมหน้ากากครอบไว้บนศีรษะ ไม่ปิดหน้าเพื่อให้สามารถเจรจาแสดง “มุข” ได้เอง ผู้ที่สวมหน้ากากโขนอยู่ ไม่พากย์เจรจาด้วยตนเอง แต่ต้องเต้นและรำให้เข้ากับจังหวะทำนองดนตรี ก็จะต้องทำบทแสดงกิริยาอาการไปตามคำพากย์เจรจา ภายหลังจากการแสดงโขนมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง กล่าวคือผู้แสดงเป็นตัวยักษ์ ตัววานรกับสัตว์บางจำพวกเท่านั้นที่ยังสวมหน้ากากโขนอยู่ ส่วนผู้แสดงเป็นเทวดาและมนุษย์ชายหญิงไม่นิยมสวมหน้ากาก แต่ยังคงไม่พูดไม่เจรจาเองตามแบบแผนของโขนดั้งเดิม

characters as the demon, the monkey and the beast or animal. The divine and human characters no longer wear mask, but still, they do not deliver speeches themselves as set by former Khon convention.

In ancient Khon tradition, each performer had to wear a mask, either to cover only their face or to cover their whole head. The clown, however, was exceptional; he was to put a Khon mask only on his head so that he was able to speak his comic speeches. Of course, those whose faces or heads were covered with masks would not deliver speeches themselves but would dance in corresponding to music and recitations. This Khon tradition has been slightly modified in the late time: mask wearing is prescribed only to such non-human

หัวโขน

หน้าโขนหรือหัวโขนจัดสร้างขึ้นด้วยศิลปะชั้นสูง มีลักษณะและสีสันที่แตกต่างตามเรื่องรามเกียรติ์ ผู้ที่เป็นนาฏศิลปินและผู้ที่อยู่ในวงการดนตรีนาฏศิลป์ให้ความสำคัญเคารพนับถือว่าหัวโขนเป็นครูช่างที่เป็นผู้สร้างหัวโขนก็ต้องดำเนินตามขนบที่สืบทอดมาแต่โบราณ

Khon mask

Superb artistic skills are integrated in making Khon masks. Each mask is uniquely designed in accordance with the description given in the Ramakien story. Khon mask makers have to keep the long-preserved conventions and regulations. A Khon mask, therefore, represents the Teacher for all Thai traditional performing artists, both dancers and musicians.

หัวโขนในเรื่องรามเกียรติ์มีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งเทพเจ้า ฤๅษี พระ ยักษ์ และลิง มีสีสันและลักษณะที่แตกต่างกันตามที่โบราณจารย์ กำหนดรูปแบบและถือปฏิบัติสืบกันมา ในการแสดงโขนบางตอน หัวโขนตัวเดียวกันจะสวมหน้าที่มีสีต่างกัน เช่น ทศกัณฐ์ ปกติ หน้าสีเขียว แต่ถ้าแสดงตอนทศกัณฐ์ลงสวนหรือจุยฉวยทศกัณฐ์ จะสวมหน้าสีทอง หนุมาน ปกติสวมมาลัยทอง แต่ถ้าแสดงตอนเป็น อุปราชกรุงลงกาสวมมงกุฎเดहन ตอนเป็นพระยาอนุชิตสวมมงกุฎชัย ตอนบวชสวมชฎาฤๅษี เป็นต้น

หัวโขนจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

- เทพเจ้าและเทวดาต่างๆ เช่น พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ พระอินทร์ พระอรชุน พระมาตลี เป็นต้น
- พระครูพิราพและพระครูฤๅษี เช่น พระฤๅษีวิษณุ พระฤๅษี กไลโกฏ พระฤๅษีโคบุตร เป็นต้น
- พระ (มนุษย์) เช่น ท้าวอัชบาล พระราม พระลักษณ์ พระพรต พระสัตรุด เป็นต้น
- วานร มีทั้งพญาวานรที่สวมมงกุฎ เช่น พาลี สุครีพ ชมพูพาน ฯลฯ ที่สวมมาลัยทอง เช่น หนุมาน นิลพัท ฯลฯ วานรสิบแปดมงกุฎ เตียวเพชร และเขนลิง เป็นต้น
- ยักษ์ มีทั้งสวมมงกุฎเรียกว่า “ยักษ์ยอด” เช่น ทศกัณฐ์ พิเภก อินทรชิต มาริต รามสูร ปทูตหันท์ ฯลฯ ไม่สวมมงกุฎเรียกว่า “ยักษ์โล้น” เช่น พิราพ กุมภกรรณ สามนักขา ฯลฯ หน้าโขนยักษ์ยังมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปอีก เช่น ปาก เขี้ยว ตา เป็นต้น
- สัตว์ต่างๆ เช่น ครุฑ นกสดายู นกสัมพาที เป็นต้น

There are numerous designs of Khon masks to match characters in the Ramakien story. Even acting as the same character, but in case that very same character appears in some particular circumstance, tradition has it that the actor wear a different style of mask. Acting as Tosakanth is a good example. Usually Tosakanth is presented in a green mask, but in the episode where the Demon King courts Sita in his royal garden, the golden mask is then put on by the actor.

Khon masks can be categorized as follows:

- The mask of deities, such as Ishvara, Brahma, Narayana (Vishnu), Indra, Arjuna, and Matali.
- The mask of great masters, such as Phra Phirap, the Hermit Vasit, the Hermit Kalaikot, and the Hermit Khobutr.
- The mask of male characters, such as King Ajjapala, Rama, Lakshmana, Bharata, and Shatrughna.
- The mask of vanaras or monkeys, such as Vali, Sugriva, Chompoophan, Hanuman, Nilphat, Teophet, the Eighteen Superior vanaras, and the ordinary monkey soldiers, who vary in their rankings
- The mask of demons, such as Tosakanth, Pibhek, Indrajit who wear crown and Phirap, Kumbhakarna, and Samnakkha who do not wear crown.
- The mask of animals and birds, such as the Garuda, Sadayu and Sampathi.

หน้าโขนแต่ละหน้ามีรายละเอียดของ **ศิริราภรณ์** หรือเครื่องประดับศีรษะต่างกันไปตามฐานาहुศักดิ์ เช่น เทพเจ้าสำคัญและวงศ์กษัตริย์จะสวมมงกุฎซึ่งมีหลายชนิด คือ มงกุฎชัยมงกุฎเดินหน มงกุฎสามกลีบ เสนาผู้ใหญ่ฝ่ายวานรสวมมาลัยทอง ฝ่ายยักษ์สวมกระบังหน้า หน้าโขนยักษ์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากจะแสดงลักษณะเด่นของแต่ละตนด้วยสีแล้ว เครื่องศิริราภรณ์ยังจำแนกออกเป็นหลายชนิด โดยเฉพาะพญายักษ์ เช่น มงกุฎกระหนก มงกุฎหางไก่ มงกุฎหรือชฎาจีบ ทั้งยังมีรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของ **ปากและตา** แตกต่างกันไป เช่น ปากขบ ปากแสบะ ตาโพลง ตาจระเข้ เป็นต้น

รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของสี ศิริราภรณ์ ปาก และตา ฯลฯ นั้น โบราณกำหนดไว้เป็นแบบแผน ถือเป็นปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด ผู้ชมที่มีพื้นความรู้เมื่อเห็นตัวโขนตัวใดตัวหนึ่งออกมา จึงรู้ได้ทันทีว่าเป็นใคร และเมื่อได้ฟังคำพากย์เจรจา ก็จะได้รู้ว่าโขนแสดงตอนใด

Each Khon mask is specified with particular design of headdress in accordance with each character's rank. Important deities and monarchs wear different types of crown. Some high ranking monkeys are adorned with golden garlands, while high ranking demons wear low crowns. Besides headdresses, they are also made different with the use of colors, and facial expressions featured through stylized painting.

All details of a Khon mask were regulated by master craftsmen of ancient times and have been strictly conserved. Together with the recitations and dialogues, the mask worn by an actor enables the audience to recognize each character more easily.

สังเขปพงศัรามเกียรติ์และลักษณะหน้าโขน

เรื่องที่น่ามาเล่นโขน คือ รามเกียรติ์ เรื่องดังกล่าวมีเนื้อหายาวแบ่งเป็นหลายตอน สารสำคัญคือการสงครามที่ประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของฝ่ายพระรามซึ่งเป็นพงศนารายณ์อวตารกับฝ่ายทศกัณฐ์และยักษ์สัมพันธมิตร ตัวละครต่างๆ ทั้งฝ่ายพระรามและฝ่ายทศกัณฐ์ล้วนมีวงศ์ญาติและประวัติความเป็นมา ตลอดจนความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาแต่อดีต ดังนั้นผู้ที่ดูโขนจึงควรมีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมา ตลอดจนลักษณะเด่นของตัวละครดังกล่าว

The Ramakien Lineages in Relation with Khon Masks

Ramakien is a lengthy epic poetry divided into numerous episodes with battles between Rama and Tosakhant at its core. Both Rama and Tosakhant have relatives and friends to support them. Their allies have their own background, and are somehow related with one another. To enjoy Khon, the audience need certain fundamental knowledge about each character's background as well as his or her characteristics.

บรรณานุกรม

- กฎหมายตราสามดวง. (๒๕๒๑). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- กรมหมื่นศรีสุเรนทร์. (ม.ป.ป.). **โคลงถวายพระเพลิงพระบรมอัฐิ**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (๒๕๓๑). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- เดอ ลา ลูแบร์. (๒๕๑๐). **จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์**. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พระนคร : ก้าวหน้า.
- ธนิศ อยู่โพธิ์. (๒๕๔๕). **ตำนานโขงหลวงและนามบรรดาศักดิ์โขงหลวงในรัชกาลที่ ๖**. ตีพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพากย์ พากย์ฉันทวัจน์ (หมื่นพากย์ฉันทวัจน์). พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์.
- ธนิศ อยู่โพธิ์. (๒๕๑๑). **โขง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร : กรมศิลปากร.
- บาทหลวงเดอ ชัวซี. (๒๕๑๖) **จดหมายเหตุรายวัน การเดินทางไปสู่ประเทศสยาม ในปี ค.ศ. ๑๖๘๕ และ ๑๖๘๖ ฉบับสมบูรณ์**. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า.
- ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑**. (๒๕๔๖). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๒**. (๒๕๔๖). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- พระธานีโวหาร. (๒๕๓๐). **โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์**. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๒). **พระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี**. พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าหญิงอัปสรสมาน กิตติยากร. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์.
- มนตรี ตราโมท. (๒๕๐๐). "วิธีพากย์ เจริญ และขับร้องในการแสดงโขง". **วารสารศิลปากร**, ๑ (๑), ๗๐.
- ยิ้ม ปันทยางกูร, ผู้รวบรวม. (๒๕๒๓). **ประชุมหมายเหตุรับสั่ง ภาคที่ ๑ สมัยกรุงธนบุรี**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ลิลิตพระลอ. (๒๕๓๓). พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นางต่วน วรรณสุด. ม.ป.ท. : ม.ป.ท.
- วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (๒๕๔๐). กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (๒๕๔๕). กรุงเทพฯ : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร. ศานติ ภักดีคำ (๒๕๔๓). "ความสำคัญและที่มาของรามเกียรติ์เขมร." **ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม 3 คำพากย์รามเกียรติ์ภาษาเขมร**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (๒๕๐๘). **ตำนานละครอิเหนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร : คลังวิทยา.
- สุนทร ชูตินธรรานนท์. (๒๕๔๔). **พม่าอ่านไทย : ว่าด้วยประวัติศาสตร์และศิลปะไทยในทัศนะพม่า**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุจิตร์มหรกรรมรามายณะนานาชาติ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**. (๒๕๓๔). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุจิตร์มหรกรรมรามายณะอาเซียน (Asian Plus Ramayana)**. (๒๕๕๙). กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.
- เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน). (๒๕๔๓). **อุปกรณ์รามเกียรติ์**. กรุงเทพฯ : กองการสังคีต กรมศิลปากร.
- Khon Mask Thailand's Heritage**. (2014). Bangkok : Thai Art Museum Co.,Ltd.
- Realizing Rama: A contemporary Dance Production Based on the Ramayana**. (2000). Bangkok : ASIAN Committee on Culture and Information (COCI).
- Sarma, Gitesa. (2009). **Trace of Indian Culture in Vietnam**. New Delhi : Banyan Tree Book.
- http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=4001&filename=aseanknowledge เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.
- http://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject.php?sj_id=36 เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.
- <https://timesofindia.indiatimes.com/india/pm-modi-at-asean-in-the-philippines-the-ramayana-connection/article-show/61624156.cms> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.
- <http://blogs.bl.uk/asian-and-african/2014/04/the-ramayana-in-southeast-asia-2-thailand-and-laos.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.

Bibliography

- Three Seals Law.** (1978). Bangkok : Fine Arts Department, Srisureign, Krommuen. (n.d.). **Klong Tawai Phrapleong Phra Borom Atthi.** Bangkok : n.p.
- Thipakoravongs, Chaophraya. (1988). **Rattanakosin Royal Chronicles, the reign of King Rama I.** 16th edition. Bangkok : Literature and History Division, Fine Arts Department.
- de la Loubere. (1967). **The Kingdom of Siamby M. de la Loubere.** Translated by Sant T. Komolabutr. PhraNakorn : Kaona.
- Thanit Yupho. (1952). **Tamnan Khon Luang and Nam Bunda Sak (Title) for Khon Luang in the rein of King Rama VI.** In the memory of a cremation of Mr. Phrak Phark Chandravat (Muen Phark Chandravat). PhraNakorn : Prachan.
- Thanit Yupho. (1968). **Khon.** 3rd edition. PhraNakorn : Fine Arts Department.
- Abbe de Choisy. (1973). **Journal du Voyage de Siam in 1685-1686.** Translated by Sant T. Komolabutr. PhraNakorn : Kaona.
- Compilation of Ramakien Verse, Volume 1.** (2003). Bangkok : Fine Arts Department.
- Compilation of Ramakien Verse, Volume 2.** (2003). Bangkok : Fine Arts Department.
- Chamnivoharn, Phra. (1927). **Klong Sanrasern Phrakiat Phra BatSomdet Phra Phutta Yodfa Chulalok.** PhraNakorn : Sophonphiphatanakorn.
- Rama V, King. (1939). **King Rama V's review of a memoir by Kromluang Narinthorn Devi,** distribution in the memory of a cremation of M.C.ApsornSamarn Kittiyakorn. PhraNakorn : Prachan.
- Montri Tramoth. (1967). "Narration and Chant in the Khon Performance". **Journal of Silapakorn,** 1(1), 70.
- Yim Puntayangkul, Ed. (1980). **A Compilation the Royal Decress Part 1 Thonburi Period.** Bangkok : Committee of consider and print historic, Prime Minister's Office.
- Lilit Phra Lor.** (1954). Distribution in the memory of a cremation of Mrs.Tuan Kannasutra. n.p.
- Ayutthaya Literatures Volume 1.** 2nd edition. (1997). Bangkok : Literature and History Division, Fine Arts Department.
- Ayutthaya Literatures Volume 3.** 2nd edition. (2002). Bangkok : Literature and History Division, Fine Arts Department.
- Khon Mask Thailand's Heritage.** (2014). Bangkok : Thai Art Museum Co.,Ltd.
- Santi PhakdiKam. (2004). "The importance and origin of the Ramkien Cambodian." **Compilation of Ramkien verses Volume 3 Khmer verses.** Bangkok : The Fine Arts department.
- Damrongrajanubhab, Krom Phraya. (1965). **Tamnan Lakon Inao.** 4th edition. PhraNakorn : Klang Wittaya.
- Sunate Chutintharanon. (2001). **Thailand in Myanmar's Perspective : Thai History and Art in Myanmar 's Perspective.** Bangkok : Matichon.
- Asian Ramayana Festival to honor HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn** (pamphlet). (1991). Bangkok : Office of the National Culture Commission.
- Asian Plus Ramayana** (pamphlet). (2016). Bangkok : Ministry of Culture.
- Anumanrajdhon (SathienKoset). (1954). **Ramayana Equipments.** Bangkok : Division of Performing Arts, the Fine Arts Department.
- Realizing Rama: A contemporary Dance Production Based on the Ramayana.** (2000). Bangkok : ASIAN Committee on Culture and Information (COCI).
- Sarma, Gitesa. (2009). **Trace of Indian Culture in Vietnam.** New Delhi : Banyan Tree Book.
- http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=4001&filename=aseanknowledge, Accessed 12 October 2018.
- http://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject.php?sj_id=36, Accessed 12 October 2018.
- <https://timesofindia.indiatimes.com/india/pm-modi-at-asean-in-the-philippines-the-ramayana-connection/article-show/61624156.cms>, Accessed 14 October 2018.
- <http://blogs.bl.uk/asian-and-african/2014/04/the-ramayana-in-southeast-asia-2-thailand-and-laos.html>, Accessed 15 October 2018.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
๑๔ ถนนเทียมร่วมมิตร เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๗ ๐๐๑๓

Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture
14 Thiamruammitr Rd., Huaykhwang, Bangkok 10310
Tel. 0 2247 0013 www.culture.go.th

